

สถานที่ ช่วงเวลา งบประมาณในการจัดประชุม

สถานที่ในการจัดประชุม มีความเหมาะสม มีบรรยากาศที่ร่มรื่นทำให้สมาชิกผู้เข้าร่วมมีการพูดคุยแบบสบายๆ เป็นกันเอง

ช่วงเวลา มีความเหมาะสม คือ เป็นช่วงที่ชาวบ้านว่างเว้นจากภารกิจ และทีมงานได้มีการแจ้งกำหนดการล่วงหน้า ผู้เข้าร่วมจึงสามารถจัดการกับภารกิจของตนได้ก่อนมาร่วมประชุม

งบประมาณ มีความเหมาะสม คือ ในการจัดกิจกรรมมีการใช้อย่างประหยัด

กลุ่มผู้เข้าร่วม กิจกรรม

เป็นไปตามความคาดหวัง โดยในการสรุปงานของกลุ่มอำเภอคีรีรัฐนิคม มีความประสงค์จะทดลองสรุปในส่วนขององค์กรชุมชนด้วย เพื่อค้นหาโอกาสในการหนุนเสริมงานกลุ่มเยาวชนได้อย่างเป็นรูปธรรม สำหรับกลุ่มการเรียนรู้จากโรงเรียนบ้านดั้นมะพร้าว มีกิจกรรมการเรียนรู้ที่น่าสนใจ พร้อมด้วยกลุ่มผู้ปกครองนักเรียน แม่บ้าน ครูในโรงเรียนซึ่งมีบทบาทส่งเสริมกิจกรรมการเรียนรู้ของเด็ก อบต./ ผู้นำชุมชน แพทย์แผนไทย และคณะครูจากการศึกษานอกโรงเรียนคีรีรัฐนิคม ซึ่งเป็นเจ้าภาพการดำเนินงานในครั้งนี้

ขั้นตอนการดำเนินงาน

มีความเหมาะสม คือ คณะทำงานในพื้นที่ที่มีการนัดประชุมวางแผนการจัดกิจกรรมหลายครั้ง มีการแบ่งหน้าที่ค่อนข้างชัด อย่างไรก็ตามก็ยังมีปัญหาหลายอย่างเกิดขึ้นซ้ำในเวทีนี้อีก (ภายหลังการสรุปงานในเวทีก่อนแล้ว) เนื่องจากแต่ละเวที มีคณะทำงานชุดใหม่ เป็นหลักในการจัดงาน และยังมีการแลกเปลี่ยนเรียนรู้กันไม่ดีพอ

เครื่องมือ / วิธีการที่นำมาใช้ในการจัดประชุม

มีความเหมาะสม คือ มีการแบ่งกลุ่มระดมความคิดเห็นกลุ่มย่อยเพื่อพูดคุยแลกเปลี่ยนข้อดีข้อด้อยประกอบการพูดคุย มีการเสนอแนะในเวทีเพื่อให้กลุ่มต่าง ๆ สามารถนำไปประยุกต์ใช้ได้เหมาะสม

เนื้อหาที่มีการนำเสนอในเวทีการจัดประชุม

มีความเหมาะสมคือผู้เข้าร่วมประชุมมีการนำเสนอบทเรียนของกลุ่ม ผู้นำชุมชน ผู้เกี่ยวข้องช่วยกันประเมินศักยภาพ การหนุนเสริม มีการพูดคุยอย่างเป็นธรรมชาติ การตั้งข้อสังเกตอย่างตรงไปตรงมา นำไปสู่การเรียนรู้ร่วมกันได้ดี

แผนงานต่อเนื่อง บทบาทหน้าที่ และข้อตกลงร่วมกัน

- มีความเหมาะสม คือ ทีมงานวิจัยในพื้นที่จะมีการนัดประชุมหารืออีกครั้งในการร่วม
- ดำเนินกิจกรรมเพื่อให้เยาวชนได้มีโอกาสเรียนรู้อย่างมีประสิทธิภาพ

ปัญหาอุปสรรคที่เกิดขึ้นพร้อมข้อเสนอแนะ

มีการสรุปปัญหาสำคัญร่วมกันได้หลายประเด็น พร้อมทั้งการกำหนดแนวทางการแก้ไข

ความสนใจของผู้เข้าร่วมกิจกรรม

เป็นไปด้วยดี ผู้เข้าร่วมมีความสนใจในเรื่องการเรียนรู้ของบุตรหลานและสถานการณ์การศึกษาในปัจจุบัน จึงช่วยกันระดมความคิดเห็น หาแนวทางการสนับสนุน และพร้อมจะเปิดโอกาสให้เด็ก ๆ ไปศึกษาเรียนรู้ในชุมชน ในกลุ่มที่ดำเนินกิจกรรมอยู่แล้ว

การสะท้อนของผู้เข้าร่วมเวทีในครั้งนี้

เป็นโอกาสดีที่ โรงเรียน ชุมชน ชาวบ้าน ผู้ปกครอง องค์กรบริหารส่วนตำบลและเด็ก ๆ ได้ร่วมพูดคุยถึงสถานการณ์การศึกษาร่วมกันทำให้รู้แนวทางการประสานงานการสนับสนุนเยาวชนต่อไปในอนาคตและสามารถฟังความต้องการของเด็ก ๆ ได้อย่างเต็มที่ จึงจะมีการร่วมมือเพื่อการส่งเสริมเยาวชนต่อไปและที่น่าสนใจคือ เด็กๆในท้องถิ่นจะสามารถเรียนรู้เรื่องราวต่าง ๆ ได้โดยไม่ต้องเรียนอยู่แต่ในตำราของส่วนกลางที่วางไว้ เห็นว่าเป็นการเริ่มต้นที่ดี

กิจกรรมที่ 6 เวทีนำเสนอบทเรียนและกำหนดแผนการทำงานในระดับจังหวัด

วันที่ 14 – 15 มิถุนายน 2546

ณ ห้องประชุมนางยวน โรงแรมรอยเกาะ อำเภอเมือง จังหวัดสุราษฎร์ธานี

ความคาดหวังในการจัดประชุม

1. ได้นำเสนอบทเรียนการทำงานที่ผ่านมาทั้ง ปัญหา อุปสรรค และพัฒนาการของแต่ละกลุ่มการเรียนรู้และบทเรียนของกลุ่มชุมชนสร้างสรรค์
2. ได้ร่วมกันหารูปแบบ / แนวทางการจัดกระบวนการเรียนรู้ที่มีประสิทธิภาพ
3. เกิดแผนการดำเนินงานในช่วงต่อไป

งบประมาณในการดำเนินกิจกรรม

1. ค่าตอบแทนผู้ประสานงาน 3 เดือน	24,000	บาท
2. ค่าใช้สอย	109,691	บาท
(ค่าอาหาร, ค่าเอกสารประกอบการประชุม, ค่าที่พัก, ค่าเดินทางผู้เข้าร่วม, ค่าวิทยากร)		
3. ค่าวัสดุอุปกรณ์	7,113	บาท
(ค่าอุปกรณ์ในการจัดนิทรรศการแต่ละพื้นที่, ค่าอุปกรณ์ในเวที ปากกาเคมี ม้วนเทปอัดเสียง)		

รวมงบประมาณในการดำเนินกิจกรรมทั้งสิ้น 140,804 บาท

หมายเหตุ งบประมาณที่กำหนด 115,000 บาท

 งบประมาณที่มีการใช้จริงในเวที 140,804 บาท

 งบประมาณที่ใช้เกินจากที่กำหนด - 25,804 บาท

ผู้เข้าร่วมการประชุมในวันที่ 14 มิถุนายน 200 คน

ผู้เข้าร่วมการประชุมในวันที่ 15 มิถุนายน ทั้งสิ้น 47 คน

โดยมีกลุ่มเป้าหมายที่เข้าร่วม คือ

1. กลุ่มการเรียนรู้ 5 กลุ่มและเครือข่ายเพื่อนเยาวชนจังหวัดสุราษฎร์ธานี
2. องค์กรพัฒนาเอกชน
3. หน่วยงานราชการ
4. ผู้นำชุมชน ครูภูมิปัญญา กลุ่มครูในโรงเรียน
5. ตัวแทนจากสมาคมผู้สูงอายุ
6. พระสงฆ์ สมาคมพุทธศาสนา
7. ผู้ปกครองนักเรียน

ขั้นตอนการดำเนินงานกิจกรรม

1. ประชุมคณะทำงาน
2. ประสานงานทีมงานวิจัยในพื้นที่
3. ประสานงานคณะทำงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย (สำนักงานภาค)
4. ติดต่อประสานงานผู้เข้าร่วมเวทีและสถานที่
5. ดำเนินการเสวนาตามแผนกิจกรรม
6. สรุปการดำเนินงานกิจกรรมและบันทึกความรู้

เครื่องมือ / วิธีการที่นำมาใช้ในการดำเนินงาน

1. แจกเอกสารบทสรุปรูปแบบการเรียนรู้ของกลุ่มเยาวชนสร้างสรรค์และเครือข่ายเพื่อนเยาวชนจังหวัดสุราษฎร์ธานี
2. ชุมนิเทศการการเรียนรู้ของกลุ่มเพื่อนการเรียนรู้ต่าง ๆ
3. Power point
4. อภิปรายแลกเปลี่ยนแสดงความคิดเห็นร่วมกันในที่ประชุม

เนื้อหาในการจัดประชุม

1. นำเสนอบทเรียนการทำงานที่ผ่านมาทั้ง ปัญหา อุปสรรค และพัฒนาการของแต่ละกลุ่มการเรียนรู้
2. ร่วมกันหารูปแบบ / แนวทางการจัดกระบวนการเรียนรู้ที่มีประสิทธิภาพ
3. ออกแบบการจัดกระบวนการเรียนรู้และวางแผนการดำเนินงานในช่วงต่อไป

วันที่ 14 มิถุนายน 2546

เริ่ม 08.30 น.	ผู้เข้าร่วมลงทะเบียน
09.00 น. - 09.15 น.	หุ่นกระบอกเล่าเรื่องราวภายในงาน
09.15 น. - 10.00 น.	ร่วมเรียนรู้ ชมการแสดงแต่ละชม
10.00 น. - 10.50 น.	บทเพลงจากที่จับและน้องโรงเรียนบ้านทอนหญ้าปล้อง
ชม...มโนราห์จากน้องเยาวชนบ้านยาง คีรีรัฐนิคม
10.50 น. - 11.15 น.	บอกเล่าความเป็นมาของงาน
11.15 น. - 12.30 น.	นำเสนอเรื่องราวที่จะมาเป็นงานวิจัยและ
บทสรุปรูปแบบการจัดกระบวนการเรียนรู้ของกลุ่มเยาวชนฯ

รายละเอียดจากบทสรุปส่วนที่ 4 ผลที่เกิดขึ้น

**กิจกรรมที่ 4 เวทีถอดบทเรียนกลุ่มเยาวชนสร้างสรรค์ และ
กิจกรรมที่ 5 การสรุปบทเรียนของกลุ่มการเรียนรู้ในพื้นที่**

ตัวแทนกลุ่มเยาวชนสร้างสรรค์

กว่าจะมาเป็นกลุ่มเยาวชนสร้างสรรค์เริ่มต้นด้วย การสนับสนุนทุนการศึกษาของกลุ่มสถาน สัมพันธ์ และกลุ่มน้ำใจครู ช่วงแรกเป็นการให้ทุนการศึกษาแต่ช่วงหลังครูได้ข้อสรุปว่า เด็กๆ ที่ รับผิดชอบขาดโอกาสในการเรียนรู้และขาดโอกาสในการฝึกตนเอง จึงมีการจัดกิจกรรมค่ายฝึกอบรม ที่สวนโมกข์ ใช้ชื่อว่า "ค่ายเยาวชนสร้างสรรค์" หลังจากกิจกรรมครั้งนี้มีเด็กกลุ่มหนึ่งที่สนใจร่วม พุดคุยกันอย่างต่อเนื่องที่โรงเรียนพุนพิทยาคมโดยมีอาจารย์วัชร ใต้ด้กิม คอยให้คำปรึกษาใน การจัดกิจกรรม หลังจากนั้น เด็กๆมีการรวมตัวกันเป็นกลุ่มที่ชัดเจน เพื่อจัดกิจกรรมเรียนรู้ตนเอง และชุมชนมากขึ้น โดยใช้ชื่อกลุ่มว่าเยาวชนสร้างสรรค์ จากกระบวนการที่ผ่านมายังมีอุปสรรค ปัญหา ข้อจำกัดอยู่มาก ทางกลุ่มจึงมีการประชุมสรุปการเรียนรู้ที่ผ่านมาของกลุ่ม จึงได้พบว่าสิ่งที่ผ่านมา แม้จะมีอุปสรรคแต่ก็ได้เกิดผลที่ดีหลายประการ เราน่าจะได้ถอดบทเรียนการเรียนรู้ที่ผ่านมาให้ สมบูรณ์เพื่อสามารถวางแผนการก้าวต่อไปได้อย่างเหมาะสม และอยากรู้ว่าเราก้าวมาถูกทางแล้วหรือไม่ หากถูกเราจะมีการขยายต่อไปอย่างไร และหากไม่ถูกจะมีการปรับแก้อย่างไร เป็นโอกาสดีที่กลุ่มได้รู้จัก สกสว.จึงใช้ช่องทางงานวิจัยค้นหาคำตอบผ่าน โครงการวิจัยศึกษารูปแบบและแนวทางการจัด กระบวนการเรียนรู้ของเครือข่ายเยาวชนจังหวัดสุราษฎร์ธานี

กระบวนการในการทำวิจัย

เริ่มแรกเป็นกิจกรรมการสร้างความเข้าใจเกี่ยวกับงานวิจัยเพื่อท้องถิ่นโดยNode จังหวัด โดย คุณวิรัตน์ สารคงและคณะ ได้จัดประชุมเวทีชี้แจง สร้างความเข้าใจในหลักการ แนวคิด และ กระบวนการทำงานวิจัยเพื่อท้องถิ่นตั้งแต่ปี 2544 กลุ่มเยาวชนได้ร่วมเรียนรู้มาโดยตลอด และร่วม เสนอโจทย์วิจัยหลังจากนั้นเราได้จัดกิจกรรม การประชุมในพื้นที่/การเคลื่อนไหวพัฒนากระบวนการ กลุ่ม ซึ่งกลุ่มเยาวชนได้ร่วมประชุมกับเยาวชนในพื้นที่ เพื่อพูดคุยวิเคราะห์เกี่ยวกับสถานการณ์ของ กลุ่ม ครอบครัวและชุมชน และวางแผนการทำงานในระยะต่างๆ สิ่งทีกลุ่มได้เรียนรู้คือการปฏิบัติ จริง จากนั้นได้จัดประชุมทีมวิจัยเพื่อให้ความรู้เกี่ยวกับวิธีการเก็บและวิเคราะห์ข้อมูลมีการบรรยาย และการฝึกปฏิบัติการในการเก็บและวิเคราะห์ข้อมูลเบื้องต้น เพื่อสร้างความเข้าใจร่วมกัน ตามด้วย การจัดเวทีถอดบทเรียนองค์ความรู้จากการทำงานที่ผ่านมาของกลุ่มเยาวชน สิ่งทีค้นพบจากกิจกรรม ในครั้งนี้คือรูปแบบการเรียนรู้ 7 รูปแบบ ซึ่งสักครูจะเล่ารายละเอียดให้ฟังว่าน่าสนใจอย่างไร หลังจากนั้นมีการจัดเวทีศึกษาการจัดกระบวนการเรียนรู้ของกลุ่มการเรียนรู้และเครือข่ายเยาวชนใน แต่ละพื้นที่ ดำเนินการโดยคณะทำงานแต่ละพื้นที่ ร่วมกับคณะวิจัย จัดเวทีประชุม 4 ครั้ง คือเวที ประชุมโรงเรียนบ้านทอนหญ้าปล้อง เวทีประชุมโรงเรียนพุนพิทยาคม เวทีประชุมโรงเรียน บ้านนาใหญ่ เวทีประชุมอำเภอคีรีรัฐนิคม ซึ่งจะมีตัวแทนจากแต่ละกลุ่มมาเล่าให้ฟังถึงสิ่งที่ได้ ค้นพบที่น่าสนใจอย่างไร สุดท้ายมีการจัด การประชุมคณะทำงานเพื่อสรุปบทเรียนการทำงาน ดำเนินการโดยคณะทำงาน มีการนัดหมายสรุปบทเรียนร่วมกัน เป็นการประชุมที่ต่อเนื่องจากการ

ประชุมกลุ่มย่อยของคณะทำงานกลุ่มชุมชนสร้างสรรค์ ซึ่งเรามีการประชุมทุกวันพุธเพื่อร่วมกันสรุปบทเรียนจากกระบวนการทำงาน และหาแนวทางการพัฒนางานเป็นระยะ

มาถึงบทเรียนการเรียนรู้ที่ได้จากการถอดบทเรียนของกลุ่มคือ รูปแบบการเรียนรู้ทั้ง 7 รูปแบบ ซึ่งถือว่าเป็นข้อค้นพบที่ยิ่งใหญ่และสำคัญมาก จะเริ่มรูปแบบการเรียนรู้ที่เราค้นพบจากการถอดบทเรียนการเรียนรู้ของกลุ่มชุมชนสร้างสรรค์ เกิดขึ้นในการปฏิบัติแก้ไขปัญหาของตนเองและกลุ่ม โดยเชื่อมโยงอย่างเป็นองค์รวมเป็นรูปแบบการเรียนรู้ต่างๆ ในแนวทางที่มีการร่วมมือกันหลายฝ่าย สามารถส่งเสริม พัฒนา ความรู้ความสามารถของกลุ่มเยาวชนได้ โดยกระบวนการในช่วงแรก เน้นการจัดรูปแบบการเรียนรู้ แบบฝึกอบรม การซึมซับ เรียนรู้แบบอย่างระหว่างกัน การ Dialogue สนทนา ค้นหาวิเคราะห์ เพื่อสร้างกิจกรรมแก้ปัญหาร่วมกัน ซึ่งมักจะเป็นปัญหาพื้นฐานของเยาวชนในกลุ่ม ต่อมา กลุ่มได้มีการเรียนรู้ในรูปแบบชุมชนศึกษา โดยได้ใช้โอกาสที่ครูที่ปรึกษาได้นำเยาวชนไปเรียนรู้ในพื้นที่บ่อยๆ การมีการประสานงานร่วมกับกลุ่มองค์กรพัฒนาเอกชน พร้อมด้วยการเรียนรู้ในประเด็นปัญหาของหมู่บ้านในภูมิสำเนาของเพื่อนๆ ในกลุ่ม มีการสำรวจชุมชน สัมภาษณ์และร่วมกิจกรรมกับชาวบ้าน นำเสนอข้อมูลสู่สาธารณะ ต่อมาได้เลือกพื้นที่ประเด็น เพื่อจัดการเรียนรู้ในรูปแบบการปฏิบัติกิจกรรมตามโครงการเพื่อแก้ไขปัญหา และสรุปความรู้ด้วย

รูปธรรมที่สำคัญของการเรียนรู้ในกระบวนการแก้ปัญหากลุ่มชุมชน คือกรณีการยุบโรงเรียนขนาดเล็กในพื้นที่บ้านของสมาชิกกลุ่ม และกรณีนิคมอุตสาหกรรม โดยทางกลุ่มได้จัดกิจกรรมการสำรวจชุมชน จัดกระบวนการเรียนรู้ด้านภูมิปัญญาท้องถิ่นและสิ่งแวดล้อม สำหรับกระบวนการเรียนรู้อื่นๆ เช่น การฝึกอบรม การศึกษาดูงาน การเผยแพร่ประชาสัมพันธ์ นับเป็นกระบวนการเรียนรู้ที่สำคัญในทุกช่วงของการพัฒนากลุ่มเยาวชนเช่นกัน โดยทางกลุ่มได้มีการฝึกอบรมตามสภาพปัญหาและความสนใจการศึกษาดูงานมีการศึกษาดูงานภายในและนอกจังหวัด จัดโครงการดูงานระยะสั้น และจัดโครงการศึกษากระบวนการทำงานระยะยาวโดยได้รับความร่วมมือจากองค์กรพัฒนาเอกชนรับเยาวชนในกลุ่มเข้าร่วมโครงการ การสื่อสาร ประชาสัมพันธ์ มีการสื่อสารแบบธรรมชาติ ซึ่งสามารถสร้างการเรียนรู้ได้ดี

ทั้งนี้มีปัจจัยเอื้อที่สำคัญในการเรียนรู้ในด้านครอบครัว พบว่าครอบครัวของสมาชิกส่วนใหญ่จะมีพื้นฐานที่ดี มีความเอื้ออาทร หลายครอบครัวพ่อแม่เป็นผู้นำตามธรรมชาติของชุมชน มีความเรียบง่าย ด้านการทำงาน กลุ่มทำงานอย่างเป็นระบบ ตั้งแต่การวางแผน ปฏิบัติ และสรุปการเรียนรู้ สมาชิกมีความตั้งใจ สนใจร่วมกัน บรรยายการศึกษาเรียนรู้มีความสุข มีสายสัมพันธ์ที่ดีภายในและนอกกลุ่ม กิจกรรมมีความต่อเนื่อง ผลที่เกิดขึ้นในการดำเนินกิจกรรมการเรียนรู้เป็นสิ่งที่ดี สมาชิกรู้ถึงศักยภาพของตนเอง เกิดการยอมรับและช่วยหนุนเสริมกิจกรรมของเยาวชนจากหลายภาคส่วน ซึ่งทำให้เยาวชนมีโอกาสเรียนรู้ชุมชนและรับรู้ถึงสถานการณ์เรื่องราวต่างๆ โดยมีการปฏิบัติจริง อย่างต่อเนื่อง และส่งผลต่อการผลักดันทางนโยบายด้านการศึกษาอย่างเป็นรูปธรรม ล่าสุดปี 2545

เครือข่ายธุรกิจเพื่อสังคมและสิ่งแวดล้อม ประเทศไทย หรือ SVN Asia (THAILAND) ได้เรียนเชิญ อาจารย์ประเวศ วะสี และอาจารย์สุลักษณ์ ศิวรักษ์ มอบรางวัล SVN AWARD ประจำปี 2545 แก่ กลุ่มเยาวชนสร้างสรรค์

12.30 น. - 13.30 น. รับประทานอาหาร

ชมนิทรรศการแต่ละชั้นการเรียนรู้ ฟังบทเพลงจากพี่ ๆ วงมาตุภูมิ

13.30 น. - 14.30 น. นำเสนอบทสรุปรูปแบบการจัดกระบวนการเรียนรู้ของกลุ่มเยาวชนฯ(ต่อ)

ข้อเสนอเชิงนโยบาย...

1.ระบบการศึกษาใหม่ คือกระบวนการจัดการของกลุ่มเยาวชน โดยการสนับสนุนของฝ่ายต่างๆ เพื่อปรับปรุง พัฒนากิจกรรมในวิถีชีวิตของเยาวชนเอง พร้อมด้วยการวิเคราะห์ การปฏิบัติกิจกรรม แก้ไขปัญหาของกลุ่ม และชุมชน โดยมีการประสานของรูปแบบการเรียนรู้ต่างๆอย่างเป็นองค์รวมมีการสร้างความรู้ใหม่อยู่เสมอ ความรู้นี้มีประโยชน์ในการแก้ไขปัญหาของบุคคลและชุมชน

2.รัฐและภาคสังคมควรตระหนัก และสนับสนุนการศึกษาในระบบนี้ เพื่อความสุขและความก้าวหน้าของบุตรหลาน โดยการจัดระบบความรับผิดชอบร่วมกัน ในการวางแผน การปฏิบัติ และการสรุปองค์ความรู้

การนำเสนอบทสรุปการจัดกระบวนการเรียนรู้ของเครือข่ายเพื่อนเยาวชน

- กลุ่มการเรียนรู้โรงเรียนพูนพิทยาคม ทางกลุ่มได้ร่วมกิจกรรมกับพี่ๆกลุ่มเยาวชนสร้างสรรค์ ที่จบการศึกษาไปแล้ว ซึ่งกลับมาส่งเสริมกระบวนการเรียนรู้กับรุ่นน้องต่อ ส่วนใหญ่เป็นกิจกรรมตามความสนใจ ปัจจุบันได้ร่วมกิจกรรมในนามชุมนุมเพื่อนแนะแนวและเพื่อนเรียนรู้ โดยมีกลุ่มสนใจ 7 กลุ่ม คือ กลุ่มการเรียนรู้เรื่องสื่อ กลุ่มการเรียนรู้ภูมิปัญญาด้านอาชีพ กลุ่มการเรียนรู้ภูมิปัญญาด้านสุขภาพ กลุ่มแนะแนวสุขภาพ กลุ่มก้าวหน้าโลกการศึกษา กลุ่มกระดาศา กลุ่มเล่านิทาน สมาชิกกลุ่มการเรียนรู้ได้มีการพูดคุย วางแผน ปฏิบัติและสรุปการเรียนรู้ร่วมกันมาต่อเนื่องและมีการพัฒนาเปลี่ยนแปลงกิจกรรมตามความเหมาะสม ซึ่งได้สรุปการเรียนรู้ร่วมกันมาแล้วพบว่า กิจกรรมการเรียนรู้ มีผลในการพัฒนาตนเองและกลุ่ม

- กลุ่มการเรียนรู้โรงเรียนบ้านนาใหญ่ เป็นกลุ่มการเรียนรู้ที่อยู่ใกล้ชุมชนท่าโรงช้างซึ่งเป็นพื้นที่ที่กำลังเปลี่ยนแปลงเป็นสังคมเมืองอย่างรวดเร็ว ระบบความสัมพันธ์/การร่วมกิจกรรมภายในชุมชนค่อนข้างน้อย เช่นเดียวกับชุมชนเมืองโดยทั่วไป เยาวชนในพื้นที่ /โรงเรียนประสบปัญหาด้านสารเสพติด ผู้สาว การทะเลาะวิวาท การพนัน ตั้งแต่ปี 2540 เป็นต้นมา กลุ่มนักเรียนที่สนใจการเรียนรู้นอกห้องเรียนได้เข้าร่วมกิจกรรมกับพี่ๆกลุ่มเยาวชนสร้างสรรค์เช่นการศึกษาระยะที่สวนโมกข์ กิจกรรมอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมศึกษาป่าต้นน้ำ การศึกษาดูงาน อบรมผู้นำกระบวนการ สื่อเสียงตามสาย โดยได้นำสิ่งที่ได้จากการเรียนรู้มาเป็นแนวทางจัดกิจกรรมภายในโรงเรียน ต่อมาได้จัดตั้งกลุ่มคันทรรกนาใหญ่ เพื่อจัดกิจกรรมการเรียนรู้ตามความสนใจ คือกลุ่มสโมสรมองน้อย กลุ่มสื่อเสียงตามสาย กลุ่มฝึกปลอดภัยเพื่อโลกสีเขียวกลุ่มเสียงตามสายเรียนรู้สู่ปัญญา แต่ละกลุ่มได้ร่วมกันวางแผน

ปฏิบัติ และสรุปการเรียนรู้ มีการพัฒนากลุ่มมาตามลำดับก่อนการสรุปบทเรียนในครั้งนี้ ซึ่งนับเป็นก้าวสำคัญในการพัฒนากลุ่มได้ต่อไป

- โรงเรียนบ้านทอนหญ้าปล้อง เป็นกลุ่มเยาวชนที่เริ่มจากที่ทุกกลุ่มเยาวชนสร้างสรรค์ เข้าไปส่งเสริมกิจกรรมการเรียนรู้ร่วมกับชุมชนคลองน้อยอย่างต่อเนื่องตั้งแต่ปี 2540 ช่วงแรกเป็นกิจกรรมค่ายที่เน้นให้เด็ก ๆ ดูแลรักษาทรัพยากรในท้องถิ่น ศึกษาภูมิปัญญาของหมู่บ้านตนเองตามสภาพปัญหา คือชุมชนใกล้เมือง เด็ก ๆ ได้รับผลกระทบด้านค่าเงินสูง กระบวนการทำงานได้จัดกิจกรรมในรูปแบบค่ายเรียนรู้ การสำรวจชุมชน ซึ่งได้รับการสนับสนุนอย่างดีจากชุมชน ครู ผู้ปกครองนักเรียน นำไปสู่การรวมกลุ่มการเรียนรู้เพื่อแก้ไขปัญหาในเบื้องต้นคือ กลุ่มนักสำรวจ กลุ่มกระดานสา กลุ่มเสียงตามสาย กลุ่มเกษตรปลอดสารพิษ กลุ่มภูมิปัญญาท้องถิ่น ซึ่งแต่ละกลุ่มได้มีการขยายกิจกรรมการเรียนรู้ ที่หลากหลายขึ้น

- กลุ่มเพื่อนเยาวชนอำเภอคีรีรัฐนิคม เป็นการรวมตัวของเยาวชนในหมู่บ้านที่มีความสนใจในเรื่องการจัดกิจกรรมการเรียนรู้เพื่อการพัฒนาตนเองและชุมชนผ่านกิจกรรมที่หลากหลาย เริ่มก่อตั้งกลุ่มจากกิจกรรมค่ายเยาวชนเพื่อดูแลสิ่งแวดล้อม การศึกษาหาของดีในชุมชน กิจกรรมค่ายศึกษาดูงาน กิจกรรมค่ายพัฒนาคุณภาพชีวิต ซึ่งเป็นกิจกรรมเล็ก ๆ แต่ได้รับการสนับสนุนจากผู้ใหญ่ในชุมชน เยาวชน การศึกษานอกโรงเรียน กำนัน ผู้ใหญ่บ้าน อบต. เป็นอย่างดี ต่อมามีการจัดกิจกรรมอื่น ๆ ร่วมกับทาง อบต.และผู้ใหญ่ในชุมชน และร่วมกับคณะครูจากการศึกษานอกโรงเรียนจัดทำหลักสูตรการเรียนการสอน เพื่อให้เกิดความสอดคล้องกับความสนใจและเหมาะสมกับชุมชน ในพื้นที่มีกลุ่มการเรียนรู้หลากหลาย มีการพัฒนาและความพร้อมที่แตกต่างกัน เช่น กลุ่มนักเรียนโรงเรียนบ้านต้นมะพร้าว กลุ่มรักษาคูคลองยัน กลุ่มเยาวชนรักษ์ดินน้ำ กลุ่มเยาวชนบ้านทำเนียบ กลุ่มผู้ศิริ ซึ่งได้สรุปบทเรียนร่วมกันได้พบว่าพื้นที่มีศักยภาพสูงด้านชุมชนที่ประสบความสำเร็จในการพัฒนาอย่างยั่งยืน

- กลุ่มเยาวชนโรงเรียนสอนคนตาบอดภาคใต้ สุราษฎร์ธานี เป็นกลุ่มที่ดำเนินกิจกรรมโดยคณะกรรมการนักเรียนและกลุ่มสนใจ มีการวางแผนไทย (โครงการวางแผนโบราณเพื่อสุขภาพ) ซึ่งเป็นกิจกรรมที่เป็นประโยชน์ สามารถสร้างอาชีพ นำไปสู่การพึ่งตนเองของผู้พิการทางสายตา และเป็นการอนุรักษ์ภูมิปัญญาและการแพทย์แผนไทยไว้ นอกจากนี้ทางกลุ่มยังมีกิจกรรมที่น่าสนใจ คือ คนตรี เพลงบอก ธนาคารขยะ งานส่งเสริมอาชีพอิสระ งานส่งเสริมสุขภาพ รวมถึงกิจกรรมอื่น ๆ ที่ได้มีการร่วมจัดทำกับกลุ่มเพื่อนเครือข่ายเยาวชนในจังหวัด เช่น งานสมัชชาสุขภาพเด็ก กิจกรรมรณรงค์ด้านสิ่งแวดล้อม การศึกษา สิทธิเด็ก

เวลา 14.30 น. ช่วงแลกเปลี่ยน แสดงความคิดเห็นและข้อเสนอแนะจากผู้เข้าร่วม

อาจารย์สมเจตนา มณีโมไนย ผู้ดำเนินรายการ

ผมรู้สึกว่าเป็นเวทีของเด็กและเยาวชนฟังแล้วมีความสุข ผมไม่สบายใจมาหลายวันแล้ว กับข่าวที่นครศรีธรรมราชข่าวที่เตรียมอุดมพัฒนาการข่าวที่ภาคตะวันออก ที่มาในวันนี้สบายใจ มีข้อสังเกตว่ารายการบนเวทีโดยภาพรวมการที่มีคนหลากหลายวัยมาประชุมกันอย่างนี้มาพูดคุยกัน อย่างนี้ถ้าไม่มีโครงการลักษณะนี้มันจะมีขึ้นได้ในงานแบบไหนนั่นคือตั้งข้อสังเกตที่นี้ถ้าการประชุม หลากหลายวัยอย่างนี้แล้วทุกคนตื่นเต้นเป็นสุขกับการเรียนรู้กับการได้ฟังทั้งศิลปะ เพลงในแนว พื้นบ้าน มันมีคุณค่าอะไรที่แฝงอยู่นี่น่าจะคิดกันไป ว่าถ้าเราจัดเวทีลักษณะแบบนี้ต่อไปมันจะ ขยับไปอย่างไรหรือรูปแบบนี้คือรูปแบบนี้ไว้อย่างไร ผมเห็นมาหลายเวทีการจัด เช่น ถ้ามี ศิลปะการแสดงมานี้น้องๆมีลูกๆมาแสดงมารำโนราห์ถามทุกคนว่าทุกคนบอกเยี่ยมมากๆแต่พอคนที่ บอกว่าเยี่ยมมากไปจับไปเอามาร ถามว่าคิมบี้ที่มีคนตรีคนครีมาแสดงโอ๊ยดีมากแต่คนที่บอกดีมาก ๆ ไปจับก็ไม่มีคนตรีมักกลายเป็นการพูดถึงหลักวิชาต่างๆและไม่มีเสน่ห์จริงๆ ชีวิตมันมีหลายอย่างมัน มีเสน่ห์มันมีทั้งความจริงและความไม่จริงอยู่หลายอย่างก่อนที่จะเริ่มตามโจทย์ที่ลูกๆเขาตั้งไว้ ผมฟัง มาตั้งแต่เช้าเห็นว่าการนำเสนอเมื่อมี power point ทำให้ไม่เห็นสีสันของการนำเสนอเหมือนรุ่นน้อง แสดงว่ากระบวนการเรียนรู้การนำเสนอ หากมีอุปกรณ์ไฮเทคจะไม่สามารถสู้น้อง ๆ ที่ไม่ใช่อุปกรณ์ นื่อง ๆ จากทั้ง 5 กลุ่มน้อง ๆ จะมีการนำเสนอเป็นรูปธรรมฟังเข้าใจง่ายชัดเจน ภาพที่นำเสนอก็ไม่ ยุ่งยากไม่มีแผ่นภาพอะไร ภาพน้องจับกัง ผมคิดว่าน่าจะส่งเข้าประกวด ภาพน้องจับกังเป็นภาพที่ เห็นเป็นภาพที่เป็นการเก็บเกี่ยวอย่างยั่งยืน ก็เลยตั้งคำถามต่อไปว่าคนที่เรียนมามาก ๆ ทำไมมันสื่อกับ มนุษย์ไม่รู้เรื่องแล้วเป็นปัญหาอยู่เรื่อย ๆ ครูมักจะสนใจแค่การสอนแบบใหม่ ๆ การทำปริมาณงาน แบบใหม่ ๆ ที่ใช้กระดาษเยอะ ๆ ที่พวกลูก ๆ จะไปอนุรักษ์ป่า สุดท้ายผมขอตั้งข้อสังเกตไว้ ณ ที่นี้ ก่อนที่จะเปิดเวที คือเขาบอกว่าปัจจุบันปัญหาหนักก็คือ ปัญหาเยาวชน แล้วมันแก้กันไม่รู้จักสิ้นสุด ตั้งแต่ผมเริ่มเรียนหนังสือและอ่านหนังสือที่ไม่ใช่แบบเรียนในโรงเรียนเป็น ตั้งแต่หม่อมหลวงปิ่น พันธ์เอกปิ่น อธิปติกรมการศาสนานานมาแล้วบอกว่า ปัญหาหนักของประเทศไทยก็คือ อี ชุง เยาว์ อี คือปัญหาอีสาน ชุง ก็คือชุง แมลงพิษ เยาว์ ก็คือเยาวชน ตอนนี้ก็ยังเป็นอยู่ ขณะนี้ปัญหาที่ เกิดขึ้นคือ เห็นเรียนกันมาเยอะ ๆ พัฒนากันมาเยอะ ๆ แต่ปัญหายังเป็นอยู่แบบนี้ ผมคิดว่าในเมื่อ มันไม่สามารถแก้ปัญหาได้ด้วยวิธีการเดิม น่าจะมีการเปลี่ยนมุมมองใหม่ ว่าเยาวชนไม่ใช่ปัญหาแล้ว แต่ครูคือปัญหา ดีหรือไม่ พ่อแม่เป็นปัญหา ดีหรือไม่ ผู้ปกครองเป็นปัญหาดีหรือไม่ นักวิชาการ ทั้งหลายคือตัวปัญหาจริงหรือไม่ ตลอดจนรัฐบาลทั้งหลายเราน่าจะเปลี่ยนมุมมองใหม่กันดูสิถ้าเรา เปลี่ยนมุมมองใหม่มันก็จะคิดหาวิธีการแก้ปัญหาแบบใหม่ ๆ แต่ถ้ามองแบบเดิม ๆ ก็คิดแบบเดิม ๆ ซึ่ง มันแก้ไม่ได้ และก็ทำซ้ำ ๆ อยู่เป็นเส้นเสียดัง เป็นยาเสพติด ยิ่งกว่ายาเสพติดอื่น ๆ เพราะมันเสพติด ทางความคิด ทางวิธีการ ทั้งที่ไม่รู้ว่ามันไม่มีผลอะไรแต่ก็ยังเสพกันอยู่ ลองเปลี่ยนมุมมองใหม่ ครูคือตัวปัญหา (ไม่ใช่ผมนะครับ เพราะผมออกมาแล้ว 2 ปี) ลองตั้งโจทย์เล่น ๆ ว่าเราฟังลูกหลาน

พูดมาแล้ว อชากจะขอคำแนะนำจากที่ ๆ พ่อ แม่ น้ำ อา ลุง แนะนำลูกๆ เราด้วยความห่วงใยอย่างไร หรือได้เรียนรู้อะไรจากลูกหลานของเราบ้าง

คุณปัญญา (เจ้าของโรงแรมรอยเกาะ)

เล่าถึงเรื่องราวที่เกิดขึ้นในชีวิตของตนเองว่าคืออยู่ในห้องทุ่งใช้สิ่งรอบตัวในการเรียนรู้ ไม่ต้องยึดปัจจัยที่เป็นตัวเงินมีความเป็นอยู่อย่างมีความสุข ช่วงหลังมีโอกาสไปใช้ชีวิตอยู่ที่กรุงเทพมหานครบุรี ได้เห็นถึงความหลากหลายของคนเมืองที่มีการตามอย่างแฟชั่น คิดเองไม่ค่อยเป็น เห็นถึงความสับสนมากขึ้นของสังคม โลกของเรามีทั้งส่วนที่มีหิมะปกคลุมและไม่มี ในพื้นที่ที่มีหิมะปกคลุมไม่สามารถทำกินได้จึงต้องพึ่งพาอุตสาหกรรมเพื่อความอยู่รอด แต่ในส่วนที่ไม่มีหิมะปกคลุมเราสามารถทำมาหากินได้ตลอด โลกในอนาคตจะต้องมีการใช้การเกษตร การท่องเที่ยว งานฝีมือ อาหาร สมุนไพร แรงงานที่มีคุณภาพในการพัฒนาและยังชีพ เราควรหันกลับมาองทรัพยากรที่มีค่าของบ้านเรา ที่ผ่านมามาลอกเลียนต่างประเทศคนส่วนใหญ่ไม่กล้าบอกกว่าสิ่งที่ลอกเลียนมาไม่ถูกต้อง แต่สิ่งที่เด็ก ๆ กลุ่มนี้กำลังทำอยู่คือสิ่งที่ถูกต้อง เรามีตลาดใหญ่อยู่ในคลอง ในนาข้าว ซึ่งมีครบ จากภูมิปัญญาของชาวบ้านเราสามารถอยู่ได้อยู่ได้ เราไม่จำเป็นต้องเข้าไปสู่วัฒนธรรมตะวันตกซึ่งต้องผลิตไปขายผู้อื่นอยู่ตลอด ขณะนี้ตลาดใหญ่ Super market ไม่มีใครพูดถึงหน่อไม้บนเขา แขนในป่า มดแดง ขณะนี้ทรัพยากรของเรากำลังลดลง แต่สิ่งที่ถูก ๆ ทำอยู่ในวันนี้เราต้องมีการคิดถึงงานที่จะมีในอนาคตด้วย เพราะฉะนั้นการเรียนการสอนที่จะมีขึ้นต่อไปต้องแคบและลึก ไม่ใช่รู้ทุกอย่างแต่ไม่สามารถทำอะไรได้

คุณพงษ์พันธ์ สุขสุพันธ์ กองทุนหมู่บ้านเรา สำนักงานสิ่งแวดล้อมภาคที่ 14 จ.สุราษฎร์ธานี

จากการฟังมาตั้งแต่ต้น มีข้อสังเกตและข้อเสนอแนะคือ

- 1.มีการใช้คำว่า Dialogue คิดว่าน่าจะใช้ภาษาไทยน่าจะชัดเจนกว่าและเด็ก ๆ ก็สามารรถเข้าใจง่ายขึ้น
- 2.เสนอการเรียนรู้อีกแบบหนึ่ง คือ การเรียนรู้แบบฐานการเรียนรู้คล้ายกับที่มีการจัดที่สวนดิ – โมติ เพราะสามารถทำได้ตั้งแต่คนเดียวถึงหลายคน
- 3.สิ่งที่ผมได้เรียนรู้จากเวที คือ ความบริสุทธิ์ใจในการเรียนรู้ จะเห็นว่าผู้ใหญ่ในวันแล้วไม่แน่ใจว่าผ้าสีอะไรแน่ แต่เด็ก ๆ เป็นผ้าขาว และสิ่งที่เราแพ้ใจ คือในเรื่องของความบริสุทธิ์ใจในการทำงานและกิจกรรม ผมคิดว่าเราน่าจะเรียนรู้จากเด็กได้มาก

อาจารย์สมเจตนา บุญโมไนย ผู้ดำเนินรายการ

คำศัพท์ในบางคำสามารถเขียนหนังสือได้เป็นเล่ม ๆ เช่นการ Dialogue ลองใช้เป็นปฏิจา วิชาหรืออื่น ๆ ก็แล้วแต่จะใช้ หรืออาจจะถามจากอาจารย์หรือคุณพระคุณเจ้าก็ได้ เพราะคำบางคำ ในเชิงวิชาการแล้วมีนัยยะซึ่งจะต้องมีคำจำกัดความอีกมากมายอาจจะมีปัญหาในภายหลัง

คุณสุกิจ ศิริภัทร์ โครงการการจัดการทรัพยากรชายฝั่งภาคใต้

มีความรู้สึกชื่นชมกับเยาวชนรุ่นใหม่ นึกย้อนกลับไปสมัยที่เป็นเยาวชนโอกาสที่ได้เรียนรู้และนำเสนอในลักษณะนี้ยังมองไม่เห็นโอกาส มองเห็นว่าความเชื่อมั่น ความภูมิใจ และประสบการณ์ที่เยาวชนกลุ่มต่าง ๆ ได้ร่วมกันนำเสนอเป็นนิมิตหมายที่ดี คิดว่ากระบวนการเรียนรู้จะมีต่อไป แต่มีคำถามว่า ขณะนี้เราอยู่ในยุคของการปฏิรูประบบการศึกษา ผมนึกเสียดายที่บุคลากรที่มีส่วนในการศึกษาของประเทศ จะมีโอกาสได้ฟังได้เห็นเนื้อหาสาระของการนำเสนอของกระบวนการเรียนรู้ในลักษณะนี้มากนักน้อยแค่ไหน เพราะเท่าที่ติดตามดูเรามักจะปฏิรูปในเรื่องของการบริหารจัดการหรือในเรื่องของสายบังคับบัญชามากกว่าเป้าหมาย ทิศทาง หรือกระบวนการในการเรียนรู้นี้เป็นประเด็นที่เป็นสิ่งที่จะต้องร่วมคิดว่าจะปฏิรูปต่อไปอย่างไร

คุณปัญญา เจ้าของโรงแรมรอยเกาะ

คำว่าพัฒนา โดยสาระคือการทำให้ชีวิตดีขึ้นจาก 2 ปัจจัย คือ

1.คนมีความสามารถมากขึ้นในการพัฒนาสิ่งที่อยู่ใกล้ตัว ให้เป็นประโยชน์สูงสุดตามการใช้งานไม่ใช่ซื้อเขามา

2.โคมไฟ ที่เห็นอยู่ที่โรงแรม เราสามารถนำหมวก หวาย ความตั้งใจ ก็สามารถแปรเป็นโคมไฟได้โดยไม่ต้องซื้อ หากเรารู้ว่าเราต้องการอะไรจากโคมไฟ รู้ว่าระบบของโคมไฟเป็นอย่างไร เราก็จะสามารถประยุกต์ใช้ได้ ประเทศของเราสามารถนำสิ่งต่าง ๆ มาใช้ได้เยอะมากขอเพียงเรารู้ระบบและเห็นคุณค่าของสิ่งเหล่านั้น เราก็สามารถนำมาใช้ได้

อาจารย์สมเจตนา มณีโมไนย ผู้ดำเนินรายการ

ก่อนมาประชุมได้มีโอกาสอ่านข่าวกับหลาน มีข่าวที่สวนสัตว์แห่งหนึ่งได้ซื้อพันธุ์จิงโจ้มาจากประเทศฮอนแลนด์ด้วยละ สีแสนบาท มาถึงปรากฏว่าถูกคางคกกัดตาย 2 ตัว หลานถามว่า หนูไม่อยากจิงโจ้เพราะได้เห็นแล้วในโทรทัศน์ แต่อยากรู้ว่าคางคกคืออะไร ตอนนี้คางคกที่มีอยู่ฝูงหนึ่ง 4-5 ตัว กำลังถูกตามล่าเพราะกัดลูกจิงโจ้ หลายเรื่องเป็นสิ่งที่น่าคิด ใครมีเพื่อนอยู่ใกล้สวนสัตว์ลองไปช่วยกันอนุรักษ์คางคกกันด้วย

คุณจำลอง เตียชกุล มุขนิกรศึกษาเพื่อชีวิตและสังคม

มีความคิดเห็นที่เกี่ยวกับกระบวนการเรียนรู้ของเด็กคือ มองว่าพัฒนาของกลุ่มเยาวชนที่เริ่มมาจากการทำงานทุนเล็ก ๆ ของการเรียนรู้สู่ระบบของโรงเรียนและขยายลงสู่ชุมชน ที่สำคัญคือการเรียนรู้ในลักษณะนี้ของเด็ก ๆ มีการกระจายการเรียนรู้แบบแนวนอน หากดูกระบวนการทำงานของบางที่จะเป็นในเรื่องของการประสานแล้วมาออกงาน แต่สิ่งที่ได้เรียนรู้กับกลุ่มเยาวชนสร้างสรรค์คือ กลุ่มเพื่อนที่มีการจัดกระบวนการร่วมกัน และมีการจัดแสดงนิทรรศการอยู่ด้านหน้า มีฐาน

การเรียนรู้ร่วมกันจริง ๆ เช่น กลุ่มโรงเรียนบ้านทอนหญ้าปล้องเกิดจากการที่กลุ่มชุมชนลงไปทำการทดลองเรื่องการเรียนรู้ที่ตัวเองได้เรียนรู้มา กลุ่มโรงเรียนบ้านทอนหญ้าปล้องจึงมีการขยายกันต่อไป โดยมีการกลับไปทำกับตนเองและชุมชน และในขณะเดียวกันโรงเรียนอื่น ๆ ก็มีกระบวนการทำที่คล้าย ๆ กัน มีการเริ่มจากกลุ่มครู กลุ่มผู้ใหญ่กลุ่มเล็ก ๆ ทำให้กลุ่มของเด็กได้เกิดกระบวนการเรียนรู้ และที่น่าสนใจคือกระบวนการเรียนรู้ในลักษณะนี้ได้มีการขยายฐานที่กว้างขึ้น แต่ประเด็นหนึ่งที่น้อง ๆ ได้กล่าวมาตั้งแต่เช้าคือ การเรียนรู้ในลักษณะนี้ผู้ใหญ่ยังขาดความเข้าใจ แล้วผู้ใหญ่ทั้งหลายจะหาทางออกในเรื่องนี้กันอย่างไร เราจะมีเนื้อหาการเรียนรู้ที่หลากหลายของเด็ก ๆ ได้อย่างไร เขาได้เรียนรู้และซึมซับร่วมกันอย่างไร เขาสามารถเรียนรู้การฟังคนอื่นพูดได้อย่างไร จะโกรธไหม หากมีเพื่อนที่แสดงความคิดเห็นไม่ตรงกับเรา เรื่องเหล่านี้เป็นประเด็นเล็ก ๆ ที่ไม่น่าเลขผ่านว่าทำอย่างไร ให้กระบวนการเรียนรู้เหล่านี้สามารถเข้าไปเรียนรู้ได้ทุกส่วนของเด็กและเปิดโอกาสให้เด็กได้เรียนรู้ร่วมกัน เราจะปรับอย่างไรให้การเรียนรู้ในระบบโรงเรียนและนอกระบบโรงเรียนมีการเรียนรู้ที่ใกล้เคียงกัน

คิดว่าในภาคเช้าอาจจะมีเวลาไม่พอที่จะเล่าถึงรายละเอียดที่เกิดขึ้นมากมาย เช่น ภาพของการที่เด็กสามารถจัดการเรียนรู้โดยพวกเขาตนเองได้ โดยกระบวนการของพี่สอนน้อง และกระบวนการเรียนรู้เหล่านี้จะถูกยกระดับเข้าสู่ระบบโรงเรียนได้อย่างไร นี่อาจจะเป็นจุดเริ่มต้นของงานวิจัยที่สามารถตั้งคำถามเพื่อการคลี่คลายร่วมกัน

อาจารย์สมเจตนา มณีโมไนย ผู้ดำเนินรายการ

บางคำถามที่คุณถ่ายของกล่าวมาเป็นเรื่องใหญ่ เป็นคำถามถึงระบบสังคม สิ่งที่ผมได้เรียนรู้จากการเรียนรู้ของน้องๆ มีอยู่บทเรียนหนึ่ง คือการเรียนรู้แบบซึมซับ ผมยังเข้าใจไม่ชัดเจนว่ามันคืออะไร แต่เท่าที่เข้าใจตอนนี้คือมันไม่ใช่การเรียนรู้ในเรื่องของเทคนิควิธีการที่จะกลับไปทำงานอย่างไร โดยอย่างหนึ่ง แต่เป็นการเรียนรู้ที่ลงไปถึงภายในจิตใจ โดยการศึกษาจากตัวตนของผู้เรียนโดยตรง และผู้เรียนด้วยกัน เช่น เอียงเปลี่ยนจากการร้องไห้เป็นน้ำตาไหล ผมสังเกตดูว่าการร้องไห้ของมนุษย์มีหลายนัยยะ หากการร้องไห้เป็นการร้องที่มีความปิติ ปลื้มปริ่ม กับการเรียนรู้ก็ร้องไห้ไป แต่ถ้าหากร้องเพราะถูกตำหนิไม่ต้องร้อง ส่วนที่เป็นอัตลักษณ์ต้องมีอยู่ แต่อัตตาต้องเปลี่ยนสู่ความเป็นตัวตน

คุณรพีพรรณ คำหอม ลานสนธัมพันธ์ อาจารย์มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์

จริง ๆ แล้วในครั้งนี้นัดใจมาร่วมฟัง และมาร่วมรับผิดชอบในสิ่งที่ตนเองเคยตั้งโจทย์มา เพราะเริ่มอัดอั้นกับระบบการจัดการศึกษาในบ้านเรา จึงเริ่มมองว่าการศึกษาน่าจะมีทางเลือกให้คนที่หลากหลาย เช่น เมื่อเข้าสู่ชุมชนได้พบเจอกับชาวสวน เช่น ชาวสวนยางซึ่งวิถีชีวิตเหล่านี้เมื่อเด็กเข้าไปอยู่ในระบบของโรงเรียนก็ไม่ได้เรียนรู้ มองว่าการศึกษาไม่ใช่สิ่งที่ต้องให้คนไกลชุมชน

การศึกษาน่าจะเอาเรื่องราวของชุมชนเข้ามาเรียนรู้เพื่อการพัฒนาตนเองในระยะยาว จากที่ผ่านมาเห็นว่าระบบการศึกษายังไม่เอื้อให้กับกลุ่มเด็กที่ขาดโอกาสทางการศึกษา โจทย์ที่ตั้งไว้ในขณะนั้นตั้งใจจะใช้ทุนเป็นเครื่องมือโดยการตอบคำถามตรง ๆ ซึ่งเห็นว่าเด็กขาดโอกาสในการเรียนเพราะไม่มีทุน จึงรวมกลุ่มเพื่อนอาสาพัฒนา สังคมศาสตร์ที่จบแล้วและไปทำงานในแต่ละพื้นที่ สิ่งที่ทำสิ่งแรกวางฐานว่า การพัฒนาฐานความคิดทางจิตใจของเด็กให้เขามีจริยธรรมก่อน จึงใส่กระบวนการเรียนรู้ในเรื่องของสวนโมกข์ เรื่องของท่านอาจารย์พุทธทาส จากกระบวนการทำงานเราได้เรียนรู้ไปด้วยโดยช่วงหลังมีการวางน้ำหนักรงาน โดยลดขอยกมาเล็กน้อยไม่ต้องไปตลอดทาง แต่ยังคงเฝ้าดูและติดตามอยู่ตลอด วันนี้ได้เห็นกระบวนการที่กลุ่มชุมชนसानต่อมองว่ามีการแตกตัวออกไปเยอะมาก และมีความชัดเจนมากขึ้น สิ่งที่ยากจะถามและตั้งข้อสังเกตต่อไปคือ

1.มันคงไม่ย่ายนัก ในการจัดกระบวนการเรียนรู้กับเด็กในทั่วประเทศให้คล้ายกัน เพราะบทสรุปของกลุ่มสุราษฎร์ธานีอาจจะไม่สามารถใช้ได้กับอีกหลาย ๆ พื้นที่

2.สิ่งที่ยากมองต่อ คือ ปัญหาที่เราเห็นอยู่ในปัจจุบันกลุ่มชุมชนมีความคิดเห็นกับปัญหาเหล่านี้อย่างไร เช่นเรื่องปัญหาการใช้ความรุนแรงในโรงเรียนซึ่งมีมากขึ้นเรื่อย ๆ

3.กลุ่มชุมชนต้องมีการทำงานในแนวที่กว้างขึ้นโดยการทำงานมาจากฐานคิดของกลุ่มเอง

4.โจทย์ของการเรียนรู้โครงการวิจัยนี้อยากให้มีการเชื่อมโยงในเรื่องของกลไกรัฐ เช่น ถ้าหากมีโรงเรียนในแต่ละพื้นที่ได้รับรู้ถึงเรื่องราวการจัดกระบวนการเรียนรู้ในลักษณะนี้ แล้วสามารถร่วมสร้างกระบวนการเรียนรู้ไปด้วยกัน ไม่ใช่แค่ไปแค่โรงเรียนไม่รับรู้ หากมีการเคลื่อนแต่แนวนอน แนวตั้งไม่ได้มีการเชื่อมก็คงลำบาก เราอาจต้องร่วมเรียนรู้ไปด้วยกันในหลาย ๆ ทางและหลาย ๆ ระดับ อยากให้เด็ก ๆ ลองคิดกันต่อไปว่าอยากจะพัฒนาต่อไปในเรื่องอะไร

คุณปัญญา เจ้าของโรงแรมร้อยเกาะ

ความเหมาะสมของแต่ละพื้นที่ไม่เหมือนกัน ความหลากหลายของพื้นที่สุราษฎร์มีไม่กี่เรื่อง เช่น

1.การเกษตรและการแปรรูป เช่น การทำปุ๋ย เฟอร์นิเจอร์

2.งานท่องเที่ยว งานบริการ

3.การเพาะเลี้ยงชายฝั่งและการแปรรูปอาหาร

หากน้อง ๆ จะคิดทำงานต้องมีการพิจารณาในเรื่องเหล่านี้ด้วย

นายแพทย์บัญชา พงษ์พานิช เลขาธิการโครงการพัฒนาชุมชนเป็นสุขที่ภาคใต้

ส่วนใหญ่เรามักจะถูกบังคับให้ Learn ไขมัน ให้เรียน เรียน เรียนกัน แล้วก็เกิดการเบื่อ เราอยากจะ Play มากกว่า อาจารย์ชัยอนันต์บอกว่า ทำอย่างไรล่ะให้ Play มาบวกกับ Learn แล้วกลายเป็นเพลินให้ได้ ผมรู้สึกว่าการที่ผมได้เรียนรู้มากที่สุดคือสิ่งที่ผม มันส์ เราเรียน เราเล่น อะไรที่รู้สึกมันส์ทำให้เราอยากทำเหลือเกิน ผมรู้สึกว่าคุณปัญญาเป็นรูปธรรมของคนมันส์ การนำเสนอ

ของคุณปัญญามันได้สะท้อนความมันส์ ไม่รู้ละจะเปิดร้านอาหารก็หอยใหญ่ จะเปิดโรงแรมก็ ร้อยเกาะ จะทำคอมไฟก็เอาจอบมาทำคอมไฟ มันรู้สึกมันส์ที่ได้ทำ ผมว่าหัวใจมันอยู่ตรงนั้น อยู่ที่ เราสนุกกับสิ่งนั้นมั๊ย เราชอบหรือเปล่า ประเด็นที่เราชอบคือที่เรารู้สึกมันส์ มันสนุก ได้เล่น ผมรู้ดีกว่าการเล่นเป็นเรื่องของการเรียนรู้โดยมีคนเป็นศูนย์กลาง เอาตัวเราเป็นศูนย์กลาง เอาคนที่ เรียนเป็นศูนย์กลาง แล้วพอเติมคำว่า Lean + Play เป็นเพลิน ผมพยายามนั่งดูนะว่าในนี้จะออกมา หรือเปล่า คือเมื่อนำ Learn เข้าไปคือทำอย่างไรให้การเล่นเป็นการเรียนรู้ แต่สิ่งหนึ่งที่เกิดขึ้นเมื่อ เล่นแล้วเรารู้เรียน คำว่าเรียนไม่ใช่การกลับไปในห้องเรียน แต่ทำอย่างไรให้ประเด็นที่เราถนัดเล่น ให้เกิดเป็นความรู้เข้าสู่วิชาให้ได้ ที่นี้กระบวนการศึกษาที่มันจัดระบบไว้ มันก็พยายามจัดเข้าสู่ วิชาเข้าไป คือเอาเป็นเรื่องราว ซึ่งเขาบอกว่าเป็นอะไรละ คือเอาเรื่องราวเป็นตัวตั้งแล้วเราก็เมื่อมาก ผมอ่านแล้วยังเห็นชัดเจนครับ พยายามอ่านตามแต่ก็ยังเห็นไม่ชัดว่าทำไมมันเหมือนกับมีประพินประพาย มีแวວอยู่ว่าที่เล่น ๆ มันได้อะไร ได้เรียนนะ ได้เรียนเรื่องสิ่งแวดล้อมจากนักสืบสายน้ำ มโนราห์ได้ เรียนรู้เรื่องวัฒนธรรม แต่มันสามารถเติมอะไรละ เติมความรู้เข้าไปมากกว่าเรื่องเหล่านี้ได้มั๊ย ซึ่งมัน รวมเบ็ดเสร็จสมบูรณ์อยู่ในเรื่องเล่นบางเรื่องที่เราเล่นเรื่องเดียว สมมุติผมชอบเรื่องลูกปัด มีพื้นที่ที่เป็น นักร้องเขามีลูกปัดอยู่ที่คอ อาจารย์สมเจตนาก็มีลูกปัด พี่อู๊ด (ตฤณ) ก็มีลูกปัด ความจริงลูกปัด มันสะท้อนดังหลายเรื่อง เช่น เรื่องประวัติศาสตร์ เรื่องธรรมชาติ เรื่องวัฒนธรรมท้องถิ่น ที่ มันกระจัดกระจายอยู่ สามารถเรียนรู้ได้หมด ผมจะเสนอว่าเรื่องเล่นทุกเรื่องไม่จำเป็นต้องเล่นหลาย เรื่อง เล่นสักสองสามเรื่องที่เราชอบ แล้วในสิ่งเหล่านั้นแทรกออกมาว่ามันมีเรื่องอะไร มีวิชาอะไรที่ นำเรียน ข้อเสนอของผมนี่คือทำอย่างไรให้การเรียนรู้เป็นการเล่นเป็นเพลิน แล้วก็ยึดกุมเรื่องการ เล่นไว้ให้ได้แค่นำไปสู่การเรียนรู้และความรู้ให้ได้ ต้องระวังนะครับ ครู อาจารย์ หรือพรรคพวก หรือ แม้กระทั่งตนเอง พอเราเรียนรู้มากๆ แล้วเราเริ่มธาตุแก่มากหรือพวกเรารุ่นพี่ก็เหมือนกันเริ่มมีธาตุ แก่มากก็จะมองเชิงวิชาการแล้วก็พยายามดึงการเล่น ซึ่งมันสามารถประมวลเรื่องเรียนรู้เยอะแยะใน การเล่นสักเรื่องสองเรื่อง อาจจะมีคนพยายามดึงไปเป็นเพียงวิชาบางวิชาเท่านั้น ก็จะกลายเป็นสูตร อีกสูตรหนึ่ง

ผมรู้ดีกว่าการศึกษาที่จังหวัดสุราษฎร์ธานีมันมีอีก 2 ประเด็น ที่น่าศึกษาแต่ไม่ปรากฏอยู่ใน วัตถุประสงค์ วัตถุประสงค์จะเน้นรูปแบบและกระบวนการเรียนรู้ของเยาวชนที่สุราษฎร์ ถ้ายังมี ระยะที่ 3 หรือระยะไหนเคียวท่านปิยวิทย์อาจจะขยายอีกสักชุดหนึ่งนะครับผมรู้ดีกว่ามันมีอีก 2 เรื่อง นอกจากรูปแบบและกระบวนการเรียนรู้ของน้อง ๆ ที่สุราษฎร์ที่หลาย ๆ กลุ่มนำมาเสนอ คือประเด็น การขยายแควงและก็เครือข่ายในหมู่เยาวชนด้วยกัน มีรูปแบบการจัดการอย่างไร เรายังเน้นอยู่เพียง เทคนิควิธีการของแต่ละกลุ่มว่าทำกันอย่างไร แต่จริง ๆ แล้วมันมีการเชื่อมโยงส่งต่อแล้วร่วมกันเรียน ร่วมกันทำอย่างไรบ้าง และสิ่งที่ผมเคยทราบมาว่าที่นี่ไม่ได้ทำโดยใครคนเดียว มีกลุ่มน้ำใจครู มี ประธานเทศบาล คือมีคนในสุราษฎร์เข้าไปเกี่ยวข้องไม่น้อยจากหลายแควง ผมคิดว่ากรณีศึกษาที่ สุราษฎร์นอกจากเรื่องเกี่ยวกับกระบวนการแล้ว เรื่องของการขยายแควงเยาวชนด้วยกันอีก

ประเด็นคือการทำงานท่ามกลางผู้อื่นไม่ว่าจะเป็นผู้หลักผู้ใหญ่ ผู้เฒ่า ผู้แก่ ชาวบ้าน หมอจวง ที่ท่านเข้ามาเกี่ยวข้อง เกี่ยวอย่างไร แล้วเราเรียนรู้กับคนเหล่านั้นอย่างไรบ้างเพื่อจะเป็นการศึกษาท่ามกลางสังคม เรียกว่าประชาสังคมชาวสุราษฎร์ การจัดการศึกษาเรียนรู้ของเยาวชนจังหวัดสุราษฎร์ธานี ทำกันอย่างไร อันนี้ก็เป็นสิ่งที่น่าสนใจ เพราะผมเชื่อว่าไม่ได้ทำอยู่อย่างโดดเดี่ยวครับ

อาจารย์อมรวิทย์ นาคบรรพ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

ประเด็นที่หมอบัญชาพูดถึง โดยเฉพาะเรื่องการขยายแนวคิดหรือเครือข่ายหรือการทำงานท่ามกลางผู้อื่น มันไปคล้าย ๆ หรือสอดคล้องกับที่อาจารย์พีพรรณเสนอมาว่า เราจะทำอย่างไรให้เรื่องนี้มันขยายแนวคิดกว้างขึ้นมันจะต้องนำเอาสิ่งดีมากลบสิ่งที่ไม่ดีออกไป

อาจารย์สมเจตนา มณีโมไนย ผู้ดำเนินรายการ

บังเอิญว่าในเอกสารที่เผยแพร่มีคำอยู่ ไม่แน่ใจว่าหน้าไหนจากคำว่าสรรพนาม (ที่ถูกตรึงในเอกสารเผยแพร่) จริง ๆ แล้วเป็นคำว่าศัพท์ ซึ่งแปลว่าทั้งหลายทั้งปวง เพราะฉะนั้นขอให้แก้ด้วยเพื่อไม่ให้สับสนกับคำว่าสรรพนาม

อาจารย์อมรวิทย์ นาคบรรพ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

จริง ๆ แล้วมีความตั้งใจว่าจะขอนำเสนอแลกเปลี่ยนในวันพรุ่งนี้แต่เมื่อมีโอกาสแล้วก็ขอยุ่เท่าที่นึกได้ตอนนี้ อยากพูดใน 2 เรื่อง เรื่องแรก คือ ในสิ่งที่ทำมีอยู่ 2-3 จุดที่น่าตั้งคำถาม เช่น เราแยกแยะได้ไหมว่าสิ่งที่เรากำลังอยู่เราได้อะไร เราได้อะไรบ้างจากสิ่งที่ฟัง ๆ มา เราได้เยอะมาก ไม่ใช่เพียงแค่เรื่องการทำมาหากิน ไม่ใช่แค่แค่ความรู้ มันได้ความคิดดี ๆ มันได้คุณธรรมดี ๆ มันอะไรดี ๆ เยอะ ผมว่าตรงนี้เราน่าจะแยกออกมาดูนะ อาจารย์ว่าเด็ก ๆ ได้อะไรกันบ้าง เรื่องที่ 2 ในแต่ละตัวที่แยกออกมาแล้วมันได้มาอย่างไร ความรู้มันก็ได้มาทางได้เรื่องทำมาหากินมันก็ได้มาทางและเรื่องคุณธรรมอาจจะได้มาด้วย วิธีการอีกทางหนึ่ง มันได้มาอย่างไร ฟังดูเหมือนจะเห็นกลางๆ ยังไม่ชัดเท่าไร ประเด็นที่ 3 เราพูดว่าเราได้อะไร มันได้มาอย่างไร ต้องมีอีกสักคำถามว่า เราต้องไปเรียนกับใครบ้างนอกจากครู หมายความว่ากิจกรรมที่เราไปทำเราไปเจอใครบ้าง เราจะเห็นว่าเรามีครูนอกเครื่องแบบเยอะมาก ครูนอกเครื่องแบบสำคัญกว่าครูในเครื่องแบบ เพราะครูในเครื่องแบบสอนเราได้ในขอบเขตความรู้ระดับหนึ่ง แต่ครูนอกเครื่องแบบเยอะ ได้อะไร ได้อย่างไร ต้องไปเรียนรู้กับใครบ้าง ถ้าแยกออกมาจะเป็นความรู้ที่ดี เรื่องบางเรื่องแม้กระทั่งเรื่อง ได้อย่างไร ได้ความรู้มาอย่างไร อยากจะฝากน้อง ๆ อาจลงไปช่วยคิดอ่านออกจากกิจกรรมที่เราทำ ๆ กันอยู่แล้วมันมีอะไรที่เราอยากทำแต่ไม่ได้ทำอีกไหม อันที่จริงผมฟังไปฟังมา เมื่อตอนหลังเที่ยง มันมีบางเรื่องที่ผมเห็นแวว เห็นพลัง ที่น้องๆ หลายคน หลายกลุ่มเป็นนักวิจัยรุ่นเยาว์ คำถามวิจัยมันฟังดูแล้วขลังจริง ๆ แล้วไม่ได้มีอะไร มันคือการหาความรู้ ความจริงสักเรื่องที่เราอยากรู้ เด็กอนุบาลก็

เป็นนักวิจัยได้ ผมเคยเห็นเด็กอนุบาลทำวิจัยเรื่อง เขาเรียนวิชาสุขศึกษาแต่แทนที่จะไปฟังครูสอนว่า
แมลงวันสกปรกอย่างไร เขาก็ไปทำวิจัยเรื่องแมลงวัน เขาไปเดินตามดูแมลงวันอยู่ 1 วัน เต็มๆ ว่า
แมลงวันทำอะไรบ้าง แล้วเขาก็สรุปแบบเด็กอนุบาลว่า แมลงวันเป็นเครื่องบินนำเชื้อโรค
เพราะว่าแมลงวันไปเกาะถังขยะ แล้วไปเกาะอะไรเยอะเยอะแล้วมาเกาะจานข้าว แล้วมันก็ให้
ผู้โดยสารลง แล้วมันก็ไป เด็กอนุบาลก็ทำวิจัยได้ ผมเคยเห็นเด็ก ป.4- ป.5 ทำวิจัยเรื่องยาฆ่า
แมลงสาบไปเอาโจทย์ที่บ้าน แมลงสาบเยอะแล้วขอครูทำวิจัยเรื่องยาฆ่าแมลงสาบ ไม่ได้เรียนใน
ห้องเรียนเลย ไปวิจัยอยู่กับบ้าน ไปนั่งคิดค้นสูตรว่าจะฆ่าแมลงสาบอย่างไร แล้วเด็ก ป.4 ได้
คิดค้นออกมาว่าจากเอาปูนซีเมนต์ฆ่าแมลงสาบ เพราะเขามีเหตุผล เขาได้เดินไปหลังบ้านเห็นถุงปูน
มันเปิดทิ้งไว้แล้วเห็นแมลงสาบลงไปตาย เขาก็รีบมาวิ่งบอก เขาก็รีบมาบอกนักวิจัยว่าสงสัยผ
งปูนมันจะไปบอกทางเดินหายใจของแมลงสาบ เพราะฉะนั้นเอาผงปูนฆ่าแมลงสาบคิกว่า แล้วเขาก็
คิดสูตรเอานมผสมกับปูนขาว เพราะเขามีเหตุผลอีกว่ามีอยู่วันหนึ่งตอนกลางคืนเขาจะไปกินน้ำใน
ครัวพอเปิดไฟเขาเห็นแมลงสาบกำลังกินนมที่แม่ชงเลี้ยงน้องมันตกอยู่กับพื้น แล้วเขาก็สงสัยว่านมผ
งเป็นอาหารที่แมลงสาบนิยมเพราะฉะนั้นเอานมผสมคิกว่าก็ผสมสูตรไปเรื่อย ๆ ตั้งแต่สูตร 10 ต่อ 1
นมผง 10 ส่วนปูน 1 ส่วน เพราะว่าข้าพเจ้าไม่แน่ใจว่าแมลงสาบฉลาดแค่ไหน เพราะฉะนั้นต้อง
ทดลองมันด้วยการผสมนมผงเยอะๆ มันจะได้รู้ไม่ออกปรากฏว่าแมลงสาบกินแต่แมลงสาบไม่ตาย
แต่หนูโค่นคิดเพราะนมที่จะเลี้ยงน้องหนูเอาไปให้แมลงสาบหมด แต่เด็กก็ไม่ยอมท้อเขามีความอดทน
แบบนักวิจัยเขาก็ทำไปเรื่อย ๆ ผสมสูตรไปเรื่อย ๆ จนกระทั่งได้สูตรนม 1 ส่วน แป้งข้าวเจ้า 1 ส่วน
แล้วผงปูนซีเมนต์ 1 ส่วนทดลอง 4-5 ครั้ง ครั้งแรกตาย 7 ตัว ครั้งที่ 2 ตาย 5 ตัว สูตรการ
ทดลองเรียบร้อยได้ผล คิดค้นยาฆ่าแมลงสาบได้ผงปูนไปบอกทางเดินหายใจของแมลงสาปตาม
สมมุติฐานแต่เด็ก ป.4- ป.5 แต่ตรงนี้โยงกับประเด็นที่พูดเมื่อครู่ว่าได้อะไร คือผมคิดว่าเขาไม่ได้
เฉพาะทักษะทางการทดลอง มันได้ใจ มันได้ความภาคภูมิใจ มันได้ความเชื่อมั่น บางทีเรื่องที่
ผู้ใหญ่คิดไว้ให้ เราอาจจะคิดต่อจากผู้ใหญ่ได้ ไม่ใช่ฆ่าแมลงสาบแต่ต้องเป็นยาที่ขายตามบักชี
หรือโลตัสเท่านั้น เราคิดเองก็ได้ เรื่องแบบนี้เราน่าจะแยกออกมาให้ชัด ๆ ว่าเราเรียนหนังสือนอก
โรงเรียนเราจะได้อะไร ได้อย่างไร ได้กับใครบ้าง นี่เป็นเรื่องที่หนึ่ง

เรื่องที่สองคือว่า ตรงนี้มองถึงผู้ใหญ่ ผมว่าเรื่องนี้ถ้าเราจะทำให้เป็นมรรคผลต่อไป การที่
เราทำให้เครือข่ายมีพลังขึ้นมันจะสำคัญ มีคนคิด ๆ ทำอะไรดี ๆ อยู่เยอะเยอะ ไปหมด แต่เราไม่ค่อยรู้
กันมันจึงทำอะไรที่เป็นพลังขึ้นไม่ได้ มันก็เป็นความสุขที่ได้มาเจอกันเป็นครั้งคราว แต่ผมว่าถ้าจะทำ
มีอยู่ 3-4 เรื่อง เรื่องแรกเราน่าจะมีแผนที่คนคิด แผนที่คนตีพิมพ์ก็คือใครทำอะไรอยู่ตรงไหนบ้าง
ตอนนั้นเรายังไม่ค่อยมีเท่าไร แผนที่คนตีพิมพ์รวมทั้งน้อง ๆ ด้วยคุณครูเก่ง ๆ ด้วย ชาวบ้านเก่ง ๆ
ด้วยอาจารย์ที่ทำอะไรดี ๆ เรามาทำแผนที่เราจะได้ว่าใครทำอะไรอยู่ตรงไหน หลังจากที่เราทำแผนที่
แล้วเรารู้ว่าคนคืออยู่ตรงไหนเรามีวิธีไปหนุนให้เขาทำงานได้ไหม มีน้อง ๆ อยากทำเรื่องนี้ไปหนุนให้
เขาทำให้ได้ มีครูอยากทำตรงนี้ไปหนุนให้เขาทำให้ได้ และเมื่อหนุนแล้วก็มีครูลงไปดูเขาว่า

ได้เรื่องได้ราวหรือเปล่า สรุปเป็นความรู้ได้หรือไม่ เรียนหนังสือนอกโรงเรียนนี้ต้องรู้อย่างไร เรียนอย่างไร เรียนกับใคร สรุปความรู้ออกมา แล้วสุดท้ายที่ยากที่สุดคือ พวกเขาได้ความรู้แล้ว เขาจะไปเคลื่อนอะไรดี มีเรื่องต้องเคลื่อนเยอะ เคลื่อนหลักสูตรให้มันเป็นท้องถิ่นแท้ ๆ มีความเป็นชุมชนอยู่ในหลักสูตร ไปเคลื่อนเรื่องครู ครูส่วนใหญ่จะเข้าใจความรู้นอกโรงเรียนเท่า ๆ กับความรู้ในโรงเรียน มีเรื่องให้เคลื่อนเยอะ ต้องเปลี่ยนตารางสอนมัย คาบละ 50 นาทีให้เล็กได้นัย เราเอาปัญหาชีวิตเป็นตัวตั้ง หากให้เรียนคาบละ 50 นาทีไม่รู้เรื่องจะเปลี่ยนได้ไหม นี่ก็เป็นเรื่องที่เราต้องเคลื่อน มันต้องมีความรู้จากสิ่งที่น้อง ๆ ทำว่าเคลื่อนอย่างไร เรื่องพวกนี้สำคัญลงไปถึงเรื่องอื่นๆ ที่ต้องเคลื่อนการจัดระเบียบสังคม การทำอะไรต่าง ๆ มันเอาความรู้ของน้อง ๆ เอาไปสร้าง ซึ่งผมอยากเชียร์ อยากให้กำลังใจและบอกน้อง ๆ ว่าเป็นนักวิจัยได้ไม่ต้องไปวิจัยขานาแมลงวิจัยอะไรก็ได้ วิจัยการใช้มือถือของเพื่อน วิจัยนิสัยการกินของน้อง เรามีความรู้จากบ้านเพื่อน เรามีการอบรมน้อง ไปหาความรู้จากน้อง น้องกินอย่างไร น้องอยู่อย่างไร น้องใช้มือถืออย่างไร มีเยอะแยะ เมื่อเรารู้แล้วก็หาทางไปเคลื่อน เรื่องการทำแผนที่คนคิดดี การหนุนให้เขาทำงานได้ก็ดี การตามไปดู ไปประเมินว่าเขาได้ความรู้อะไรมาบ้าง การที่เราหาทางไปขับเคลื่อนหรือเปลี่ยนแปลงอะไรบ้าง อยากให้มันเคลื่อนการทำงานของเรามาให้ดีขึ้นก็ต้องมีคนคอยวิ่ง ผมคิดว่าตอนนี้ทาง สกว.เองก็เชื่อมั่นองอยู่ ตอนนี้ใครดกงานไปสมัครงาน สกว.ได้รับตำแหน่งช่างเชื่อม 1 อัตรา หรือหลายอัตรา ไม่ใช่ช่างเชื่อมโลหะ แต่เป็นช่างเชื่อมเครือข่ายซึ่งตรงนี้สำคัญมากน้อง ๆ ทำแผนที่ค้นใครอยู่ตรงไหน ทำอะไร แล้วก็ตามไปดูว่าเราได้ความรู้เชิงระบบโครงสร้างอะไรออกมา แล้วหาวิธีไปหนุน ไปเสริมเขา ผมว่าตรงนี้ถ้าเรามี 3-4 ตัว เครือข่ายของเราไม่หยุดนิ่งแน่นอน มันมีคนจะเคลื่อนอะไรต่อไปได้

ผมเห็นด้วยทั้งหมด เท่าที่ผมอ่านงานวิจัยของน้อง ๆ ที่ผ่านมามีปัญหาเรื่องการเขียนรายงาน การวิจัย ประเด็นที่มีคุณค่าถูกสังเคราะห์แล้วตกไปไหนไม่รู้มันเห็นแต่นามธรรม และมองไม่เห็นตัวตน สิ่งดี ๆ เหล่านี้ตกหายไป ทำอย่างไรผู้ใหญ่น่าจะได้เข้าไปช่วยตรงนี้สิ่งดี ๆ ที่เหมือนกับน้อง ๆ โรงเรียนบ้านทอนหญ้าปล้องเสนอมันหายไปเวลาเขียน

คุณทศพล งานไพโรจน์ รองนายกเทศมนตรีเมืองท่าข้าม

ขออนุญาตมองในมุมของนักการเมืองในท้องถิ่นเล็กน้อย ขออนุญาตพูดว่าจิตใจที่เกิดกิจกรรมเหล่านี้ สมัยผมเด็ก ๆ ไม่เคยทำอย่างนี้ แม้กระทั่งผมเรียนมัธยม ผมเป็นประธานนักเรียน หน้าที่ประธานนักเรียนของผมคือ กางเดินที่อยู่ในโรงเรียน ไม่เคยมีโอกาสนำเสนอแลกเปลี่ยนความคิด ไม่เคยได้มีโอกาสนำเสนอตรงนี้ วันนี้อาจจะบอกว่ากิจกรรมเช่นนี้ไม่ควรจะหยุดนิ่งเฉพาะวันนี้เท่านั้น น่าจะเป็นกิจกรรมที่ต่อเนื่อง ถ้าหากว่า สกว.วันนี้ไม่เข้ามาเป็นฝ่ายที่สนับสนุนมันก็จะเกิดขาดสาเหตุที่เกิดขาดผมมองว่า ประเด็นหนึ่งเป็นเรื่องของค่าใช้จ่ายในการจัดการครั้งนี้ อยากจะนำเสนอว่า องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น ตั้งแต่ อบต. เทศบาล หรือองค์การบริหารส่วนจังหวัด ควรจะเข้าร่วมดูแลตรงนี้ด้วย เอาจบประมาณส่วนหนึ่งที่คิดว่าจะทำโครงสร้างเรื่องปัจจัยพื้นฐาน

อย่างเดี๋ยวนั้นคงไม่พอ ผมมองว่าควรทำ และพัฒนาคุณภาพชีวิตของคนโดยเฉพาะอย่างยิ่งของเด็ก ในเรื่องของเด็กคือเรื่องของการศึกษา ผมจำได้ว่าหลังเหตุการณ์ 16 ตุลาคม รัฐบาลหนึ่งได้ออกมา ประกาศว่า การพัฒนาประเทศชาติต้องพัฒนาคน และการพัฒนาคนต้องพัฒนาทางการศึกษา จาก วันนั้นถึงวันนี้เราเียนเหยียบอยู่กับที่โดยตลอด ในเรื่องของการศึกษา ผมมองย้อนกลับไปเพื่อที่เลขพูด เกศคุยหลายที่ว่า ในเรื่องของศึกษาคงต้องตั้งแต่วัยระดับรากฐานของตนเอง ต้องมองจากตัวเราเอง ต้องมองจากบ้านเราเองแล้วจึงนำออกไปมองข้างนอก ก็อยากจะย้ำตรงนี้นักน้อง ๆ ที่เป็นักเรียน เป็นเยาวชนอยู่ กลับไปบ้านกลับไปมองด้านตนเองก่อน กลับไปมองว่าบ้านตัวเองเป็นมาอย่างไร บางคนไม่รู้จักแม้กระทั่งชื่อปู่ ชื่อย่า วันนี้โรงเรียนให้นักเรียนออกมาสู่ระบบการเรียนรู้ด้วยตนเอง นักเรียนออกไปเรียนประวัติศาสตร์ท้องถิ่นของตนเองเป็นอย่างไร จะมาได้รายงานจากการทำรายงาน ของเด็กเราเคยอยู่กันมาอย่างนี้โดยตลอด เราเคยถูกเรียน ถูกสอน ผมเคยพูดหลายครั้งบางท่านอาจจะ จำได้ที่เราบอกว่าคนไทยมาจากเทือกเขาอันไต แล้วก็ให้เราเรียน เรามาจากเทือกเขาอันไต เรียนเสร็จ แล้วเราไปเรียนอาณาจักรน่านเจ้า อาณาจักรศรีวิชัย เราเรียนสุโขทัย เราเรียนอยุธยา แล้วก็มาเรียน ลพบุรี แล้วไปเรียนรัตนโกสินทร์ ความรู้รอบด้านเรามีตรงนี้ เราเรียนรัตนโกสินทร์เสร็จแล้วเราก็ ไปเรียนเพื่อนบ้านของเรา เราไปเรียนเขมร เราไปเรียนมาเลเซีย เราไปเรียนสิงคโปร์ และมา เรียนโลกของเรา วิชาสังคมสอนอะไรผมจำไม่ได้ ถูกเรียนโลกของเรา เราเรียนรู้หมดว่าแม่น้ำ มิชซิสซิปปี คืออะไร เทพีสันติภาพตั้งอยู่ที่สหรัฐอเมริกา น้ำตกไนแอจอยู่ระหว่างสหรัฐกับ แคนาดา แต่พอกลับมาถามว่าแม่น้ำดาปีของตัวเองคืออะไรตอบไม่ถูก นักเรียนที่เรียนที่ท่าฉาง ถามว่า ทำไมต้องเป็นท่าฉางตอบไม่ถูก คนที่อยู่เฉยชา พระแสง ศิริรัฐ ดาขุน เด็กรู้ใหม่ว่า ทำไมต้องเป็นเฉยชา พระแสง ศิริรัฐ ดาขุน สิ่งต่าง ๆ ตรงนี้ อยากจะกลับไปให้น้อง ๆ นักเรียน เริ่มค้นจากแนวความคิดที่เรียนรู้ว่าบ้านตนเองเป็นมาอย่างไร สาเหตุที่ต้องบอกตรงนี้เพราะว่า ถ้าเกิด การเรียนรู้ตรงนี้ จะเกิดความรักและจิตสำนึกท้องถิ่น วันนี้เด็กนักเรียนหลาย ๆ คนเรียนชั้น ม.ต้น – ม.ปลาย มุ่งหวังที่จะไปเรียนต่อที่กรุงเทพ และมุ่งหวังต่อไปว่าจะมีครอบครัวที่กรุงเทพ คนสุราษฎร์ ธานีหลายคนที่มีความรู้ความสามารถไม่ได้กลับมาอยู่บ้านเรา เป็นเพราะว่าเขาคิดความสำนึก ผมไม่ อยากจะกล่าวว่าเขาคิดสำนึก แต่มองบ้านตัวเองแบบเฉยเมย เราต้องหันกลับมาสร้างจิตสำนึกให้กับ เยาวชน ของเรา ให้เรียนรู้บ้านเกิดของเราเอง เช่น เดียวกับที่คุณหมอบัญชาได้พูดถึงเรื่องวัฒนธรรม ในเรื่องวัฒนธรรมก็เช่นเดียวกัน ในจังหวัดสุราษฎร์ธานีวันนี้ถ้าเราพูดถึงการมีวัฒนธรรมเราก็นึกถึง เรื่องหนังตะลุง มโนราห์ เมื่อสักครู่นี้มีโอกาสพูดคุยกับคุณหมอบัญชา บอกว่าในสุราษฎร์ธานีมี คีตกเตอร์เยอะ อยู่ในบางก็มี อยู่บนควน อยู่บนเขา อยู่ในป่า ผมก็บอกว่าข้างหลังผมก็มีคีตกเตอร์ ฟังอยู่เยอะแยะทั้งหมดจริง ทั้งนายหนัง เป็นภูมิปัญญาที่เราสามารถถ่ายทอดได้ในวันนี้ การเรียนรู้ เรื่องของตรงนี้ โดยเฉพาะอย่างยิ่งเรื่องหนังตะลุง มโนราห์ ผมเคยพูดหลายที่ว่าให้ดูหนังตะลุง มโนราห์ ก็เก็บความบันเทิงกลับไปบ้าน แต่ต้องรู้ว่าหนังตะลุงมีที่มาที่ไปอย่างไร ทำไมจึงต้องออก ตัวฤาษีก่อน ทำไมต้องมีนางกรมาร่ำรำรา ร่ำไม่ต้องมีพระอิศรขงโคก่อนเล่นหนังตะลุง มโนราห์

ต้องมีเครื่องแต่งกายอย่างไร ที่สวมศีรษะเขาเรียกว่าอะไร ลักษณะเหล่านี้เขาคงต้องรู้ ถ้าถามอย่างนี้ มันก็เลยกลายเป็นภาพที่กว้างๆ ว่าสุราษฎร์ธานีของเราก็มีดีเช่นเดียวกัน ตอนนี้อากำลังจะหาเอกลักษณ์ของความเป็นสุราษฎร์ก่อนข้างจะยาก ก็อยากจะฝากกับน้องๆ ว่า วันนี้กลับไปศึกษาหาความรู้กันดูที่บ้านของตนเองก่อน แม่แกงส้มจะต้องรู้ว่า แม่แกงส้มจะต้องใส่อะไรก่อน พอน้ำเดือดต้องใส่อะไรบ้าง มันกลายเป็นเรื่องตลกกว่าเด็กคหกรรมศาสตร์ข้างบ้านผมเรียนคหกรรมที่อาชีวศึกษาแต่กินมาม่ากับแกงถุงแทบทุกวันมันก็แทบไม่มีความหมายสำหรับการเรียนตรงนี้ ดังนั้นจึงอยากจะฝากกับน้องๆ ตรงนี้ว่ากลับไปศึกษาในส่วนหนึ่งของน้องๆ อาจจะเป็นแกนนำ เป็นผู้นำ ที่เดินเข้าไปหาองค์กรส่วนท้องถิ่น เดินเข้าไปหาประธานอบต.เดินเข้าไปหานายกเทศมนตรี นำเรื่องราวแบบนี้ไปพูดคุย เขาย้ำบ้านอยู่ตรงไหนคุยตรงนั้น เพื่อให้สังคมตรงนั้นออกมารับผิดชอบ อย่างน้อยๆ มาดูแลคุณภาพชีวิตของคนสุราษฎร์ธานีกันด้วยเราคงจะให้คนในท้องถิ่นช่วยกัน ถ้าหากวันนี้ สกว. ไม่เข้ามา ผมคิดว่าผมไม่แน่ใจว่าโครงการนี้นั้นจะเกิดขึ้นมาได้หรือไม่ ขอบขอบคุณครับ

อาจารย์สมเจตนา มูนิโมไนย ผู้ดำเนินรายการ

น้องๆ ถ้าอย่างไรอย่าเล็งทุนไปที่ สกว. อย่างเดียวละ อบต. ก็มี เทศบาลทำข้ามก็มี หรือแม้กระทั่งภาคเอกชนที่นี่ ผมเชื่อว่าคุณปัญญาคงจะไม่ใจจัดใจดำ เชิญท่านต่อไปครับ

คุณวรารุณ วุฒิ สำนักพิมพ์ชนได้

ที่ผ่านมาไม่มีใครเคยถามถึงเงินได้โด้ว่าเมื่อไหร่จะหมดไป ไม่ค่อยมีใครถามต่อภาคการเมือง ผมคิดว่าภาคสังคมควรจะมีคำถามต่อสิ่งเหล่านี้ด้วย คำถามที่กลุ่มเยาวชนสร้างสรรค์ได้ค้นพบ ทุกข์ที่เกิดจากสมาคมครูผู้ปกครองที่เกิดขึ้นในจังหวัดสุราษฎร์ธานี ในเรื่องเหล่านี้ถ้าหากมีการวิจัยก็จะเป็นการดี ถ้าคุณได้เรียนรู้มันก็จะก่อเกิดพลังทางความคิด แต่พลังทางความคิดเมื่อก่อเกิดแล้วไม่ควรหยุดเพียงแต่ข้อมูลแต่ว่าในฐานะเป็นบุคคลที่สร้างพลังสู่ทางสังคมขึ้นมา สังคมต้องขับเคลื่อนไปสู่การตั้งคำถาม แล้วในภาพของการพัฒนาการเปลี่ยนแปลงทางสังคมมันเกิดได้ ทั้งระบบทางการเมืองและระบบทางสังคม คิดว่าหน้าที่ของสังคมต้องตั้งคำถามกับสิ่งเหล่านี้และนำสิ่งเหล่านี้ไปสู่การเปลี่ยนแปลง สังคมต้องตั้งคำถามด้วยว่า สิ่งที่เป็นอยู่จะเปลี่ยนแปลงได้อย่างไร แล้วโยงไปให้กับทุกส่วนที่เกี่ยวข้องนำไปสู่การเปลี่ยนแปลงสังคมบ้านเรา เราไม่ค่อยตั้งคำถามกับสิ่งเหล่านี้และไม่เคยปฏิบัติการณ์เพื่อนำไปสู่การเปลี่ยนแปลงด้วยคำว่า ในสถานการณ์ที่พลังด้านลบรุดคืบมากกว่าพลังด้านบวก จุดหนึ่งที่สำคัญของหน้าที่ทุกๆ ส่วนต้องตั้งเข้ามาในเรื่องต่างๆ โดยเฉพาะเรื่องการศึกษา ถือได้ว่าในอีกไม่กี่วันข้างหน้าควรจะช่วยกันแก้วิกฤตทางการศึกษาในบ้านเรา แล้วช่วยกันลดลดปัญหาที่เกิดจากมิติหนึ่งของภาคศึกษาที่เกิดกับเยาวชนด้วย

อาจารย์สมเจตนา มูนิโมไนย ผู้ดำเนินรายการ

หมายความว่าในขณะที่เราจะขยายพลังด้านบวกก็ต้องช่วยกันจัดพลังด้านลบไปด้วยนะครับ

คุณทวีศักดิ์ สุวรรณ์

เรื่องราวที่ฟังมา ยังมีคนที่สนใจในมิตินี้เยอะ สิ่งที่เราเห็น สิ่งที่น่างง ๆ น่าเสนอ ผมได้อะไรเยอะในเวทีนี้ ฟรังก์นี้น่าจะได้อะไรที่มากกว่าวันนี้ ผมไปอยู่รอบนอกเสียนาน แล้วก็กลับมาสุราษฎร์ กลับมาบ้านเกิดเพียงไม่กี่เดือนเห็นปรากฏการณ์ในสุราษฎร์ หากเป็นกราฟก็เหมือนกำลังพุ่งสูงทางความคิด การปฏิบัติของทางการเมือง ภาคประชาชน เขวachenคนหนุ่มสาวที่เคลื่อนไหวงานพัฒนา ในขณะที่ทางการเมืองและราชการดิ่งหัวลง แต่ภาคประชาชนกำลังดึงหัวขึ้น แสดงว่ามิติการพัฒนา มันมีความหวังกับสังคมไทย ที่นี้มาดูอาการรอบนอกทางการศึกษานี้ผมเห็นว่าในเมืองสุราษฎร์ธานี มีแหล่งกวดวิชาเยอะมากแสดงว่าอาจารย์ที่ขายวิชาเชิงพาณิชย์สนุกสนานกับการได้เงินกองโต แต่ผมหนึ่งวันนี้ ผมวันนี้อยากบอกว่าการศึกษามันหักมุมแล้ว เปลี่ยนแล้ว เปลี่ยนเพราะวันนี้การวิจัยค้นหาความจริงที่มันท้าทายยิ่งก็คือการศึกษาทางเลือกของน้องๆ วันนี้มันไม่ได้เป็นการศึกษาเพื่อกระแทกหลักที่กวดวิชา เพื่อให้เข้าโรงเรียนดี ๆ ต่อไปอีกแล้ว เพราะตอนที่คุณปัญญา เจ้าของโรงแรมออกมาแนะนำเสนอมว่าจริงๆ แล้วภายใต้การพัฒนาการศึกษา ภายใต้การพัฒนาที่มันต้องอยู่บนรากเหง้า รากฐานของเรา คำว่ารากเหง้า หรือรากฐานของเราก็คือ ฐานทางเกษตรกรรม ภูมิศาสตร์ ภูมิประเทศทางด้านเกษตรกรรม เป็นตัวกำหนดวิถีชีวิตและวัฒนธรรมทั้งสิ้น เพราะฉะนั้นการศึกษาต้องมาจากตรงนี้ไม่ใช่เอาอเมริกามาเป็นแบบ หรือมาพัฒนา ซึ่งผิดโดยสิ้นเชิง เพราะวันนี้การศึกษาหักมุมแล้ว คือ ผมเห็น 3 มิติ ผมชื่นชมกับน้องๆ ที่นำเสนอจากโรงเรียนบ้านทอนหญ้าปล้อง น้องเจบบอกว่าเมื่อเข้ามาอยู่ในกลุ่มชุมชนสร้างสรรค์แล้ว จากที่เคยเป็นเด็กคือไม่เชื่อฟังครู ทำให้ตนเองเปลี่ยนเป็นมีพัฒนาที่ดีขึ้นที่สร้างสรรค์ขึ้น น้องของกลุ่มศิริรัฐบอกว่าการเรียนรู้ต่อไปนี้ไม่ใช่อยู่ในโรงเรียนอีกต่อไปแล้ว เพราะฉะนั้นจะเห็นได้ว่าการศึกษานั้นมี 2 ส่วน ส่วนหนึ่งเรียนในห้องเรียนเล็ก ๆ ที่มีหลักสูตร แต่ส่วนหนึ่งเป็นการศึกษาที่เรียกว่านอกห้องเรียน อันนี้เขาเรียกว่าเป็นภูมิปัญญา ซึ่งเรียนตั้งแต่เกิดจนตาย เห็นไหมครับว่ามันต่างกัน ฉะนั้นผมมีความหวังว่าที่สำคัญที่สุดในงานวิจัยชิ้นนี้มีมิติที่สำคัญ ผมขอชื่นชมว่ามันท้าทายต่อคำถามที่บอกว่ามนุษย์เกิดมาทำไม เกิดมาเพื่ออะไร มันมีบริบทหนึ่งที่เราได้นำเสนอได้ยกให้ฟังว่า น้อง ๆ เริ่มทำการศึกษารื่อง Dialogue การสนทนา การแลกเปลี่ยน การพูดคุยอย่างลึกซึ้งที่ภาษาพระบอกว่า โยนิโส มานะสการ ผมว่าตรงนี้หัวใจของการแสวงหาตัวตน เข้าไปในตัวเอง ผมว่าตรงนี้เป็

และขอชื่นชมกับงานในวันนี้ที่มีการนำเสนอ คิดว่ามันน่าจะเป็นกำลังใจให้น้อง ๆ และที่สำคัญก็คือ ต้องมาขยายผลเรื่องเครือข่ายที่คลุมหมอบัญชามานำเสนอว่าขยายอย่างไร กับผู้คนท่ามกลางอะไร แวดล้อม ผมว่าถ้าขยายขยายในระยะต่อไป จะทำให้งานวิจัยชิ้นนี้มีความสมบูรณ์ยิ่งขึ้น และที่สำคัญอยากจะทำดีกว่าท้ายสุดแล้วในงานวิจัยชิ้นนี้ เป็นงานวิจัยที่เสนอทางออกและคำตอบ ให้กับการศึกษาแห่งอนาคตด้วย

อาจารย์สมเจตนา มุณีโมไนย ผู้ดำเนินรายการ

ผมว่าที่เราพูดมาทั้งหมดมีประเด็นปัญหาอยู่ว่า ไม่ใช่เราไม่เคยรู้ เราเคยรู้มาแล้ว และ ประเด็นปัญหาไม่ใช่อยู่ที่ว่าไม่เคยพูดกัน เราพูดกันมานานแล้ว หลายเวทีแล้วแต่ปัญหาหนักคือว่า ไม่รู้จะร่วมกันทำอะไรเหมือนข้อ 4 ของอาจารย์อมรวิรัช จะนำไปขับเคลื่อนอย่างไร ที่สุราษฎร์ ผมชอบที่จะมาบอย เพราะว่ากลุ่มเยาวชนกลุ่มนี้จะเป็นตัวเชื่อม ถ้าเหมือนต้นไม้เหมือนผึ้ง คล้าย ๆ ต้นขวน ผึ้งมาเกาะมาจับ ผึ้งชอบที่จะจับมาเกาะขวนนี้ ท่านรองนายกเทศมนตรีก็พร้อมที่จะมาจับ ขวนนี้ เจ้าของโรงแรมก็พร้อมที่จะมาจับขวนนี้ เพราะจับที่ขวนนี้มันไม่อันตราย และมันน่ารัก และ เคลื่อนกันไปเรื่อย ๆ ผมคิดว่าความคิดทั้งหมดที่เราจะเคลื่อนกันไปอย่างไร งานวิจัยของกลุ่มเยาวชนนี้ จะเป็นคำตอบ อาจจะเล็กไม่สะใจคนแก่ ๆ เราอยากให้ไปไว ๆ เร็ว ๆ เพราะจะต้องตายกันอีก ก็ต้อง คิดกันอีก เด็กคิดได้เท่านี้ ขอบคุณทุกท่านที่มาช่วยกันอภิปราย

ผมทราบมาว่า พระอรหันตบางรูปเข้าสู่สมาธิโรธสมบัติ ไม่กินอะไร 7 วัน 7 คืน พระจะนั่นถ้าไม่ ทนอาหารว่างบ้างก็ไม่สิ้นไร พระจะนั่นขอเชิญ อภรรยปิยะวัตติ กล่าวปิดการประชุม

อาจารย์ปิยะวัตติ บุญหลง ผู้อำนวยการสำนักงานสนับสนุนการวิจัย

ผมก็คงสะท้อนเหมือนทุกคนว่ารู้สึกชื่นชม และในส่วนตัวผม ผมมองว่างานที่เล็ก ๆ และ ลูก ๆ ได้ทำมาตั้งแต่อดีตถึงปัจจุบัน ไม่มีอะไรที่ผมจะไปเติมได้เลย เป็นสิ่งที่เราอยากเห็นและก็น่าจะ เกิดขึ้นมานานมาแล้ว แต่ว่าโจทย์ในอนาคตต่อไปนี้ ก็คงมีทางเลือกหลากหลาย อย่างที่ผู้ใหญ่หลาย ๆ ท่านแสดงความคาดหวังว่ามันน่าจะไปทางโน้นทางนี้ ซึ่งบางทีมันก็อาจจะเป็นภาระหนักเกินไป สำหรับน้องๆ ระดับนี้ ก็คงต้องเลือกจะทำอย่างไรบ้างในระยะต่อไป บางโจทย์มันอาจจะไม่ใช่ โจทย์ของเด็กและเยาวชน ผมมีข้อสังเกตอยู่บ้าง เช่น โจทย์เท่าที่เล่าให้ฟังในวันนี้ ก็เป็นฐานที่ดีใน การเริ่มเรียนรู้ และเด็กได้ใช้กระบวนการกลุ่มฝึกตัวเองด้วย และของกลุ่มด้วย มันมีโจทย์เยอะแยะ รอบตัวที่ยังไม่ได้มาทำอย่างที่อาจารย์อมรวิรัช กล่าวไป เช่น มือถือ ไม่ทราบมีใครใช้มือถือ หรือเปล่า ใช้อย่างไร หรือการกวาดวิชา ไม่ทราบว่าใครกวาดวิชาบ้างหรือเปล่า คือ โจทย์เหล่านี้ เป็นโจทย์ที่มาจากสังคมสมัยใหม่ ผมคิดว่าเด็ก ๆ เหล่านี้เมื่อโตขึ้นก็อาจจะหลีกเลี่ยงไม่ได้ ต้องสัมผัส กับมันบ้าง ไม่มากก็น้อย เพราะฉะนั้นเป็นการดีที่ได้รู้จักมันไว้ ว่ามันมาจากไหน มันมีเบื้องหน้า เบื้องหลังอย่างไรแล้วเราควรจะเข้าไปใกล้มันมากแค่ไหนเรื่องแบบนี้ก็เป็นหัวข้อวิจัยอีกแบบหนึ่ง ที่ จะทำให้น้องๆ ลูกๆ เหล่านี้โตขึ้นแล้วรู้ทันสังคมสมัยใหม่พร้อมๆ กับการเห็นคุณค่าของภูมิปัญญาเดิม

คุณปัญญา เจ้าของโรงแรมร้อยเกาะ

ผมจะตั้งกองทุนสัก 5,000 บาท ทุนละ 1,000 บาท ไม่ทราบว่าจะสมนาต่อไปอีกเมื่อไหร่ แต่ผมขอบอกไว้ก่อนว่า ทุนละ 1,000 บาท 5 ทุน ให้นำไปศึกษาเรื่อง 5 เรื่อง จาก กล้วย ขาง ป่าลัม ไม้ไผ่ ที่แปรรูปเอามาเป็นประโยชน์แก่ชีวิตประจำวันของเรา ไม่ว่าจะเป็นอาหาร ที่อยู่อาศัย ยารักษาโรค อะไรก็ตามที่สนใจ ประมวล 5 เรื่อง ไม่จำเป็นต้องเป็นวันนี้ วันไหนก็ได้ เวทีใดก็ได้ ต้องประมวลกันว่าเอามาทำอะไรได้น้าง เช่น จากเอามาทำลังคา ทำอาหาร น้ำผึ้ง ทำน้ำดื่ม ทำของเล่นเด็ก สารพัดอย่าง สามารถมาติดต่อได้โดยตรงครับ

วันที่ 15 มิถุนายน 2546

ผู้เข้าร่วมประชุม 47 คน

เริ่มการประชุม 09.15 น. - 12.30 น. ณ ห้องประชุมหอยขาว โรงแรมร้อยเกาะสุราษฎร์ธานี

โดยอาจารย์สมเจตนา มณีโมไนย และคุณทวีศักดิ์ สุจริตน์ วิทยากรผู้ดำเนินการประชุม

คุณอาภา มณีรัตน์

บททวนกิจกรรมในวันแรก คือ การสรุปงานของกลุ่มเยาวชนสร้างสรรค์ และเครือข่ายเพื่อนเยาวชนจังหวัดสุราษฎร์ธานีมีรูปแบบการเรียนรู้ที่น่าสนใจ 7 รูปแบบคือ การเรียนรู้แบบชุมชนศึกษา, การเรียนรู้แบบซึมซับ, การฝึกอบรม, การศึกษาดูงาน/ศึกษานอกสถานที่, การ Dialogue การสื่อสาร ประชาสัมพันธ์ รมรงค์, การเรียนรู้จากการปฏิบัติและการสรุปงาน แต่กระบวนการเรียนรู้ที่ผ่านมายังคงมีข้อจำกัด คือการศึกษาในระบบที่ยังไม่เอื้อต่อการเรียนรู้มากพอรวมถึงพ่อแม่ ผู้ปกครองที่ยังขาดความเข้าใจในเรื่องกระบวนการเรียนรู้นอกห้องเรียน จึงมีข้อจำกัดในการทำงาน สำหรับมิติในการขยายการทำงานต่อไปคือ การสร้างเครือข่ายของเด็กไปสู่กลุ่มเยาวชนอื่นๆ โดยมีภาคีต่าง ๆ ช่วยในการหนุนเสริม รวมถึงการจัดระบบเทคโนโลยีที่เอื้อต่อการเรียนรู้ของเด็กและการหนุนเสริมจากองค์กรท้องถิ่นจะมีแนวทางในการทำอย่างไรบ้าง เพื่อให้เกิดการเรียนรู้ของเด็กและที่น่าสนใจคือกลุ่มเยาวชนสร้างสรรค์เป็นเหมือนกับหน่วยงานเล็กๆ ที่เป็นตัวเชื่อมโยงให้ภาคีต่าง ๆ ได้มีโอกาสมาร่วมพบเจอกัน

อาจารย์สอรัฐ มากบุญ มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์ วิทยาเขตสุราษฎร์ธานี

การขยายผลหรือสร้างเครือข่าย จริงๆ แล้วสิ่งที่เราได้เรียนรู้จากการจัดโครงการวิจัยในครั้งนี้ สิ่งที่ได้คือรูปแบบ แนวทางและกิจกรรมที่เด็กทำ ว่าสิ่งเหล่านี้ที่ทำได้ทำให้เด็กเรียนรู้ได้ แต่ไม่ได้หมายความว่ากลุ่มเยาวชนกลุ่มอื่นๆ จะต้องเรียนรู้ในเรื่องเดียวกันกับที่กลุ่มเยาวชนสร้างสรรค์เรียนรู้ ไม่มีความจำเป็น แต่อาจจะมีการใช้วิธีการเดียวกันเพราะฉะนั้นการที่จะขยายเครือข่ายเราคิดว่าเครือข่าย

อาจจะเป็นเครือข่ายกิจกรรมเดียวกันก็ได้หรือกิจกรรมเชิงสังคม หรือกิจกรรมการเรียนรู้อื่น ๆ ก็
แล้วแต่ เพราะฉะนั้นชุมชนสร้างสรรค์อาจจะเป็นแกนในการขยายผล แต่โจทย์คือเราจะขยายผลเรื่อง
อะไรทำอะไร หรืออาจจะเป็นกิจกรรมที่กลุ่มชุมชนสร้างสรรค์ทำอยู่และผมมองว่ามีกลุ่มอื่นสนใจ
เรื่องเหล่านี้บ้างหรือเปล่า ก็เป็นการขยายผลการทำกิจกรรมต่อไป แต่ถ้าเราดูว่าพื้นที่ที่ต่างกันออกไป
ปัญหาก็มีความแตกต่างกัน สภาพแวดล้อมก็มีความต่างกัน เขาน่าจะเรียนรู้เรื่องอื่นที่อาจจะทำ
ประโยชน์มากกว่าในชุมชนนั้น ก็เอาเป็นเพียงแค่เครือข่ายของวิธีการที่นำไปใช้ แล้วให้เขาเรียนรู้
เรื่องใหม่ที่เกิดจิตสำนึกใหม่เกิดขึ้นในเยาวชนในกลุ่มต่อไป ก็เลยคิดว่าน่าจะเป็นการขยายแต่เบื้องต้น
ลงขยายวิธีการคงจะได้ แล้วให้แต่ละกลุ่มทั้งในและนอกระบบได้ดำเนินการตามกระบวนการที่ได้
ศึกษาไว้เพราะเป็นกระบวนการที่ดี หลังจากนั้นกลุ่มเยาวชนก็มีการจัดกระบวนการเรียนรู้เอง

คุณทวีศักดิ์ สุจริตน์ ผู้ดำเนินรายการ

ในสุราษฎร์เรามีเครือข่ายขององค์กรต่าง ๆ เยอะและโอกาสที่กลุ่มเยาวชนจะได้สัมผัสกับ
เครือข่ายเหล่านี้ก็พอจะเห็นแนวในการก้าวเดินต่อไป ในการขับเคลื่อนพันธกิจ ภาคร่วม ผม
อยากถามต่อว่าภาคีที่เข้าร่วมในวันนี้จะหนุน หรือจะบูรณาการอย่างไรที่จะให้เกิดการขับเคลื่อนได้และ
กลไกจังหวัดจะมีการหนุนเสริมกันอย่างไร เพราะเหมือนกับมีภาพภายนอกและภายในอยู่ สองมุมนี้
อยากจะฟังข้างนอกดูว่าจะเห็นเป็นอย่างไร ในส่วนที่เกี่ยวกับเยาวชน มีท่านใดที่พอจะให้แนวตรงนี้
ได้บ้าง ทั้ง พอช. สวท.

คุณพรณทิพย์ เพชรมาก หัวหน้าฝ่ายวิจัยสำนักงาน พอช.

จริง ๆ แล้วขณะนี้ทาง พอช. มีการหนุนเสริมในพื้นที่อยู่แล้วแต่เมื่อมีตรงนี้อาจจะมีการ
ทำงานที่ชัดเจน และหน่วยงานกลางที่มาร่วมสนับสนุนจะทำให้ชัดเจน ทั้งในส่วน พอช. เองก็มี
กรอบในเรื่องการสนับสนุนที่ชัดเจนแค่สามารถยืดหยุ่นได้ ถ้าหากมองเป็นแผนงานร่วมของท้องถิ่น
และหน่วยงานสามารถช่วยให้การทำงานขับเคลื่อนไปได้ก็เป็นสิ่งที่สถาบันสามารถช่วยสนับสนุนได้

คุณทวีศักดิ์ สุจริตน์ ผู้ดำเนินรายการ

ในทางแผนและยุทธศาสตร์เยาวชนมีอยู่แล้ว โดยเฉพาะสุราษฎร์ก็มีแล้วและระดับภาคก็มี
แผนภาคที่เชื่อมกันอยู่ ในขณะเดียวกันโครงการวิจัยและพัฒนาชีวิตสาธารณะในจังหวัดสุราษฎร์ธานี
เยาวชนก็มีส่วนร่วมอยู่เกือบทุกกิจกรรม ก็คงจะสามารถก้าวเดินต่อไปได้ อยากจะถามอาจารย์
เนาวรินทร์ จากสถาบันราชภัฏสุราษฎร์ธานี ว่าจากเรื่องของเยาวชนตรงนี้เราจะร่วมบูรณาการกัน
อย่างไรบ้าง

อาจารย์เนาวรินทร์ ชนะทัต รองอธิการบดีฝ่ายชุมชนสัมพันธ์ สถาบันราชภัฏสุราษฎร์ธานี

ขอชื่นชมกับกลุ่มเยาวชนที่ได้จัดกระบวนการเรียนรู้มา สิ่งที่ยากจะฝากเป็นข้อคิดสำหรับกลุ่มคือ งานของเยาวชนคนภายนอกอยากรู้ แต่โอกาสที่เขาจะได้รับรู้ความเคลื่อนไหวของงานในลักษณะนี้เราจะให้เขาได้รับรู้เพิ่มขึ้นได้อย่างไร บางภาคส่วนงานก็ได้มีความคิดเช่นนี้เกิดขึ้นแล้ว แต่เราจะมาเชื่อมโยงกันอย่างไร เช่น สถาบันราชภัฏมียุทธศาสตร์ชุมชนสัมพันธ์เราทำเรื่องเยาวชน ทำเรื่องกลุ่มวัยต่าง ๆ เรามีคำว่ากลุ่มวัยเพราะมีทั้งกลุ่มวัยแรงงานและกลุ่มวัยผู้สูงอายุ สิ่งเหล่านี้คือสิ่งที่เรียนรู้ร่วมกันได้ แต่เราแยกทำเป็นส่วน ๆ หากมีโอกาสได้เชื่อมการเรียนรู้งานวิจัยทำอยู่กับเด็กกลุ่มนี้ได้ทำอะไรบ้าง และเกิดการเรียนรู้อย่างไรที่จะนำไปสู่บุคคลอื่น คิดกันคิดว่ากระบวนการตรงนี้มีมันจะมีเวทีสักเวทีหนึ่งที่จะทำให้คนอื่นได้เข้ามารับรู้กระบวนการที่เราทำ อย่างเช่น ครูอาจารย์ที่อยู่ในสถานศึกษา เราคงไม่เอาทั้งหมด แต่เอาคนที่มีความสนใจที่จะทำกิจกรรม และส่วนที่สองที่เราบอกว่าเป็นปัญหาแล้วเรามักโทษส่วนปกครองของโรงเรียน อันนี้คิดว่าฝ่ายกิจกรรมหรือปกครองจะมีส่วนสำคัญที่กระบวนการเรียนรู้ที่เกิดขึ้นกับเด็กตรงนี้จะสามารถไปเปลี่ยนทัศนคติในตัวเยาวชนที่ทำกิจกรรม ถามว่าเด็กเขามีโอกาสจะเรียนรู้ว่า เขามีความสามารถทำอะไรได้อีกเยอะ แต่เนื่องจากกระบวนการในการจัดการเรียนการสอนของเราเต็มไปด้วยคาบเวลา แล้วเราจะทำอย่างไรให้คนกลุ่มหนึ่งในโรงเรียนที่สามารถทำได้ เริ่มจุดประกายในสิ่งที่เด็กทำได้ ครูแนะแนว ครูฝ่ายปกครองหรือผู้ปกครองเองเป็นฝ่ายคุยกัน เราดูว่าสิ่งที่เราทำไปแล้วเกิดกระบวนการเรียนรู้อะไรขึ้นบ้าง โรงเรียนบางโรงเรียนที่จะเชื่อมเป็นเครือข่ายอาจจะเรียกว่าเครือข่ายน้อง เครือข่ายพี่ รู้กระบวนการเหล่านี้ นี่เป็นทางเลือกหนึ่งในระบบโรงเรียน อีกทางหนึ่งเป็นการเรียนรู้ผ่านชุมชน หากเราจะไปจุดประกาย อย่างเคยฝันว่าสุราษฎร์ธานีเรามีความรู้เกี่ยวกับอะไรไปที่ไหนก็มีตำบลที่เกี่ยวกับช้าง หากเราเริ่มต้นให้ชุมชน ได้เรียนรู้เรื่องช้างจนกระทั่งเด็กสามารถรู้ได้และมีการเรียนรู้โดยผ่านชุมชน โรงเรียน ผ่านผู้ปกครอง ก็จะเกิดเครือข่ายการเรียนรู้ที่ขยายวงกว้างต่อไปแล้วสามารถขับเคลื่อนไปได้เพียงเราเอาจุดใดจุดหนึ่งหรือเรื่องใดเรื่องหนึ่งเล็กๆ ที่สัมพันธ์กับวิถีชีวิตของเขาสัมพันธ์กับประวัติศาสตร์ของเขา สัมพันธ์กับสิ่งที่เขาอยากเรียนรู้ โดยผ่านกระบวนการเรียนรู้เหล่านี้ คนทั้ง 3 กลุ่มนี้ก็จะมาร่วมกัน กลุ่มเยาวชนก็จะเกิดการรวมตัวกัน สถาบันการศึกษาก็จะเข้ามามีส่วนร่วม ส่วนของภาครัฐก็จะได้มีส่วนในการรับรู้และคนในชุมชน กลุ่มเยาวชนก็ได้เรียนรู้ แต่จะทำอย่างไรให้เขาได้รู้ว่าบ้านเราเกิดสิ่งดีเหล่านี้ขึ้นแล้ว งานตรงนี้จะนำไปสู่การขับเคลื่อนต่อไปได้อีกรูปแบบหนึ่งจากสิ่งที่เกิดขึ้น และไม่ว่าจะเป็นราชภัฏ หรือสงขลานครินทร์ สถาบันอุดมศึกษาที่จะมีหน่วยงานที่จะทำงานเหล่านี้ ที่เกิดขึ้นขณะนี้คือวาทะสนทนาต่างทำ เราควรมีแผนบูรณาการ และอะไรที่เราจะสามารถมาร่วมดูแลกันได้แล้วจัดการเรียนรู้ มีกลุ่มการเรียนรู้ที่ราชภัฏและสงขลานครินทร์ร่วมกัน แต่กลุ่มเหล่านี้ก็ออกไปทำงานนอกเขตการนำการเรียนรู้จากการทำมาแล้วสู่กันฟัง คิดว่าหากมีเวทีเล็กๆ ที่เด็กได้แลกเปลี่ยนกันบ่อยๆ ทั้งในสถานศึกษาหรือในส่วนงานต่างๆ ก็จะเกิดศักยภาพของสุราษฎร์ หากเรามีการนำบทเรียนที่ได้ไปแก้ปัญหาและมีการขยายโครงการให้ผู้อื่นได้รับรู้ก็จะสามารถขับเคลื่อนงานต่อไปได้ สร้างควมมีส่วนร่วมในการทำงานต่อไป

อาจารย์มานิชญ์ เชี่ยวชาญ รองอธิการบดีฝ่ายวิจัย สถาบันราชภัฏสุราษฎร์ธานี

งานวิจัยในส่วนของราชภัฏที่จะสามารถเชื่อมงานตรงนี้ได้ เราค่อนข้างจะเปิดกว้างให้กับชุมชนและสังคมในการไปใช้ศักยภาพที่เราทำได้ อาจจะมีทุนให้กับหน่วยงานหรือชุมชนที่ขอใช้สำหรับราชภัฏเองมีเครื่องมือ มีครูอาจารย์ที่เป็นที่ปรึกษาให้ได้ ในส่วนของงานวิจัย และจากงานวิจัยขึ้นนี้อะการร่วมแลกเปลี่ยนและบอกกลุ่มชุมชนสร้างสรรค์ 2 เรื่อง คือ

1.เมื่อฟังจบเด็ก ๆ อาจจะมีคำถามว่าทำไมผู้ใหญ่มีคำถามมากมาย แล้วเราจะตอบกันอย่างไร ก็เห็นใจคนทำงานเพราะเต็มไปด้วยคำถามแล้วใครจะเป็นผู้ตอบ

2.ผมมีความเชื่อว่าเด็ก ๆ สามารถคิดและจัดกระบวนการเรียนรู้ของเขาเองได้ เขาฟังเสร็จแล้วก็คิดได้ เราคงไม่ต้องคิดแทนมากนัก เรามักจะอยู่ในวัฒนธรรมของการคิดแทนคนอื่นกันมานาน เราลองปล่อยให้เด็ก ๆ ลองคิดกันเองดู ไม่ต้องกังวลว่าที่ประชุมไม่ค่อยคิดให้กับเด็ก ผมว่าเขาคิดได้

อาจารย์ประวิษ แห่เคียว กรรมการที่ปรึกษามูลนิธิการศึกษาเพื่อชีวิตและสังคม

อยากจะเรียนเพิ่มเติมว่า สกว.เองในฐานะที่เป็นผู้ให้ทุนมา สกว.ก็น่าจะเป็นผู้หนึ่งในการขยายปัจจัยตัวนี้ต่อไปในแง่ของเนื้อหาที่เกิดขึ้น สกว.อาจจะมองว่าผลสัมฤทธิ์ที่เกิดขึ้นนี้เราจะเอาไปเผยแพร่ได้ที่ไหน อาจจะขยายผลจากการทำงานวิจัย อีกกรณีหนึ่งที่คุณล้าของพูดถึงเครือข่ายในมูลนิธิการศึกษาเพื่อสังคมเองก็มีเครือข่ายครู เครือข่ายนักเรียนของเราทั้ง 4 ภาค และมูลนิธิเองก็จะเป็นปัจจัยหนึ่งให้เกิดการขับเคลื่อนฐานะของเหล่านี้ แต่ในปัจจัยเรื่องเงินทุนเรามีน้อย ฉะนั้นโอกาสที่เราจะสร้างเงื่อนไขหลาย ๆ อย่างเป็นไปได้ยาก เราทำได้เพียงแทรกลักษณะของทุนการศึกษา และนำนักเรียนทุนมาแลกเปลี่ยนประสบการณ์กัน กลุ่มเยาวชนเองก็เคยอยู่ในเครือข่ายที่มูลนิธิได้ทำมาหลายปี นี่เป็นจุดหนึ่งที่ สกว.น่าจะมองว่ามีองค์กรที่เกี่ยวข้องกับเยาวชนอยู่มากมาย ทั้งองค์กรอาสาสมัครเพื่อสังคม หรือองค์กรต่าง ๆ มากมายก็น่าจะเป็นฐานหนึ่งในการนำแนวคิดไปปรับในมูลนิธิหรือในเครือข่ายเหล่านั้นได้ส่วนหนึ่งของเราก็คงคิดจะทำหาก สกว.จะสนับสนุน นี่เป็นเพียงการชี้ให้เห็นว่า สกว.ได้ปัจจัยเหล่านี้ไปแล้วน่าจะทำอะไรกันต่อไป ขอบคุณครับ

คุณทวีศักดิ์ สุขรัตน์ ผู้ดำเนินรายการ

ผมกำลังมองว่ามีการจัดเวทีเพื่อขยายการรับรู้ซึ่งมี สกว.เป็นตัวหลัก ในการขับเคลื่อนด้วยกันอีกมุมหนึ่ง ในสุราษฎร์และเครือข่ายในประเทศก็จะมียุทธศาสตร์ขับเคลื่อนอยู่พวกหนึ่ง จึงมีคำถามว่า การขับเคลื่อนนี้ใครจะเป็นตัวหลัก ใครจะเป็นตัวเชื่อม ตัวประสาน ตัวที่ทำให้เกิดการก้าวเดินต่อไปและมีความสัมพันธ์กับส่วนต่าง ๆ อีกคำถามหนึ่ง คือ ในเรื่องของสื่อต่าง ๆ ที่จะสามารถขยายแนวการเรียนรู้ทางเลือกลงตรงนี้ที่เราเห็นร่วมกันว่ามันน่าจะเป็นสิ่งที่ถูกทางแล้ว แต่ถ้าหากเราไม่มีการขยายผลได้ การสร้างความยอมรับก็เป็นสิ่งที่ยาก เป็นข้ออ่อน แล้วเราจะทำอย่างไร

กับประเด็นเหล่านี้ พอที่จะมีใครให้ความคิดเห็น หรือรูปธรรมในเรื่องเหล่านี้ได้บ้างมั๊ย อยากฟัง
กลุ่มน้อง ๆ ที่ได้คลุกคลีกับกลุ่มเยาวชน คิดเห็นอย่างไร มองเห็นการเคลื่อนไหวอย่างไรในสิ่งที่เรากำลัง
อยู่อย่างเป็นรูปธรรม และเป็นไปได้แค่ไหนถ้าหากจะทำในก้าวแรกหลังจากเวทีเสร็จ มีบทสรุป
ออกมา แล้วต่อไปมันน่าจะมีการขับเคลื่อนต่อไปอย่างไรดี

คุณพรพิมล รัตนกุล เจ้าหน้าที่โครงการการจัดการทรัพยากรชายฝั่งภาคใต้

เคยมีประสบการณ์การทำงานกับกลุ่มเยาวชนอนุรักษ์สัตว์พันธุ์ครึ่ง จ.ตรัง โดยมีอาจารย์
สมเจตนา มณีโมโนย เป็นที่ปรึกษา มาอยู่สุราษฎร์เป็นปีที่ 5 งานที่ทำอยู่เป็นงานเกี่ยวกับชาวประมง
พื้นบ้านประจำอยู่ที่อำเภอท่าชนะ ปัจจุบันเป็นที่ปรึกษาของกลุ่มเยาวชนท่าชนะ การทำงานของ
กลุ่มเยาวชนในอำเภอท่าชนะใช้พื้นที่และชุมชนเป็นการเรียนรู้ไม่ได้ใช้โรงเรียนเป็นเป้าหมายที่ชัดเจน
เด็กอยู่หลายโรงเรียน ชาวบ้านในพื้นที่จะมาช่วยกันคิดว่าเด็กในชุมชนจะเรียนอะไร หรือจะปล่อย
ให้รู้สอนเพียงในโรงเรียน ในพื้นที่มีคนทำงานด้านเยาวชนซึ่งเป็นชาวบ้าน ดูแล จัดการประสาน
ผู้ประกอบการในการทำกิจกรรมต่าง ๆ โดยมีเราเป็นที่ปรึกษา คอยให้กำลังใจและประสานเรื่องต่าง ๆ
ให้ ในสุราษฎร์มีกลุ่มเด็กในลักษณะนี้เยอะมาก หากถามว่าแล้วจะขับเคลื่อนกันอย่างไร ในลักษณะ
เครือข่าย จริง ๆ แล้วก็มีการต่อกลุ่มการเรียนรู้ไว้บ้างแล้วโดยกลุ่มเยาวชนสร้างสรรค์ ซึ่งจะทำหน้าที่
คล้ายๆ แกนหลักในการที่จะประสานกลุ่มเพื่อนๆ ในเครือข่ายจังหวัดสุราษฎร์ธานีมาร่วมทำ
กิจกรรมกัน ส่วนงานที่เยาวชนได้จัดทำออกมาในลักษณะงานวิจัย มองว่าเป็นกรณีศึกษาหนึ่งในการที่
จะนำไปขยายผลหลังจากนี้อาจจะต้องมีเวทีเป็นระดับๆ มองว่าจริงๆ แล้วเครือข่ายก็มีชั้นอยู่เหมือนกัน
คือต้องมีเครือข่ายของคนทำงานที่ทำเรื่องของเยาวชนอยู่ด้วย เช่น อาจารย์หรือพี่ ๆ คนทำงานที่จะ
สามารถเป็นที่ปรึกษาให้เยาวชน เวทีเหล่านี้ต้องเกิดขึ้นในจังหวัดอย่างเป็นจริงเป็นจัง และมาร่วม
วิเคราะห์ถึงแนวทางของเยาวชนที่เราจะทำการ และอาจจะนำบทเรียนที่เยาวชนได้จากการทำวิจัยมาเป็น
กรณีตัวอย่าง และในส่วนของการขยายระดับเด็กก็ต้องมีความเป็นธรรมชาติอย่าง เช่น การต่อกับ
กลุ่มต่างๆ อย่างเป็นธรรมชาติซึ่งเยาวชนมีอยู่แล้วและมีเวทีคล้าย ๆ ที่วัดศานติ - โมศรี ปีศาจหนึ่งครั้ง
และให้ผู้ใหญ่เข้ามามีส่วนร่วม ที่ทำอยู่อาจจะเป็นแนวทาง และทีมงานของคนทำงานในสุราษฎร์
อาจจะต้องมาคุยกันถึงเรื่องนี้ให้ชัดมากยิ่งขึ้น

คุณภัทรา ฐิพันธุ์ ผู้ประสานงานกลุ่มเยาวชนสร้างสรรค์

ขอแลกเปลี่ยนว่า สิ่งที่เราคิดและทำเป็นแนวที่เราเดินมาอยู่ตลอด และที่ย้ำคือการพัฒนา
จากฐานเดิมของเด็ก คิดว่าการเข้าไปร่วมเรียนรู้กับเด็กในแต่ละพื้นที่ โดยมีเราที่ร่วมเรียนรู้แลกเปลี่ยน
และหาความทุกข์ ปัญหา และแก้ไขร่วมกัน ซึ่งเป็นแนวหนึ่งในการทำของเราขณะนี้ จากสิ่งที่ได้ฟัง
ในเวที ได้เห็นแนวในการทำงานเพิ่มมากขึ้นว่า เราอาจจะต้องจัดเรื่องราวที่เราคุยให้เป็นระบบให้
มากขึ้นว่า เราทำอะไร เป็นอย่างไร และเกิดผลอย่างไร และที่ผ่านมามาก็พยายามทำอยู่ และคิดว่าจะ

เป็นแนวในการพัฒนางานต่อไป และการเข้าไปร่วมเรียนรู้กับน้อง ๆ เราต้องร่วมเรียนรู้กับครอบครัวของเขาด้วยโดยความเป็นธรรมชาติในการสื่อสารกับผู้ปกครอง กับครอบครัว กับพื้นที่งาน การทำงานแบบนี้มีวิธีการแบบธรรมชาติเป็นการขยายพันธมิตรไปด้วย เพราะสิ่งที่เราลงไปทำไม่ได้เกิดผลประโยชน์มากนัก เป็นเพียงการพัฒนาตนเอง เขาจะสามารถดูแลตัวเองได้และสามารถดูแลชุมชนได้ด้วย คิดถึงครอบครัวมากขึ้น นี่เป็นแนวที่กลุ่มเยาวชนใช้อยู่ และคงจะใช้ต่อไปอีก และอาจจะมีแนวอื่น ๆ เพิ่มขึ้นอีก

คุณพรทิณ รัตนกุล เจ้าหน้าที่โครงการการจัดการทรัพยากรชายฝั่งภาคใต้

เพิ่มเติมว่า จริง ๆ แล้วเด็กมีพลังที่จะทำให้สิ่งที่อยู่แล้วพัฒนาขึ้นได้โดยการปฏิบัติจริง อย่างเช่น อบต. ซึ่งบางครั้งในพื้นที่ ๆ ทำงานอยู่เด็ก ๆ ก็เป็นผู้สร้างตัวอย่างให้ อบต. เห็นว่าการพัฒนาไม่จำเป็นต้องมีเพียงการสร้างถนนก็ได้ และ อบต. สามารถตั้งงบประมาณในการเรียนรู้ให้กับกลุ่มเด็ก กลุ่มโรงเรียนได้ หากเปิดภาพเรื่องราวที่ชุมชนทำอยู่ให้ อบต. ได้เห็น สามารถตั้งงบประมาณในลักษณะนี้ได้ และจะทำให้องค์กรที่รัฐบาลว่ากระจายอำนาจมาสามารถใช้งานได้จริงๆ เป็นประเด็นที่น่าสนใจเหมือนกัน

อาจารย์นิวัตร ไธเต็กัม ที่ปรึกษากลุ่มเยาวชนสร้างสรรค์

จากสิ่งที่ฟังมาคงเห็นกันแล้วว่าเรื่องที่จะทำ โดยเฉพาะกลุ่มเยาวชนสร้างสรรค์ที่เรามีพื้นฐานอยู่แล้ว แต่สิ่งที่ได้ในวันนี้ เป็นสิ่งที่เหนือกำลังของชุมชนแน่นอน และท่านอาจารย์มานิษฐ์ ก็ได้บอกว่าเรามีเรื่องที่ต้องคิดอีกเยอะ ที่นี้โจทย์ใหญ่ที่อยากจะขอแลกเปลี่ยนคือ เรื่องราวเหล่านี้ เป็นเรื่องเหนือกำลัง และมีความสำคัญและเยาวชนสร้างสรรค์ก็เป็นเพียงกลุ่มเล็ก ๆ ประเด็นต่อไปคือ ท่านที่เราเชิญมาวันนี้ เป็นท่านที่มีบทบาทสำคัญมากทุกคน ฉะนั้นวันนี้เรายังมีความหวังชัดเจนว่าทุกท่านเห็นความสำคัญและมีพลัง จริง ๆ แล้วมีเรื่องราวที่ยิ่งใหญ่อีก ซึ่งอาจารย์อมรวิทย์ก็มาคุยอยู่ แต่ยังไม่มั่นใจว่าจะนำมาเสนอในเวทีนี้ได้หรือเปล่า ผมอยากจะลองตั้งการเคลื่อนต่อว่า เยาวชนสร้างสรรค์และเครือข่ายเยาวชนอยู่ในระดับล่าง ๆ แต่มีการร่วมกันเพื่อหนุนเสริมของคนทำงาน เราจะออกแบบหรือมีการตกลงกันอย่างไรกับเครือข่ายเหนือจังหวัด ท่านมีความคิดเห็นกันอย่างไรบ้างที่จะก้าวเดินต่อไป เพื่อนำไปผลักดันต่อไป โดยหากเป็นเรื่องใหญ่ชุมชนก็ถอยออกมาสักระยะแต่ยังคงร่วมกัน และเรื่องที่เราจะทำได้โดยสร้างความรู้จากพื้นฐานซึ่งเราได้ทำอยู่แล้ว หรือในเรื่องอื่น ๆ อยากหาหรือในประเด็นการก้าวเดินต่อไปจากจุดนี้

คุณทวีศักดิ์ สุขรัตน์ ผู้ดำเนินรายการ

อยากให้อาจารย์ปิยะวัติ และอาจารย์อมรวิทย์ได้ให้ข้อคิดเห็นในเรื่องนี้

ดร.ปิยะวัติ บุญ-หลง ผู้อำนวยการสำนักงานสนับสนุนงานวิจัยท้องถิ่น

จากการฟังมาจะเห็นว่า มีกิจกรรมที่น้องๆสามารถไปเรียนรู้และทำต่อได้ โจทย์ที่อาจารย์อมรวิรัชแนะนำว่า มีโจทย์ของโลกสมัยใหม่ ประเภทมือถือและอื่น ๆ ซึ่งอาจจะถึงเวลาที่น้อง ๆ บางกลุ่มอาจจะลองเข้าไปจับดูว่ามันเป็นอย่างไร เพื่อจะได้เข้าใจมัน ก่อนที่มันจะมากกระทบตัวเองโดยที่ยังไม่รู้ อีกอย่างหนึ่งคือสิ่งที่เกิดขึ้นนี้จะระบาดไปยังที่กลุ่มเด็กอื่น ๆ ได้อย่างไรรวมทั้งเด็กที่ด้อยโอกาส หรืออยู่ในภาวะหมิ่นเหม่ ซึ่งโจทย์ลักษณะนี้สามารถทำได้ และ สกว. ยินดีอย่างยิ่งที่จะสนับสนุนต่อ และเมื่อขยับขึ้นมาอีกระดับ เป็นเรื่องของ การเคลื่อนเครือข่ายในจังหวัดที่เราจะร่วมเดินด้วยกันอย่างไร มีหลายองค์การของพื้นที่อยู่ในนี้แล้ว เมื่อถึงจุดนี้คงจะต้องตั้งโจทย์อีกแบบหนึ่งในแง่ของการวิจัย โจทย์วิจัยของส่วนคือว่า จะทำอย่างไรจะขับเคลื่อนกลไกระดับจังหวัดให้เดินได้ และหนุนเสริมที่สร้างความรู้จากข้างล่าง คือ การขับเคลื่อนต้องมีหลักยึดชัดเจนในแง่ที่ผ่านมาระเบิด การสร้างความรู้จากพื้นฐาน คือยึดสิ่งนี้เป็นหลัก เวลาเราจะขับเคลื่อนกลไกของจังหวัดเพื่อหนุนเสริม การสร้างความรู้จากพื้นฐาน ไม่ใช่ขับเคลื่อนเพื่อขับเคลื่อน ยึดตรงนี้ให้ชัดก็คงไม่ยาก และกลไกในระดับจังหวัดมีหลายประเภท มีหลายภาคีมาก ผมได้จดไว้เยอะแยะ หากจะพูดถึงรูปธรรมที่คุณทวีศักดิ์ถามหา มันคงต้องหาว่าตรงไหนที่จะสามารถเคลื่อนได้ก่อน คือมักเป็นไปไม่ได้ที่จะเคลื่อนทั้งขบวน ตรงไหนมีคนที่มีใจ และมีพลังที่เราได้พูดไปก็จับตรงนั้นก่อน อาจจะเป็นเทศบาล หรือเจ้าของโรงแรมที่นี่ หรืออีกมากมาย ตรงไหนที่เคลื่อนได้ก่อนให้เคลื่อนตรงจุดนั้นก่อน แล้วที่สุดขบวนก็คงเคลื่อนต่อไปได้แต่มีโจทย์เฉพาะที่อยู่ในระดับประเทศที่อาจารย์อมรวิรัชได้แตะไว้คนหนึ่งที่เรื่องของการระบบการศึกษา การสรรหาผู้อำนวยการเขต เรื่องของการประเมินครู นี่เป็นเรื่องที่น่าสนใจหากเราจะทำจากข้างล่างขึ้นมา เป็นโครงการวิจัยที่น่าทำอย่างยิ่ง และในที่นี่ก็มีหลายท่านที่สามารถจะทำงานเหล่านั้นได้ เอมมาโยงเข้าด้วยกันจะเป็นโครงการที่มีประโยชน์อย่างยิ่งขอเรียนไว้แค่นี้

อาจารย์อมรวิรัช นาคทรพรพ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

จากสิ่งที่กล่าวมาอยากให้องเป็นบ้าน 3 ชั้น หากฐานไม่แข็งแรงข้างบนก็จะหัก ผมยังไม่เห็นด้วยที่คุณเล่าของบอกว่าเวลาเราคุยเรื่องปัจจัยที่เป็นอุปสรรคเชิงโครงสร้างเรามักไปเที่ยวฝากให้คนอื่นไปคุยกับรัฐมนตรี ผมว่าเราน่าจะทำเองดีกว่า เราหาความรู้เอาเองว่ามันเป็นปัญหา ควรจะแก้ไขอย่างไร เรื่องราวที่มีการฝากไปคุยบางครั้งไปคุยผิด ๆ เพราะไม่มีฐานความรู้ข้างล่าง ซึ่งผมมองว่าฐานข้างล่างเป็นสิ่งสำคัญและเพื่อความสบายใจผมคิดว่าอะไรที่อาจารย์ทำ และน้องๆทำอยู่ทำไปแล้วสิ่งที่ขาดหายไปโครงการดึงคนมาช่วยเติมเต็มในภาคของการสกัดความรู้ในระดับต่าง ๆ ทั้ง 3 ระดับออกมาในระดับล่างสุดที่มีการวิจัยโดยเยาวชนผมหนุนแน่นอนและอาจจะต้องการความช่วยเหลือที่ ๆ นักศึกษาราชภัฏ หรือ มอ. ก็ได้ วิจัยปัญหาเยาวชนผมส่งลูกศิษย์ไปวิจัย อาร์ ซี เอ เมื่อจบงานวิจัยก็หาขอขากเล็กเที่ยวไปเลยก็มี หรือการส่งนักศึกษาไปวิจัยในเรื่องของยาเสพติดเขาก็ได้คิด

ของเขาเอง ส่งวิจัยเรื่องมือถือ หรือเรื่องของการกินอาหาร Fast Food เขาก็ได้คิดเอง ผมว่าเรื่องพวกนี้เขาทำได้แต่ต้องมีพี่หรือใครมาหนุนเสริมช่วยในการทำวิจัยเป็นทีม โจทย์ที่เป็นกลไกระดับจังหวัดหรือระดับประเทศอันนั้นไม่เป็นไรเพราะมีทีมจาก มอ. จักรราชภัฏ ซึ่งมาในสองบทบาท ทั้งการหนุนงานพัฒนาละทั้งในเชิงวิจัยด้วย ตรงนี้เราคุยได้ต่อไปไม่เป็นไร เราค่อยดีใจทยอยต่อไปที่จะปรับเปลี่ยนกลไกเงื่อนไขระดับจังหวัด ระดับประเทศได้บ้าง แต่สิ่งสำคัญคือฐานข้างล่าง เราอยากให้น้อง ๆ มีเพื่อนร่วมทำงานมากขึ้น ทั้งในเชิงการพัฒนาและในเชิงวิจัยต่าง ๆ แล้วข้างบนจะดีเอง

อาจารย์สอวัฐ มากบุญ มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์ วิทยาเขตสุราษฎร์ธานี

ขอพูดต่อเนื่องตั้งแต่ที่อาจารย์สมเจตนาได้พูดตั้งแต่ต้นว่า เอกสารที่มีอยู่เดิมน่าจะต้องช่วยกันดูด้วยฟังอาจารย์นักวิทย์ได้บอกแล้วว่าบางเรื่องไม่ใช่เรื่องของเด็กที่กำลังวิจัยอยู่ตอนนี้มันเป็นเรื่องใหญ่เกินไป อีกเรื่องหนึ่งเลยอยากจะถามเจตนาต่อว่า สิ่งที่เขาชวนเชิญมาในวันนี้ น่าจะต้องการคำชี้แนะในเรื่องที่เขาทำอยู่ในขณะนี้ ซึ่งเป็นการทำวิจัยหารูปแบบและแนวทางการจัดกระบวนการเรียนรู้ของกลุ่มเยาวชนสร้างสรรค์และเครือข่ายเยาวชนจังหวัดสุราษฎร์ธานี ที่เราพูดมาทั้งหมดเป็นการให้ความเห็นในเชิงขยายผลในเชิงเอางานเหล่านี้ไปใช้ให้เกิดประโยชน์หรือสร้างผลในวงกว้างมากขึ้น เมื่อเป็นเช่นนี้ความหมายก็คือว่า สิ่งที่ทำอยู่ขณะนี้ได้คำตอบชัดเจนแล้ว เชื่อได้เลยร้อยเปอร์เซ็นต์ว่า จะสามารถนำไปใช้งานในขณะที่เมื่อครบรอบกว่านี้เป็นรายงานความก้าวหน้ามันยังไม่ได้นำไปสู่คำตอบ แสดงว่ายังมีคำถามอีกหลายข้อที่ยังไม่มีคำตอบ เพราะฉะนั้นสิ่งที่เยาวชนคงต้องการคือว่าอะไรบ้างที่เขาควรหาคำตอบเพิ่มเติมขึ้น จากการที่เขา กำลังทำอยู่ในขณะนี้ ซึ่งมันก็เหมือนกับว่าบ้านชั้นแรกมันยังไม่เสร็จ มันจะนำไปสู่ขั้นที่ 2 - 3 มันคงจะอันตราย เท่าที่ดูจึงคิดว่าหากดูหยาบ ๆ เหมือนกับคำตอบที่ปรากฏอยู่ในขณะนี้ว่า เราอาจจะได้รูปแบบและวิธีการ แต่ผมเชื่อว่ายังมีองค์ประกอบอื่นอีกหลายตัวที่มีผลต่อสิ่งที่เกิดขึ้นอยู่ในขณะนี้ ผลลัพธ์ขณะนี้คงจะไม่ใช่ว่าที่รูปแบบวิธีการที่ปรากฏเพียงอย่างเดียว อาจจะมีปัจจัยอีกหลายเรื่องที่ไม่ได้ระบุอยู่ในขณะนี้ ซึ่งนี่เป็นเรื่องหนึ่งที่ผมคิดว่าทีมวิจัยน่าจะไปหากันเสียให้รอบคอบว่าจริงๆ แล้วปัจจัยที่มีการหนุน มีพี่เลี้ยงที่อยู่ประจำ อาจารย์ที่ดี มีการจัดการดูแลที่ดี อาจจะมีอีกหลายเรื่อง รวมทั้งในกระบวนการทำงานที่บอกว่าลงไปสู่พื้นที่ ลงไปสู่ชุมชน ไปช่วยน้อง ไปพบพ่อแม่ ถามว่าวิธีการที่เข้าไปหาน้อง ๆ เหล่านั้น ในการนำเข้าไปสู่พ่อแม่ ให้ยอมรับในการทำงานว่าทำอย่างไร บทเรียนเหล่านี้มันเหมือนกับว่ายังไม่มีการสรุป อาจจะมีอยู่หลายเรื่องที่ยังไม่มีการสรุป ให้ครบถ้วนในงานวิจัยเมื่อก่อนเคยคิดว่า หากมีเวลาในการช่วยกันมองสิ่งเหล่านี้ให้ครบทุกประเด็น แล้วก็สามารถสรุปในเชิงวิชาการที่ชัดเจนเชื่อถือได้หลังจากนั้นเราก็คิดในเชิงของการนำไปใช้ ในเชิงของการนำไปขยายผลต่อไปนี่คือเรื่องหนึ่งในการแสดงความคิดเห็น

อาจารย์ทวีศักดิ์ สุพรรณ ผู้ดำเนินรายการ

คุณพงษ์พันธ์ อยากเพิ่มเติมส่วนหนึ่งในรายงานนี้ ซึ่งไม่ทราบว่าจะนำไปใช้ ในกรอบของงานวิจัยชิ้นนี้หรือไม่ แต่คิดว่าสิ่งที่ผมได้ขำคอยู่ในรายงานคือว่า ชีวิตชีวาของการทำงำนมันขำคอยู่ คือแต่ละกลุ่มเราเห็นว่าเขาสามารถเรียนรู้ได้อย่างมีชีวิตชีวา เราได้จากการนำเสนอของน้องๆ แต่ละกลุ่มแต่ว่าในรายงานค่อนข้างที่จะเป็นสรุป เมื่อสรุปแล้วมันทำให้ สีสันของแต่ละกลุ่มหายไป ทำให้ชีวิตชีวาหายไป ก็อาจจะเพิ่มส่วนสัญลักษณ์ของการสร้างทางเลือก มีสิ่งที่แตกต่างจากในห้องเรียนคือความมีชีวิตชีวา หากเป็นไปได้ก็อยากให้เพิ่มเพื่อเห็นความสำคัญของเด็กแต่ละคน ให้เห็นรอยยิ้ม แววตา ผมคิดว่างานวิจัยชิ้นนี้จะทำได้แม้ว่าจะไม่เป็นวิชาการสักเท่าไร แต่นี่คือลักษณะสำคัญของการศึกษาทางเลือก

คุณลำยอง เตียสกุล มุฉนิกรศึกษาเพื่อชีวิตและสังคม

ยังไม่ได้มีโอกาสเห็นฉบับ 200 หน้าของงานวิจัย เท่าที่ดูเอกสารที่มีอยู่คงจะสรุปมาสำหรับงานนี้ ในรายงานอาจจะมีรายละเอียดเยอะมากส่วนที่ชีวิตชีวาอาจจะอยู่ใน 200 หน้าก็ได้ ประเด็นที่อยากเสนอคือ

1.การนำเสนอเชิงพัฒนาการ คือ อยากเห็นว่ากระบวนการทำ สามารถหมายถึงพัฒนาการของในแต่ละช่วงการเรียนรู้ ตัวอย่างเช่น ในกรณีที่น้องเขาเข้าไปทำกิจกรรมในชุมชนแล้ว เกิดปฏิสัมพันธ์กับทั้ง อบต. กับน้อง กับชาวบ้าน พัฒนาการเหล่านั้นมันมีคุณค่าในเชิงของการเรียนรู้ค่อนข้างมาก หรือการเข้าไปทำงานกับในสถาบันราชภัฏสุราษฎร์ธานีในฐานะนักศึกษาแต่ว่ามีเรื่องราวที่เกิดขึ้น เรื่องราวต่าง ๆ หากมีการนำเสนอในเชิงพัฒนาการ ที่เกิดขึ้น สิ่งที่มีชีวิตชีวาอย่างที่คุณพงษ์พันธ์ต้องการมันจะเกิด จะเห็นว่านักวิชาการจะถามเรื่อง How to กับเราอยู่ตลอด แล้วเราจะถูกตั้งคำถามทุกครั้ง สิ่งที่ยากเห็นคือ พัฒนาการของกระบวนการเรียนรู้เด็กและการเติบโตด้านจิตใจของเขา เช่น ถ้าน้องเจตน์นำเสนอเมื่อวานบอกว่า สมัยก่อนไม่ค่อยเรียบร้อย ไม่เชื่อฟัง ไม่ทำอะไรเลย แต่พัฒนาการของเขาตอนนี้ตรงกันข้ามหมด มันเกิดอะไรขึ้น

2.เรื่องแผน มองว่ากลุ่มมีแผนเดิมร่วมกับเพื่อนอยู่แล้ว ถ้าหากสิ่งนี้เราไม่เขวไป เขวมา เราต้องยึดหลักเดิมของเราว่าตรงนี้เป็นอะไร แล้วค่อย ๆ พัฒนาไปสู่กลุ่มคนข้างนอกว่าเป็นแนวร่วมได้อย่างไร จากตัวตั้งของฐานเดิมของน้องว่ามีอะไรอยู่ และคิดว่าตรงนี้เป็นสิ่งที่มีคุณค่า และการที่ชุมชนจะเติบโตได้ถ้ามีการยึดหลักจากการที่น้องอยากจะทำอะไร แผนคืออะไร แล้วเอามารวบรวมกันคิดว่าหากเราทำได้เราจะไม่หลงทาง

3.เรื่องเครือข่าย ต่อไปน่าจะมี 2-3 ระดับคือ

ระดับฐาน จริง ๆ เป็นเครือข่ายที่เราได้มีการพูดคุยกันชัดเจนแล้วว่า เราจะตั้งเครือข่ายกันไปทำไมอาจจะย้อนกลับไปที่ยุคเล็กน้อย เพราะฉะนั้น จำเป็นไหมเครือข่ายจะตอบสนองกับกระบวนการอะไรเพราะจริง ๆ แล้วสิ่งที่น้อง ๆ กำลังทำกันอยู่แล้ว คือการลงไปสานต่อ การลงไป

สร้างสายสัมพันธ์ และเครือข่ายตรงนี้จะสามารถยกระดับอย่างไร เราจำเป็นต้องตั้งเครือข่ายใหม่หรือไม่ นี่คือระดับฐาน

ระดับที่สอง เครือข่ายในระดับจังหวัด ซึ่งมีอยู่หลายภาคส่วนอยู่แล้ว เราจะร่วมกันทำตรงนี้กันอย่างไร อย่าให้งานเด็กและเยาวชนเป็นส่วนหนึ่งขององค์ประกอบของเครือข่ายอีกได้ไหม แต่ให้งานเด็กและเยาวชนเป็นค้ำจุน แล้วองค์ประกอบด้านอื่น ๆ มาเสริม แล้วสนับสนุนอย่างนี้เพราะงานเด็กและเยาวชนตั้งแต่ 10 กว่าปีที่ตัวเองได้ทำงานเด็ก ส่วนใหญ่แล้วงานเด็กเป็นงานฝาก แต่จริงๆ แล้วงานนี้เป็นงานหลักและหนักมาก

การบริหารจัดการในเรื่องของงบประมาณและแผนงาน ตามที่ได้เสนอไป คือ ไม่อยากให้งานเด็กและเยาวชนเป็นงานฝากเพราะแนวโน้มของทิศทางการงานในเชิงนโยบายในอนาคต งานเด็กและเยาวชนจะเป็นแผนงานวาทกรรมระดับชาติแน่นอน แล้วเราจะเหมือนกับแหล่งทุนที่เป็นกองทุนชาวบ้านหรือไม่ เด็ก ๆ จะเป็นเครือข่ายเด็กได้อย่างไร

คุณทวีศักดิ์ สุพรรณ ผู้ดำเนินรายการ

หลังจากที่คุณพงษ์พันธ์นำเสนอว่างานวิจัยชิ้นนี้ได้เห็น Action ของเด็ก ลีลา อารมณ์ ความรู้สึกที่สะท้อนให้เห็นถึงคุณค่าของความเป็นมนุษย์ ซึ่งสอดคล้องกับอาจารย์สมเจตนา ได้กล่าวไว้ว่างานนี้ เราได้เห็นคน เห็นปฏิสัมพันธ์ เห็นชีวิต มองว่าสิ่งที่เกิดขึ้นเป็นนวัตกรรมใหม่ แต่งานวิจัยที่กำลังจะเกิดขึ้น เราไม่อยากเห็นลายลักษณ์อักษรแบบบันทึกในเชิงเทคโนโลยี ในเชิงวิชาการที่เดิม ๆ แต่ ณ วันนี้มันมีปรากฏการณ์ใหม่เกิดขึ้น ก็คือ ท่าทาง ลีลา อารมณ์ พฤติกรรมของมนุษย์ มองว่าจุดนี้เป็นจุดหักที่คุณพงษ์พันธ์พยายามนำเสนอว่า ในบันทึกตรงนี้ ในทางวิชาการจะอธิบายอย่างไรให้เหมือนจริง ว่างานในลักษณะนี้ได้เกิดขึ้นแล้ว งานวิจัยที่เยาวชนได้ศึกษาภายใต้บริบทของงานวิจัยที่ สกว. สนับสนุน มองว่าสิ่งที่เกิดขึ้นเป็นสิ่งที่ดี เห็นด้วยว่าสิ่งนี้น่าจะเกิดขึ้น โดยสรุปคงจะพอมองเห็นภาพที่อาจารย์นิวัตรพยายามสรุปไว้ จริง ๆ แล้วสิ่งที่เราต้องทำเป็นจังหวะแรก มองว่าทุกคนเห็นด้วยว่าจะต้องให้มีเวทีที่เชิญผู้สนใจต่าง ๆ มาร่วม แล้วบูรณาการหน่วยงานต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้องในจังหวัดสุราษฎร์ธานี ซึ่งเป็นจังหวัดนำร่อง ว่าเราจะช่วยกันหนุนเสริมอย่างไร เราคงจะต้องคุยกันต่อไปสำหรับกลไกจังหวัดที่จะเคลื่อนกัน และอีกอย่างที่หลายคนพยายามสะท้อนคือ ภายใต้บริบทเดิมที่กลุ่มเยาวชนเคลื่อนไหวอยู่แล้วก็ทำต่อไป แต่ขณะเดียวกันการขยายวงไปสู่ช่วยความร่วมมือต่าง ๆ นำสู่การยอมรับของสาธารณะชนหรือการทำความเข้าใจกับผู้ปกครอง ระบบการศึกษาที่เราพยายามฟันฝ่าไปโดยที่ไปสอดคล้องกับสิ่งที่อาจารย์ปรีชา ได้กล่าวว่า การศึกษาหมายถึงการพัฒนาชาติ เราจะไปสู่เป้าหมายนั้นได้อย่างไร เราจำเป็นต้องได้คนเป็นอันดับแรก ดังที่อาจารย์สมเจตนาได้กล่าวว่า งานวิจัยต้องได้คน เห็นพัฒนาการของการเติบโตของสมอง และความคิด การใช้วิถีที่เป็นตัวร่วมและวิถีแห่งงานวิจัยนี้ พบว่านั่นเป็นเรื่องหลัก และอีกประเด็นซึ่งเป็นการสนับสนุนส่วนกลางแน่นอนว่าเขาจะมาร่วมเต็มที่ในการจะมาหนุนเสริมตรงนี้ ก็ขึ้นอยู่กับ

กับว่าทางกลไก จังหวัดสุราษฎร์ธานีที่มีองค์กรพันธมิตรต่าง ๆ เราจะร่วมมือกันอย่างไร ทั้งที่เป็นทางการและไม่เป็นทางการ องค์กรพัฒนาเอกชน ราชการ เราจะทำกันอย่างไร คงจะเป็นการค้นหาทางออกที่จะดำเนินการกันต่อไปสู่รูปธรรมให้มากขึ้น เวทีนี้เราคงจะได้อะไรไม่มาก แต่เห็นได้ว่าจากเวทีเมื่อวานเป็นความก้าวหน้าในระดับหนึ่งแล้ว

อาจารย์สมเจตนา มณีโมไนย

นานมาแล้วมีโอกาสได้อ่านหนังสือหนึ่ง คือเรื่องเจ้าชายน้อย ได้ความคิดจากประโยคหนึ่งว่า “เจ้าชายน้อยนั้นรักดอกกุหลาบทั้งจักรวาล แต่เจ้าชายน้อยมีความสามารถคน้ำพรวนดินกุหลาบได้เพียงต้นเดียว” เราจะเกณฑ์ให้เจ้าชายน้อย ซึ่งรักดอกกุหลาบทั้งจักรวาลไปรดน้ำพรวนดินทุกดอกนั้นคงจะเป็นไปไม่ได้ แต่เจ้าชายน้อยรู้ว่า ในจักรวาลมีดอกกุหลาบอีกมากมาย ทำค้นของตัวเองที่รับผิดชอบอยู่ให้สมบูรณ์ที่สุด ให้สามารถออกดอกสวยงามที่สุดแล้วจะเชื่อมต่อกับต้นอื่น ๆ ได้เอง

เรื่องต่อไปคือเรื่องของการเขียนนำเสนอ ผมเห็นงานเขียนของต่างประเทศมาระยะหลัง ๆ การเขียนรายงานในเชิงวิจัยไม่ใช่เขียนทางวิธีวิทยาอย่างเดียวเขียนแบบเล่านิทานอย่างนี้ก็ได้มีมากมาย อย่างที่คุยกันว่ามันมีงานบางชิ้นที่มีฝรั่งมาทำวิจัยที่จังหวัดลำพูนหรือในทางเหนือ เขียนแบบ Story Theory เป็นโคตรแบบในการเขียนงานวิจัยเชิงสังคม ผมว่าลูก ๆ ไม่ต้องไปกังวลว่าจะต้องเป็นภาษาวิชาการ เขียนเหมือนกับที่พูด ผมคิดว่าไม่น่าเป็นห่วง

คำถามที่เราบัญญัติขึ้นจะถูกตรวจสอบโดยนักวิชาการ เพราะฉะนั้นเมื่อถูกตรวจสอบแล้วเราจะต้องเขียนอธิบายคำศัพท์นั้นให้ชัดว่ามาจากความรู้สึก หรือจิตส่วนไหนที่เราค้นพบ เช่น การเรียนรู้แบบซึมซับคืออะไร ทราบมาว่าอาจารย์ชัยรัตน์ กันตะวงศ์ เป็นผู้บัญญัติขึ้น แต่ตอนนี้ไปอยู่ออสเตรเลีย ต้องตรวจสอบดูว่าที่แท้คืออะไร กว้าง แคบแค่ไหนต้องบัญญัติชัดเจน คุณพงษ์พันธ์ หัวสิงในเรื่องการใช้คำว่า Dialogue เมื่อวานพูดแล้ว วันนี้ขอพูดซ้ำอีก ถ้าไม่แน่ใจว่ามันจะตรงกับ ความหมายที่ชาวโลกเข้าใจกันอยู่ เราควรปรับความหมายใหม่นี้ อย่าใช้ ถ้าหากจะใช้ต้องมีการนิยาม คำศัพท์ใหม่ ผมยังติดใจคำว่า Dialogue เพราะคำนี้มีประวัติศาสตร์ยาวนาน ถ้าต้องการใช้และคิดว่าวิธีการนี้เป็นวิธีการ Dialogue ลองถามหลวงพี่ที่เป็นเปรียญดูว่า มันตรงกับอะไร ใช้ปจฉา วิชาฯ ได้หรือไม่ มีคำมากมายในพระไตรปิฎก ปรีกษาหลวงพี่ดูถ้าหากจะใช้

สิ่งต่าง ๆ เหล่านี้ผมคิดว่าลูก ๆ ต้องอดทน ทนต่อการตรวจสอบ ไม่ใช่ว่าผู้ใหญ่มาพูดแล้วมัน เสียกำลังใจ มันต้องช่วยกันคบแต่ง ถ้าหากจะให้ดีขึ้น แต่ถ้าเราพอใจอยู่เพียงแค่นี้ทำอยู่ ไม่ได้ยกระดับเลย มันก็หยุดอยู่กับที่ มันต้องก้าวกันต่อไป คุณทวิศักดิ์พูดอยู่บ่อย ๆ ว่าสิ่งที่เราทำอยู่เป็นพื้นที่ ๆ สบาย มันติดอยู่กับความสบาย เราค้นพบว่าการศึกษาในขณะนี้เรียนรู้ท่ามกลางชุมชนที่มันสบาย อยู่อย่างอาจารย์นิวัตร มีศาลาน้อย มีเล็ก ๆ มีลูกหลานชาวบ้านเยอะเยอะเข้าไปอยู่ด้วยมันสบาย ถ้าเนยแข็งก้อนนี้สบาย เราจะไม่หาเนยแข็งก้อนใหม่อีกหรือ ใครเอาเนยแข็งของฉันทไป

มันหมดแน่ถึงแม้ไม่มีใครเอาไป หากเรากินอยู่ทุกวัน มันต้องมีการหาที่ใหม่ ทำอย่างไรถึงต้องก้าวข้าม Zone สบาย ๆ ออกไป มันท้าทายทุก ๆ คนและเป็นพัฒนาการที่ใคร ๆ เขาวาดด้วย

คุณทวีศักดิ์ สุขรัตน์ ผู้ดำเนินการ

จริง ๆ แล้วเวทีในครั้งนี้เป็นเวทีของน้อง ๆ ของลูกหลานเยาวชน แต่ดูเหมือนว่าผู้ใหญ่เข้ามามีส่วนร่วมมาก เพราะฉะนั้นในเวทีเมื่อวานและวันนี้ คงจะยังไม่มีอะไรที่สมบูรณ์ 100% เราจะต้องมาร่วมเติมเต็มและทำต่อเพิ่มเติมมากขึ้น ผมในฐานะที่ทำหน้าที่ตรงนี้คงจะหมกมุ่นและสุดท้ายอยากให้เยาวชนได้กล่าวอะไรสักเล็กน้อย

คุณรัตนา ชูแสง หัวหน้าโครงการวิจัย

สิ่งที่ได้จากเมื่อวานและวันนี้ต้องขอขอบคุณที่ทุกคน ขอบคุณผู้ใหญ่ใจดีทุกท่านที่ทำให้เด็กๆ ได้มีความเชื่อมั่นว่าการเรียนรู้และสิ่งที่ทำอยู่ได้มาถูกทางแล้ว เราจะทำอย่างไรกันต่อไป เราจะก้าวเดินต่อไปอย่างไร กิจกรรมครั้งนี้เหมือนเป็นการร่วมวางแผนทางว่าเราจะร่วมเดินก้าวต่อไปอย่างไร ไปทางไหนกันดี และจิตใจที่สิ่งที่กลุ่มเยาวชนสร้างสรรค์ได้ทำอยู่ แม้ว่าจะเป็นเพียงกลุ่มเล็ก ๆ พลังเล็ก ๆ สามารถส่งผลกระทบออกไปสู่วงกว้างขึ้น และเชื่อมั่นว่าเพื่อนเยาวชนและผู้ใหญ่ใจดีทุกคนที่ร่วมกันมา จะยังคงมีพลังที่เข้มข้นในการลงไปปฏิบัติงานเพื่อสร้างสรรค์สิ่งดี ๆ กันต่อไป

ขอขอบคุณทุกท่านมาก

จากการอภิปรายได้เกิดข้อสรุปในประเด็นสำคัญ ดังนี้

1.แนวทางในการดำเนินงานต่อไปควรใช้ฐานเดิมที่มีอยู่ คือ การปฏิบัติกิจกรรมเล็กๆ แต่มีความต่อเนื่อง โดยมีวิธีการในการดำเนินกิจกรรม คือ

- ร่วมประชุมหารือเพื่อดำเนินกิจกรรมการอบรมที่เล็กลง ศึกษามิตรการเรียนรู้เพื่อเป็นทีมในการสนับสนุนการเรียนรู้ และศึกษาข้อมูลเยาวชน และทำความเข้าใจร่วมระหว่างกลุ่มพ่อแม่ ครู ชุมชน เด็ก
- ร่วมสนับสนุนกิจกรรมที่แต่ละกลุ่มกำลังดำเนินการอยู่ ทั้งพื้นที่งานวิจัยและกลุ่มเครือข่ายเพื่อนเยาวชนที่มีความพร้อมมีความสนใจ และได้ดำเนินกิจกรรมมาแล้วระยะหนึ่ง โดยการร่วมสรุปความรู้ สรุปบทเรียนที่เกิดขึ้น เพื่อพัฒนาระดับการเรียนรู้ต่อไป
- จัดเวทีในระดับกลุ่ม พื้นที่ ร่วมวิเคราะห์ สังเคราะห์ สรุปสิ่งที่เกิดขึ้นเพื่อนำสู่การออกแบบการเรียนรู้ของตนเองได้อย่างเหมาะสม (โดยสามารถนำรูปแบบการเรียนรู้ที่กลุ่มเยาวชนสร้างสรรค์ได้ค้นพบไปใช้ประกอบรูปแบบที่กลุ่มตนเองค้นพบได้)
- มีการจัดเวทีเพื่อร่วมสรุปประมวลความรู้ของแต่ละกลุ่มการเรียนรู้ เพื่อเกิดบทเรียนการเรียนรู้เพื่อขับเคลื่อนการศึกษาใหม่

ข้อตกลงภายใต้แผนงานต่อไป

1. ประชุมหารือเพื่อร่วมวางแผนทางและแผนการดำเนินงานที่ชัดเจนมากขึ้น
2. สร้างความเข้าใจและขยายแนวคิดเพิ่มเติมกับโรงเรียน ผู้ปกครอง และชุมชน เพื่อร่วมกันส่งเสริมการเรียนรู้ให้กับเด็กและเยาวชนอย่างเหมาะสม

ปัญหาอุปสรรคจากการดำเนินกิจกรรมพร้อมข้อเสนอแนะ

1. การนำเสนองานวิจัย การนำเสนอผ่านเทคโนโลยีเป็นปัญหากับผู้นำเสนอของกลุ่มชุมชนเป็นอย่างมาก เพราะไม่มีความชำนาญ สร้างความกังวล ขาดความเป็นธรรมชาติ เกิดความประหม่าในการนำเสนอ ทำให้ประเด็นสำคัญที่ควรเน้นย้ำไม่ได้มีการกล่าวถึงมากนัก และใช้เวลานานนำเสนอมากเกินไป

ข้อเสนอแนะ ผู้นำเสนอต้องกุมประเด็นในการนำเสนอให้แม่นยำ รู้ว่าอะไรคือจุดสำคัญควรเน้นย้ำ และไม่ควรยึดติดกับเทคโนโลยีมากเกินไป เพราะทำให้ธรรมชาติและสีสันแห่งการเรียนรู้ขาดหายไป

2. การใช้คำศัพท์ที่มีความหมายกว้าง เช่น Dialogue บูรณาการ การศึกษา การเรียนรู้ ควรมีการขยายความหมายและให้คำจำกัดความที่สามารถสื่อเข้าใจง่าย ไม่ให้เกิดปัญหาภายหลัง

ข้อเสนอแนะ ควรศึกษาเพิ่มเติมในเรื่องความหมาย อาจใช้การถามจากผู้รู้ ครู พระอาจารย์ และทำความเข้าใจร่วมกันในความหมายที่ใช้ เพราะคำบางคำในทางวิชาการมีความหมายกว้าง

3. การขยายแนวคิดและแนวทางการปฏิบัติการเรียนรู้ จากข้อมูลการเรียนรู้ที่มีการนำเสนอในเวทีบางประเด็นเป็นเรื่องที่เชื่อมโยงกับระบบสังคมใหญ่ เกินกำลังที่กลุ่มเยาวชนจะสามารถดำเนินการได้

ข้อเสนอแนะ ควรร่วมประชุมหารือกับภาคส่วนต่าง ๆ เพื่อวางแผนทางการปฏิบัติงานร่วมกัน โดยในบางเรื่องกลุ่มเยาวชนดำเนินการ และในบางเรื่องก็เป็นสิ่งที่ผู้ใหญ่ต้องเข้ามาร่วมในการดำเนินการต่อไปอย่างเหมาะสม

**บทเรียนจากการดำเนินกิจกรรมเวทีนำเสนอบทเรียน
และกำหนดแผนการทำงานในระดับจังหวัด**

ความคาดหวังต่อวัตถุประสงค์และเป้าหมาย

เป็นไปตามความคาดหวัง คือ ในเวทีได้มีการนำเสนอบทเรียนการทำงานที่ผ่านมาทั้ง ผลที่เกิดขึ้น ปัญหา อุปสรรค พัฒนาการของกลุ่มชุมชนสร้างสรรค์ และเครือข่ายเพื่อน นอกจากนี้ยังเปิดโอกาสให้ผู้เข้าร่วมในเวทีได้อภิปรายแลกเปลี่ยน เล่าประสบการณ์ เสนอแนะ และร่วมกันหารูปแบบ / แนวทางการจัดกระบวนการเรียนรู้ เพื่อเป็นแนวทางในการกำหนดแผนการดำเนินงานในช่วงต่อไป

สถานที่ ช่วงเวลา งบประมาณในการดำเนินกิจกรรม

สถานที่ มีความเหมาะสม คือ มีบรรยากาศเป็นธรรมชาติสามารถให้เพื่อนสมาชิกแต่ละกลุ่มจัดมุมการเรียนรู้ให้ผู้เข้าร่วมสามารถเดินทางมาร่วมได้สะดวกและมีการจัดเตรียมอุปกรณ์ให้พร้อม

ช่วงเวลา มีความเหมาะสม คือ ช่วงเวลาในการจัดงานมีความเหมาะสมเพราะผู้ที่สนใจและกลุ่มเยาวชน / เพื่อนกัลยาณมิตรการเรียนรู้ว่างเว้นจากกิจกรรมต่าง ๆ สามารถเข้าร่วมได้อย่างเต็มที่ แต่เวลาในช่วงการนำเสนอกลุ่มชุมชนได้ใช้เวลาเกินจากที่กำหนด ทำให้การอภิปรายในช่วงบ่ายมีเวลาน้อย

งบประมาณ มีความเหมาะสม คือ ใช้งบประมาณตามวัตถุประสงค์อย่างประหยัดแต่มีการใช้งบเกินจากแผนเดิมที่วางไว้ เพราะผู้สนใจเข้าร่วมในเวทีมีเป็นจำนวนมาก จึงต้องเพิ่มงบประมาณในส่วนของค่าอาหารกลางวัน / ค่าเบรค / ค่าเดินทาง ซึ่งทางคณะมีการจ่ายตามความเป็นจริงเท่าที่จำเป็น

กลุ่มผู้เข้าร่วมกิจกรรม

เป็นไปตามความคาดหวัง คือ มีตัวแทนจากองค์กรพัฒนาเอกชน หน่วยงานราชการ ผู้นำชุมชน ครูภูมิปัญญา กลุ่มครูในโรงเรียน ตัวแทนจากสมาคมผู้สูงอายุ ผู้ปกครองนักเรียน สมาคมพุทธศาสนา พระสงฆ์ ซึ่งผู้เข้าร่วมมีความหลากหลายทั้งด้านอายุ อาชีพ และประสบการณ์ รวมถึงเป็นผู้มีความสนใจในการจัดกระบวนการเรียนรู้ของเยาวชนมาอย่างต่อเนื่อง

ขั้นตอนการดำเนินการ

มีความเหมาะสม คือ เริ่มจากการร่วมพูดคุยในแต่ละพื้นที่เพื่อร่วมวางแผนและวางกำหนดการร่วมกัน และมีการเชื่อมประสานกับทีมงานจากสำนักงานสนับสนุนการวิจัย (สำนักงานภาค) โดยมีการปรึกษาเป็นระยะ หลังจากนั้นคณะทีมงานวิจัยก็ร่วมกันจัดเตรียมสถานที่เตรียมความพร้อมในแต่ละพื้นที่และดำเนินกิจกรรมตามวัน เวลา ตามกำหนดการที่วางไว้ สุดท้ายมีการสรุปการดำเนินกิจกรรม

วิธีการ / เครื่องมือในการดำเนินการประชุม

มีความเหมาะสม คือ มีการนำเสนอรูปแบบการเรียนรู้ของแต่ละกลุ่ม ผ่านกิจกรรมที่หลากหลาย ทั้งการจัดนิทรรศการ การจัดซุ้มเพื่อแสดงและสาธิตการเรียนรู้ มีการนำเสนอบนเวที การใช้ Power point การเปิดเวทีอภิปรายจากผู้ใหญ่ใจดีที่มีความสนใจในเรื่องการจัดการเรียนรู้ให้กับเยาวชน โดยมีอาจารย์สมเจตนา มณีโมโนย เป็นผู้ดำเนินการอภิปรายอย่างเป็นธรรมชาติ ทำให้เกิดมุมมองแนวคิด และ ข้อคิดเห็นที่หลากหลาย

เนื้อหาที่มีการนำเสนอในเวที

มีความเหมาะสม คือ มีการนำเสนอเรื่องราวความเป็นมาของงานวิจัยให้ผู้เข้าร่วมได้เห็นลำดับความเคลื่อนไหว การพัฒนางาน รวมถึงรูปแบบ / แนวทางการจัดกระบวนการเรียนรู้ที่ได้มีการสรุปร่วมกันมาทั้งบทเรียนจากกลุ่มชุมชนสร้างสรรค์และเครือข่ายเพื่อนเยาวชนในกลุ่มต่าง ๆ และมีการร่วมแลกเปลี่ยน เสนอแนะจากผู้เข้าร่วมกิจกรรมครั้งนี้ แต่มีข้อควรปรับปรุงคือ ผู้นำเสนอควรกระชับเนื้อหาในการนำเสนอ

แผนงานต่อเนื่อง บทบาทหน้าที่ และข้อตกลงร่วม

มีความเหมาะสมและเป็นไปตามที่คาดหวังคือ จะมีการประชุมหารือ เพื่อร่วมวางแผนกำหนดการดำเนินงานที่เหมาะสมและสอดคล้องกับธรรมชาติของเด็กในท้องถิ่น โดยอาศัยข้อคิด ข้อเสนอแนะที่ได้จากเวทีมาสังเคราะห์เพื่อนำไปใช้ในโอกาสต่อไป

ปัญหาอุปสรรคที่เกิดขึ้น พร้อมข้อเสนอแนะจากการจัดกิจกรรม

ได้สรุปปัญหาและข้อเสนอแนะ 3 ประเด็น คือ การนำเสนองานวิจัย การใช้คำศัพท์ที่มีความหมายกว้าง การขยายแนวคิดและแนวทางการปฏิบัติการเรียนรู้ ซึ่งสามารถนำมาเป็นข้อปรับปรุงในการวางแผนการดำเนินงานต่อไปได้

ความสนใจของผู้เข้าร่วมกิจกรรม

เป็นไปตามความคาดหวัง คือ ผู้เข้าร่วมประชุมทุกคนมีความประทับใจและมีส่วนร่วมในการแสดงความคิดเห็นร่วมแลกเปลี่ยนมุมมอง ข้อเสนอแนะ และแลกเปลี่ยนประสบการณ์ตรงของตนเองถ่ายทอดเรื่องราวการเรียนรู้ที่น่าสนใจให้รับทราบ ทำให้กลุ่มชุมชนและเครือข่ายเพื่อนสามารถนำไปปรับใช้ในการดำเนินกิจกรรมของกลุ่มต่อไป

การสะท้อนของผู้เข้าร่วมเวทีในครั้งนี้

ผู้เข้าร่วมมีความคิดเห็นว่าการจัดเวทีในครั้งนี้ ทำให้ทราบถึงบทเรียนการเรียนรู้ที่น่าสนใจซึ่งเด็ก ๆ ได้มีกระบวนการคิด ปฏิบัติและสรุปสิ่งที่เกิดขึ้น เห็นถึงศักยภาพของเยาวชนในการจัดกิจกรรมการเรียนรู้ได้เป็นอย่างดี ควรมีการส่งเสริมต่อไป และผู้เข้าร่วมได้สะท้อนอีกว่า รู้สึกดีที่มีโอกาสร่วมแลกเปลี่ยนเรียนรู้กับกลุ่มคนที่หลากหลายทั้งนักวิชาการ ชาวบ้าน ผู้ปกครอง องค์การบริหารส่วนตำบล เทศบาล และเด็ก ๆ

กิจกรรมที่ 7 เวทีเสวนาการศึกษา เพื่อศึกษาแนวคิดที่น่าสนใจ

ในการจัดกระบวนการเรียนรู้จากผู้มีประสบการณ์

วันที่ 28 มิถุนายน 2546

ณ ลานหินโค้ง สวนโมกขพลาราม อำเภอไชยา จังหวัดสุราษฎร์ธานี

ความคาดหวังในการจัดประชุมครั้งนี้ คือ

- เกิดแนวคิดที่น่าสนใจในการจัดกระบวนการเรียนรู้ของผู้มีประสบการณ์ / ผู้ทรงคุณวุฒิ
- ได้รับบทเรียนด้านการศึกษาของภาคประชาชนและเยาวชน

งบประมาณในการจัดกิจกรรม

- ค่าประสาน จดหมาย โทรศัพท์ 500 บาท
- ค่าอาหารกลางวัน 8,000 บาท
- ค่าถ่ายเอกสาร / ค่าอุปกรณ์ 500 บาท
- ค่าตอบแทนทีมวิจัย 2,000 บาท
- ค่าสรุปเอกสาร / บันทึกภาพ 500 บาท
- พาหนะเดินทางของผู้เข้าร่วมเวที 5,000 บาท
- รวมงบประมาณในการจัดกิจกรรมทั้งสิ้น 16,500 บาท

ผู้เข้าร่วมการประชุม จำนวนกว่า 300 คน

- สมาชิกกลุ่มการเรียนรู้ 5 กลุ่ม
- กลุ่มเยาวชนสร้างสรรค์และเครือข่ายเพื่อนเยาวชนจังหวัดสุราษฎร์ธานี
- พ่อแม่ ผู้ปกครอง ผู้นำชุมชน
- กลุ่มองค์กรพัฒนาเอกชน หน่วยงานราชการ
- ผู้มีประสบการณ์ / ผู้ทรงคุณวุฒิ

ขั้นตอนการจัดกิจกรรม

- ประชุมคณะทำงาน
- ติดต่อประสานงานวิทยากรและสถานที่
- ติดต่อประสานงานผู้เข้าร่วมเวที
- ดำเนินการเสวนาตามแผนกิจกรรม
- สรุปการดำเนินกิจกรรมและบันทึกความรู้

เครื่องมือและวิธีการที่นำมาใช้ในการจัดกิจกรรม

- นำเสนอการศึกษาเรื่องการเรียนรู้ที่แท้โดยนายแพทย์เกษม วัฒนชัย
- ผู้ดำเนินการอภิปราย นายแพทย์บัญชา พงษ์พานิช
- แจกเอกสารบทสรุปรูปแบบการเรียนรู้ของกลุ่มเยาวชนสร้างสรรค์และเครือข่ายเพื่อนเยาวชนจังหวัดสุราษฎร์ธานี
- พุดคุยแลกเปลี่ยนแสดงความคิดเห็นร่วมกันในที่เวทีเสวนา

เนื้อหาในการจัดกิจกรรม

- นำเสนอแนวคิดที่น่าสนใจในการจัดกระบวนการเรียนรู้ของผู้มีประสบการณ์ / ผู้ทรงคุณวุฒิ
- บทเรียนด้านการศึกษาของภาคประชาชนและเยาวชน

เริ่ม 10.00 น.

เดินชมและศึกษาธรรมชาติของสวน โมกข์ในกิจกรรม รู้จักสวนโมกข์

ภาคบ่าย 13.00 น. นำเสวนาเรื่องการเรียนรู้ที่แท้

โดย นายแพทย์เกษม วัฒนชัย องคมนตรี

สรุปประมวลจากการเสวนา การเรียนรู้ที่แท้

เกริ่นนำเสวนา

นพ.บัญชา พงษ์พานิช

สวนโมกข์เสวนาในวันนี้ เป็นการเสวนาครั้งที่ 5 แต่เป็นการเสวนาจริง ๆ เป็นครั้งที่ 2 เพราะเราได้ทดลองกันมาแล้ว 3 ครั้ง ก่อนหน้านี้ เพราะฉะนั้นจึงนับได้ว่า ครั้งนี้เป็นครั้งที่ 2 เราได้รับความกรุณาจาก ศ.นพ.เกษม วัฒนชัย ได้ให้ความกรุณาร่วมเสวนาในวันนี้ ท่านเป็นคนจังหวัดพิจิตร ศึกษาและเติบโตอยู่ทางภาคเหนือ จบชั้นอุดมศึกษาและศึกษาแพทย์ อยู่ที่จังหวัดเชียงใหม่ และได้รับพระราชทานทุนไปเรียนต่อต่างประเทศ ปัจจุบันท่านเป็นแพทย์ทางด้าน หทัย (หัวใจ) และได้ทำกิจกรรมเพื่อสังคมมากมาย เป็นผู้บริหารการศึกษา อยู่ที่มหาวิทยาลัยเชียงใหม่ เป็นอาสาสมัครในกลุ่มประชาอาสาที่จังหวัดเชียงใหม่ ท่านพา ครู หมอ พยาบาล และ บุคคลที่สนใจไปช่วยเหลือผู้ยากไร้ในถิ่นทุรกันดาร จนความทราบถึง พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว ก็ตรัสให้ไปช่วยงานกับพระองค์ท่านอยู่นานพอสมควร ช่วงหนึ่งท่านได้เข้าไปช่วยงานด้านการเมือง เป็นรัฐมนตรีว่าการกระทรวงศึกษาธิการจนสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวได้มีพระบรมราชองค์การโปรดเกล้าโปรดกระหม่อมให้เป็นองคมนตรี

กำหนดการในวันนี้เป็นการเริ่มเสวนาที่ผมและน้องๆจากกลุ่มเยาวชนสร้างสรรค์ สุราษฎร์ธานี 3 ท่าน จะเป็นฝ่ายเอื้ออำนวย ดำเนินการเล็กๆ น้อยๆ โดยหลักแล้วท่าน นพ.เกษม จะเป็นผู้เสวนาโดยที่เรา 3 คนนี้ก็จะได้เพิ่มเติม หรือซักถามตามภาษาคนไม่รู้ และอยากจะเชิญชวนทุกท่านได้ร่วมซักถามด้วยกัน ประมาณ 2 ชั่วโมง โดยในช่วงท้าย ขอเรียนเชิญท่านอาจารย์โพธิ์เจ้าอาวาสวัดธารน้ำไหล สวนโมกขพลาราม ท่านอาจารย์สุชาติ ปัญญาธิโปร่งเจ้าอาวาส ท่านอาจารย์เมธี ท่านอาจารย์หมองบุญ คงวิเชียรวัฒน์ร่วมเสวนาเสริมเติมแถม เกี่ยวกับการศึกษา การเรียนรู้ ดังที่ท่านอาจารย์พุทธทาสได้เขียนไว้ว่า

"ทุกวันนี้คนเสวนาอย่าเลิกแต่ง

ทำให้แจ้งที่สุดได้เลิกตายกัน"

มีหลายท่านบอกว่า ไม่สามารถมาร่วมงานในวันนี้ได้ แต่อยากจะเห็นภาพในงานเสวนา เราก็เลยมีการบันทึกเป็น วิดีโอ และวิดีโอซีดี ของการเสวนานัดที่แล้วก็ได้เสร็จสมบูรณ์แล้วซึ่งท่านก็สามารถติดต่อกับที่ตึก ธรรมทานมูลนิธิ ด้านหน้าสวนโมกข์

โดยก่อนที่จะเริ่มการเสวนา เราจะมาร่วมกันรำลึกถึงท่านอาจารย์พุทธทาสด้วยบทพุทธทาสลิลิต ซึ่งเราไม่รู้วาท่านอาจารย์ เขียนไว้เมื่อใดแต่มีอาสาศักดิ์ที่พยายามจะรวบรวมค้นหาหลายลิลิตของท่านอาจารย์พุทธทาสที่เขียนด้วยมือ และเข้ากับประเด็นวันนี้ที่สุด

ขอเชิญครับ

บัญชา พงษ์พานิช

1.พุทธทาสลิลิต

2. วิวัฒนาการเริ่มจากการเกิดจักรวาล สู่อัจฉริยะ

จักรวาลเกิด 13 พันล้านปี

โลกเกิด 4500 ล้านปี

สิ่งมีชีวิตครั้งแรกเกิด 3000 ล้านปี

มนุษย์เกิดเมื่อ 1 - 2 ล้านปี

นพ. เกษม วัฒนชัย

กราบনমস্কারพระเดชพระคุณท่านอาจารย์ทั้งหลาย ท่านพ่อแม่พี่น้อง รวมทั้งลูกๆ ที่มานั่งฟัง เห็นหลายคนเตรียมปากกา กระดาษไว้ด้วย ผมจะพูด 2 เรื่องด้วยกัน เรื่องแรก คือ "การเรียนรู้ของมนุษย์" เรื่องที่ 2 จะพูดเรื่อง "สังคมไทย" เมื่อกี้เดินผ่านมาเห็นบอร์ดที่แสดงไว้บอกว่าการศึกษาไทยเดี๋ยวนี้มันเป็นอะไร ? เด็กฆ่ากันเยอะ ใช้ความรุนแรง เด็ก ป.3 ก็ตีเพื่อนจนกระทั่งตายเป็นคั่น เราลองมาวิเคราะห์กันดูว่า ในเรื่องการเรียนรู้ รับรู้ของมนุษย์ มีวิวัฒนาการมาอย่างไรบ้างแต่ก่อน คืออยากจะทำให้ความหมายของกาลเวลา ให้เห็นความสำคัญของมนุษย์ ซึ่งเพิ่งเกิดขึ้นมา

ไม่นานนี้เอง ทฤษฎีที่เชื่อว่าจักรวาลทั้งหมดนี้ ที่เรามองออกไป เห็นท้องฟ้ามีพระอาทิตย์เชื่อว่า จักรวาลทั้งหมด เกิดขึ้นมาราวสักหนึ่งหมื่นสามพันล้านปี หรือสิบสามพันล้านปี ที่นี้ถ้าถามว่าโลก กับมนุษย์พระจันทร์และดาวทั้งหลายเกิดมานานเท่าไรแล้ว อายุทางดาราศาสตร์เชื่อว่าโลกเพิ่งเกิด มาไม่นาน คือประมาณสี่พันห้าร้อยล้านปี สักเกตดูครับ จักรวาลนี้เกิดขึ้นมาตั้งนานแล้ว จักรวาลเกิด ขึ้นมาตั้งประมาณแปดพันล้านกว่าปี สุริยจักรวาล หรือว่า ดวงอาทิตย์ดวงนี้ถ้าจะเกิดตามมาแล้วโลก ของเราก็เป็นบริวาร ของดวงอาทิตย์ดวงนี้ที่กำลังให้ความสว่างกับเรา ประมาณสี่พันห้าร้อยล้านปี มีคนมาถามว่าเมื่อไหร่พระอาทิตย์จะดับ เขาประมาณว่าอีกสี่ถึงห้าพันล้านปีจะดับ ถ้าเปรียบพระ อาทิตย์เป็นอายุของคนเราก็อยู่ในวัยกลางคนพอดี พวกเราเคยไปอีกหลายรอบแล้วครับว่าโลกเรา จะดับตามพระอาทิตย์ ที่นี้ในช่วงที่โลกเรามีอายุสี่พันห้าร้อยล้านปี ตอนหนึ่งพันล้านปีแรกไม่มี สิ่งมีชีวิตเลย ไม่มีพืช ไม่มีสัตว์ มีแต่ทะเล กับภูเขา สิ่งมีชีวิตเกิดมาครั้งแรกประมาณ สามพันล้านปี ที่แล้ว เป็นสัตว์เซลล์เดียว อยู่ได้มหาสมุทรและคอกๆ แบ่งตัวเป็นสัตว์หลายเซลล์และจากสัตว์น้ำก็ พัฒนามาเป็นครึ่งบกครึ่งน้ำ แล้วก็มาเป็นสัตว์บกแล้วก็แตกกิ่งก้านสาขาเป็นสัตว์ชนิดต่าง ๆ เป็น แมลงบ้าง เป็นสัตว์ที่เท้าบ้างมนุษย์เป็นสัตว์ที่มาสุดท้ายเลย ซึ่งมีอายุได้ประมาณ 1 - 2 ล้านปี

3. ร่องรอยแห่งอารยธรรม

เรียบง่าย...ตามถ้ำ...รวมกลุ่ม

ภาพเขียน...ภาษาพูด...ภาษาเขียน...ศิลาจารึก...แท่นพิมพ์

ค่อยขุดความรู้รวดเร็ว

ยุคที่ 3 คือยุคคอมพิวเตอร์และอินเทอร์เน็ต

เราเชื่อว่าบรรพบุรุษของมนุษย์ในโลกที่ขุดเจอมีอายุประมาณ 1 - 2 ล้านปีเป็นอย่างมากและ ไม่มีอารยธรรม ไม่มีอะไรทั้งนั้น ชีวิตเรียบง่าย อยู่เป็นฝูง ๆ เวลาฝนตกก็จะไปหาหลบตามต้นไม้ ตามถ้ำ เป็นชีวิตของคนซึ่งอยู่กันมาหลาย ๆ แสนปี เพิ่งมีอารยธรรมไม่นานนี้เองประมาณ ห้าถึงหกพันปีมานี้เอง

ดังนั้น มนุษย์มาอยู่รวมกันและตั้งเป็นกลุ่ม สร้างวิถีชีวิตที่เราเรียกว่าอารยธรรมประมาณห้า ถึงหกพันปีนี้เอง ตอนนี้เราได้ค้นพบภาพเขียนในถ้ำจากทั่วโลกที่มีอายุประมาณหนึ่งถึงสองหมื่นปี ถ้ามนุษย์สามารถวาดภาพเหมือนอย่างอาจารย์เทพศิริกำลังวาดอยู่ตอนนี้ แสดงว่า ความสามารถในการวาดภาพมาก่อนความสามารถอื่น ๆ เข้าใจว่าถ้าวาดภาพได้คงมีภาษาพูด แต่เราไม่รู้เพราะสมัย โนนันไม่มีเครื่องบันทึกเสียงเหมือนกับสมัยนี้ เรารู้แต่ภาษาเขียนที่บันทึกไว้บนแผ่นศิลา เรียกว่า "ศิลา จารึก" จารึกไว้บนหลังเต่าบ้าง กระดูกสัตว์บ้าง เขาชอบเอากระดูกไหล่ของวัวของควายมาจารึก เพราะมันอ่อน จารึกได้ และเก็บไว้จนบัดนี้ก็พบว่ามีอายุแค่สี่ถึงห้าพันปีเท่านั้นเอง ของไทยเราศิลา จารึกหลักที่ 1 ที่สุโขทัย อายุเท่าไร? ใครรู้บ้าง? ...ศิลาจารึกหลักที่ 1 ของไทย เราที่พ่อขุน

รวมคำแห่งทรงจารึกไว้เมื่ออายุประมาณเจ็ดร้อยห้าสิบปี ภาษาของเราที่ลูกๆ กำลังเขียนอยู่นี้ มาทีหลัง
มากเลยนะ มีอายุแค่เจ็ดร้อยกว่าปีเท่านั้นเอง

เราใช้ภาษาเขียน เขียนอะไร?...เขียนเหตุการณ์ เขียนเล่าเรื่อง เขียนข้อมูล เขียนความเห็น
 ฯลฯ ...ในสมัยก่อน ๆ เราเขียนบนแผ่นศิลาเราเขียนบนอิฐเผา ตอนหลังมาเขียนบนใบลานและเก็บ
ใบลานไว้จนกระทั่งบัดนี้ ตั้งแต่สมัยอยุธยาที่เริ่มมีใบลานและก็เริ่มจารึกมาเรื่อย ๆ เราเขียนความรู้
ความเห็นลงไป

มนุษย์เริ่มเรียนรู้ได้ดีขึ้นเมื่อมีภาษาเขียน เพราะฉะนั้น วัฒนธรรมของมนุษย์จึงพัฒนาอย่าง
รวดเร็วเมื่อมีภาษาเขียน ถ้าผมคิดอะไรได้แล้วก็พูด แล้วก็ลืมกันไปอีกคนหนึ่งเอาไปอ้างแล้วก็อ้างกัน
ไปแล้วก็หายหมดแต่ภาษาเขียนทำให้ความรู้ต่อความรู้ ฉะนั้นพลังของภาษาเขียนในการทำให้มนุษย์
พัฒนาอารยธรรมของตัวเอง จึงเป็นไปอย่างรวดเร็วและทั่วโลกจึงมีแหล่งอารยธรรมเกิดขึ้นมากมาย
ตามลุ่มแม่น้ำใหญ่ ๆ เช่น ลุ่มแม่น้ำไนล์ ก็เกิดอารยธรรมของอียิปต์ขึ้นมา ลุ่มแม่น้ำไทกริส-ยูเฟรติส
ที่ประเทศอิรัก ตอนนี้นะครับก็เกิดเป็นอารยธรรมพวกสุเมเรียนพวกบาบิโลเนียนขึ้นมา อารยธรรม
แม่น้ำสินธุตอนนี้อยู่ในเขตปากีสถานก็เกิดอารยธรรมอินเดีย...อินเดียหรืออินดัส สินธุเป็นคำเดียวกัน
ถ้าผมบอกอินดัสและตอนหลังเพี้ยนมาเป็นอินเดียหรือสินธุ ที่แม่น้ำแยงซีเกียง แม่น้ำฮวงโหก็เกิด
อารยธรรมจีนขึ้นมาและวัฒนธรรมเหล่านี้ ก็เป็นแหล่งอารยธรรมเก่า ๆ และก็ค่อย ๆ แพร่ออก
แลกเปลี่ยนกันบ้าง อะไรกันบ้าง วัฒนธรรมของไทยเราจริง ๆ เริ่มขึ้นมาเป็นพันปีได้แล้วถ้าสืบค้น
ไป แต่ว่าที่เราพบเป็นภาษาเขียนเท่าที่สืบค้นไปได้ก็สมัยสุโขทัย อย่างที่เราเรียนประวัติศาสตร์กัน
ตอนที่ภาษาเขียนแต่ยังไม่มียกย่อง เวลามาจะรู้ว่าเขาทำอะไรไว้เราต้องไปลอกที่ละแผ่น
เช่น เราอยากรู้ว่าศิลาจารึกเขาทำอะไรไว้เราต้องไปลอกที่ละแผ่น เพราะฉะนั้นสมัยก่อน ก่อนที่
มนุษย์จะมีแต่ละเล่มกันไป แล้วก็ไปลอกกันมา ความรู้ไปเร็วหรือช้า? (ช้าใช่ไหม) จนกระทั่งเมื่อห้า
ร้อยปีที่แล้ว ภูเต็นเบอร์เกอร์ได้พบแท่นพิมพ์ พิมพ์ได้ที่ละ 5 เล่ม 10 เล่ม 100 เล่ม ตอนนี้อยู่ที่พอ
เตอร์พิมพ์กี่ล้านเล่มนะ? (สามล้านเล่ม) สมัยก่อนต้องไปลอกกันได้ทีละเล่ม (แทบตาย) ลอกคัมภีร์
ใบลานกันแล้วก็แจกตามวัดต่าง ๆ แต่พอมีแท่นพิมพ์เป็นยังไง...ความรู้ไปเร็วไหม เร็วกว่าลอกเยอะ
เลย เมื่อที่คุณหมอบัญชาบอกการเสวนาเมื่อเดือนที่แล้ว ตอนนี้อยู่ที่พิมพ์ออกมาแล้ว 100 เล่ม แต่ถ้าให้
ลอกอาจารย์ประโมทย์สองคนกับแฟนคงลอกกันแทบตายเลย อย่างมากก็ได้ซัก 5-6 เล่ม เคี้ยวนี้เร็ว
มาก คือใช้พิมพ์เอา

เพราะฉะนั้น ยุคที่ 2 ของมนุษย์ที่เจริญได้เร็วเมื่อพบการพิมพ์หนังสือ เราได้ค้นพบ
เทคโนโลยีด้านการพิมพ์หนังสือนี้ ความรู้ไปได้เร็วมากเลย และเกิดความรู้ทางด้านวิทยาศาสตร์ขึ้นมา
เดี่ยวผมจะบอกตรงนี้อีกที

ตกลงจะรับมนุษย์เผยแพร่ความรู้ ค่อยอดความรู้เมื่อมีภาษาเขียนใช้เวลามากี่พันปี กับ
ภาษาเขียนจนกระทั่งเมื่อห้าร้อยปีที่แล้ว เกิดแท่นพิมพ์ขึ้นมามนุษย์เลยเผยแพร่ความรู้ได้อย่างมากมาย
ถ่ายทอดและไปได้อย่างทั่วถึง

ตอนนี้เรามาถึง บุคที่ 3 ของความรู้ของมนุษย์ก็คือ มีคอมพิวเตอร์และมีอินเทอร์เน็ต เวลาเราพิมพ์หนังสือถ่านเล่มหรือสามถ่านเล่มนี้ แต่ละหน้ามีความจำกัดของพื้นที่และมีจำนวนหน้าด้วยใช่ไหม... แต่ในคอมพิวเตอร์มีจำกัดพื้นที่ไหม?... (ไม่มี) เราใส่เนื้อความรู้เข้าไปเท่าไรก็ได้และการจะดึงเนื้อความรู้ออกมาได้อย่างรวดเร็ว เราก็ใช้ไฟฟ้าดึงออกมา ไม่ต้องมานั่งเปิดทีละหน้าหรือไปตามร้านหนังสือ ... ความรู้จะเข้ามาสู่เรามากมายเลยกับคนที่เข้าสู่อินเทอร์เน็ตได้ (Cyber Space)

ในช่วงสิบถึงยี่สิบปีหลังนี้นะครับ ศาสตร์ต่าง ๆ ที่เกี่ยวกับมนุษย์นี้จะเจริญอย่างรวดเร็ว เจริญกว่าเมื่อหนึ่งถึงสองร้อยปีที่ผ่านมารวมกันเสียอีก เช่น การถ่ายรูปเริ่มมาตั้งแต่สมัยรัชการที่ 5 แล้วค่อยๆ พัฒนามาเรื่อยๆ พัฒนามาอย่างไรมันก็ไปช้า แต่ในช่วงสิบปีหลังนี้ เทคโนโลยีการถ่ายภาพโดยเฉพาะกล้องดิจิทัลไปรวดเร็วเหลือเกิน ทำให้มนุษย์สามารถทำอะไรกับภาพที่ถ่ายมาได้อย่างรวดเร็วเชียว

เขาบอกว่าอย่างนี้ครับ ... มนุษย์จะใช้ศักยภาพในการพัฒนาความรู้ของมนุษย์ที่อยู่ในคอมพิวเตอร์ แล้วมาต่อยอดความรู้ อีกยี่สิบปีข้างหน้ามนุษย์จะใช้ความรู้เทคโนโลยีใหม่ ๆ ทั้งหมด ความรู้ที่เราใช้อยู่ทุกวันนี้จะถูกทดแทนโดยความรู้และเทคโนโลยีใหม่หมดเลย อีกยี่สิบปีข้างหน้าสิ่งที่เราใช้อยู่ทุกวันนี้ 80 % จะใช้ไม่ได้ จะมีเทคโนโลยีใหม่เข้ามามีความรู้ใหม่เข้ามามหาศาลเลย
สรุป

มนุษย์กับความรู้ครั้งแรกสุดเมื่อสี่ถึงห้าพันปีที่แล้ว มีภาษาเขียนครั้งที่สองมีเครื่องพิมพ์ และครั้งที่สามมีคอมพิวเตอร์ ขณะนี้เรากำลังอยู่ในช่วงที่สามที่มีการเปลี่ยนแปลงอย่างรวดเร็ว

4. เซลล์สมองกับการบูรณาการ

หนึ่งเซลล์มีความสามารถเหมือนคอมพิวเตอร์

หนึ่งเซลล์มี 20000 เส้น

ยังเรียนรู้มากยังมีแขนขามากเท่านั้น

ช่วงการเรียนรู้ที่ดีที่สุด 0 - 12 ขวบ

สมองคนเราเป็นแหล่งสำหรับสร้างความรู้ ทุกคนมีสมองและเซลล์สมองเท่า ๆ กัน ในสมองของเราทุกคนจะมีสองที่ทำงานเรื่องจำ ดู เห็น ได้ยิน เรื่องอะไรต่าง ๆ มากมาย สั่งแขน ขา ให้ขยับ อยู่ประมาณหนึ่งแสนล้านเซลล์ แต่ละเซลล์มีความสามารถเหมือนคอมพิวเตอร์ที่ดีที่สุด เพราะฉะนั้นเรามีคอมพิวเตอร์อยู่ในสมองหนึ่งแสนล้านตัว ... ยกเว้นพวกดื้อไปนี่ที่มีเซลล์น้อย (คอมพิวเตอร์ - มันทน้อย)

1. พวกเสพยาบ้า ยาบ้าจะทำให้จำนวนเซลล์ในสมองลดลงอย่างรวดเร็ว
2. พวกทกโภชนาการ คือ เด็กที่มีอาหารการกินไม่ครบหมู่ พวกนี้สมองจะไม่เจริญ
3. พวกขาดไอโอดีน จะเป็นโรคเอ๋ เรียนไม่ได้หรือกั่งอัมทั้งวันเพราะสมองไม่โต

และโรคอื่น ๆ อีก คนแก่ที่ขี้ลืม นี่เป็นเพราะจำนวนเซลล์มันน้อยลงไป แต่เซลล์ที่เหลืออยู่
ยังเก่งนะ ... เดี่ยวผมจะพูดเรื่องเซลล์ที่เหลืออีก คนแก่ก็เรียนได้ สร้างความรู้ได้

เรามาดูเรื่องเซลล์สมองหนึ่งแสนล้านเซลล์แต่ละเซลล์นั้นสามารถสร้างแขนขาไปเชื่อมกับ
เซลล์สมองอื่นหรือส่วนอื่นของร่างกายได้ แต่ละเซลล์เหมือนเป็นคอมพิวเตอร์เครื่องหนึ่งและยัง
สามารถเชื่อมกับคอมพิวเตอร์เครื่องอื่นได้อีก 20,000 เครื่อง นำทั้งโหมสมองมนุษย์...(น่าทึ่งครับ)

ทีนี้เราเคยได้ยินคำว่า "การศึกษาต้องบูรณาการ" ใช่มั้ย เช่น เราเรียนวิชาภาษาไทยถ้าเอา
ภาษาไทยไปบูรณาการกับเพลงไทย เด็กจะเรียนได้ดีขึ้นเยอะ หรือไปบูรณาการกับธรรมะก็ได้
ธรรมะกับภาษาไทยเราเอาไปสอนเด็กเพราะอะไรรู้ไหม เพราะเซลล์สมองที่จะเรียนเรื่องภาษาไทย
ของเด็กนี้ ถ้าเราให้เขาไปบูรณาการหรือไปเชื่อมกับวิชาอื่น แขน ขา ของเซลล์มันจะตื่นตัวทันทีเลย
และสามารถจะจำได้ง่ายกว่าไปนั่งสอนภาษาไทยอย่างเดียว ยิ่งเรียนรู้มากเท่าไรก็ยิ่งมีแขนขามาก
เท่านั้นยิ่งเชื่อมโยงมากเท่าไรก็ยิ่งมีความรู้มากเท่านั้น เพราะฉะนั้นถ้าใครจะสอนธรรมะเราบอกเขา
ต่อไปนี่ท่องศีล 5 (หลับหมดทั้งห้องเลย) แต่ถ้าสอนยกตัวอย่างอันโน้นยกตัวอย่างอันนี้ แล้วให้
สมองมันโยงวงกันปุ๊ปปุ๊าคจะจำได้ง่ายขึ้น การเรียนรู้มัน ยิ่งเรียนรู้มากเท่าไร ก็ยิ่งมีแขนขามาก
เท่านั้น เราจะสอนให้มนุษย์เรียนรู้ได้มากช่วงไหนดีที่สุดคนเราเรียนรู้ตั้งแต่เกิดจนตายนะครับ แต่
ความสามารถของสมองที่จะเรียนรู้ได้ดีที่สุดคือตั้งแต่เกิดถึง 12 ขวบ ดีที่สุดก็คือช่วงแรกเกิด - 6 ขวบ
ตอนอยู่ที่บ้านเด็กอ้อ แอ้ อยู่...พอโตขึ้นมาพ่อแม่ก็เลี้ยงดู แล้วไปเข้าอนุบาล สองช่วงนี้ดีที่สุด ถ้า
เราจะสอนศีลธรรมลูกหลานเราอย่าไปรอเขาโต ให้สอนศีลธรรมตั้งแต่เกิด - 6 ขวบ ภาษาไทยเรามี
คำว่า "สอนให้เขารู้ ผิด ชอบ ชั่ว ดี" อย่าไปสอนตามเขา เข้ามหาวิทยาลัยแล้วมันสายเกินไป
ต้องสอนเขาตั้งแต่เกิดเลย เขาเริ่มคลานได้ นั่งได้ ยืนได้ เดินได้ พูดได้ เขาทำอะไรผิดต้องตีมือเขา
ให้เขารู้ว่าอันนั้นผิด ถ้าทำอะไรถูกต้องบอกว่าอันนี้ถูกเพื่อรับรองว่าอันนี้ถูก ชอบ ถ้าทำอะไรที่
ไปแก่งแย่งแก่งชิงต้องตี และต้องบอกว่าอันนี้ชั่ว ถ้าเขาไปยืนอะไรให้พี่ให้น้องช่วยที่ช่วยน้องต้อง
บอกว่า ดี

การที่สอนลูกหลานตั้งแต่เล็กเลยให้รู้จัก ผิด ชอบ ชั่ว ดี เป็นการสอนศีลธรรมขั้น
พื้นฐานให้กับชีวิตเขา แล้วเขาจะประทับอยู่ในสมองเขา แต่ถ้าเราอยากสอนให้ลูกเป็นโจร สอน
ตอนไหนดี? อายุเท่าไรดี? ตอนแรกเกิด - 6 ขวบนี่แหละดี พ่อเขาเดินได้ คลานได้ บอกให้เขาไป
ขโมยของพี่เขา ขโมยของคนโน้นคนนี้ แล้วบอกติขโมยของเขาแล้วดี เขาก็จะประทับอยู่ในสมอง
ของเขา ว่าดี ขโมยของเขาแล้วดี เพราะมันประทับอยู่ลึกมาก จนอายุ 12 ขวบ ก็ประทับลึกมากแก่
ถ้าหากมากเกินไป เขาถึงบอกว่าเรื่องคุณธรรม จริยธรรม มันไปประทับที่ลึกมากเลย เมื่อเด็กได้
ประสบการณ์ชีวิตได้เรียนรู้ตั้งแต่เกิด - 12 ขวบ ก็คือจบประถม 6 พอดี ขึ้นมัธยมก็สายเสียแล้ว มี
คนเขียนหนังสือ "เกินอนุบาลก็สายเสียแล้ว"

ขณะนี้วิทยาศาสตร์ในเรื่องสมอง วิทยาศาสตร์เรื่องการเรียนรู้ได้พิสูจน์ตรงนี้เพราะฉะนั้น
การสอนให้ลูกรู้จักผิดชอบชั่วดี การสอนให้ลูกรู้จักผิด บาป บุญ คุณ โทษ นะครับ พ่อแม่ คือคน

สำคัญที่สุด อย่าไปโทษครูเลยครับ อย่าไปโทษบ้านเมืองเลยครับ อย่าไปโทษสังคมเลย อันนี้เอาไปโทษกันทีหลัง แต่โทษคนแรกคือ โทษ พ่อ แม่ อย่างเช่น เมื่อเดือนที่แล้วที่เด็ก ม. 6 ไปยิงลุงของแฟน เพราะว่าแฟนทำท่าจะตัดความรัก แล้วก็ไปยิงใครอีกคนตายก็ไม่ว่า แล้วตัวเองก็นำตัวตาย เด็ก ม.6 นะครับ เสร็จแล้วแม่เขาออกมาให้สัมภาษณ์ว่า "ดิฉันผิดเอง เพราะดิฉันเลี้ยงลูกก็เกินไป ตามใจเขาทุกอย่าง" ...ตามใจเขาไม่ได้นะครับ เด็กเขากำลังเรียนรู้ว่าอะไรคือผิดชอบชั่วดี แล้วเราไปตามใจเขาหมดเลย ที่เขาชั่ว ที่เขาผิด แล้วบอกตามใจเขาหมด แล้วเด็กเขาจะรู้ผิดชอบชั่วดีมาจากไหนล่ะ

ผมว่าตรงนี้เราต้องมานั่งคิดกันใหม่นะครับ ฝรั่งเศสบอกว่าสมองมนุษย์ตอนแรกเกิด -12 ปี เหมือนฟองน้ำ (Sponge) ก็คือฟองน้ำที่นำไปจุ่มซับน้ำต่าง ๆ น้ำดีก็ได้ น้ำสกปรกก็ได้ มันเป็นฟองน้ำที่พร้อมจะจุ่มซับน้ำทุกประเภท ถ้าพ่อแม่จุ่มด้วยน้ำดี คือเอาน้ำดีให้เขาจุ่มก็คิดไปอย่างนั้น แต่ถ้าจุ่มน้ำชั่วมันก็จุ่มอยู่นั่นแหละ همین ไปตลอดชีวิต เพราะฉะนั้นผมขอฝากเรื่องนี้ไว้ซึ่งเป็นเรื่องสำคัญมากนะครับ สำหรับการพัฒนาสมองมนุษย์

อีกอันหนึ่งนะครับ ซึ่งจะเกี่ยวกับอายตนะทั้งนอกและใน เมื่อประมาณ 10 ปี หลังมานี้ เรามีเทคโนโลยีที่จะเรียนรู้การทำงานของสมองก่อนที่คนจะตาย ตอนที่ผมเรียนแพทย์ หมอปัญญาเรียนแพทย์ เราจะมีการศึกษาการทำงานของสมองนะครับ ก็คือก่อนตาย มันจะมีอาการอย่างไร เช่น อัมพาตซ้าย อัมพาตขวา ปากเบี้ยว พูดไม่ได้ แล้วก็ตาย เราก็เปิดกะโหลกแล้วเอาสมองมาหั่นบาง ๆ ไปมาตั้งแต่หน้าถึงก้นเลยว่ามันไม่คิดตรงไหน มันคิดตรงไหน ทำไมถึงปากเบี้ยวทางซ้าย ทำไมแขนขาถึงอ่อนแรง อย่างนี้เป็นต้นหมายความว่าเราเรียนการทำงานของสมองเมื่อคนตายแล้วแต่ในช่วงหลังเมื่อประมาณ 10 - 20 ปี หลังนี้ เราเรียนการทำงานของสมองขณะที่มีชีวิตอยู่ เคียวนี่เขาเรียนลึกมากเช่น ที่เราเหงื่อออกนี่เพราะอะไรถึงเหงื่อออก ..

1. ร้อนแล้วเหงื่อออก

2. ออกกำลังกาย (ในห้องเย็น ๆ ก็ได้ เหงื่อที่ออกเหมือนกันแต่อาจต้องหนักหน่อย)

3. กินเผ็ด

4. เกิดความรู้สึกวิตกกังวล อายุมาก ๆ ที่เหงื่อออก ประหม่ามาก ๆ เหงื่อก็ออกเหมือนกัน

ทั้ง 4 แบบ สมองส่วนไหนสั่งให้เหงื่อออก เคียวนี่เขารู้แล้วว่าทั้ง 4 แบบ สมองที่สั่งงานไม่ใช่จุดเดียวกันมันแปลกมาก

5. กว่าจะถึงอนุบาลก็สายเสียแล้ว

สมองแบ่งได้ 4 ส่วน ... คุณสัญชาตญาณ ทรงตัว อารมณ์ คิด

อารมณ์เชื่อมโยงกับสมองส่วนจิต

เรียนรู้ตั้งแต่เกิดจนตาย

การเล่นของเด็กคือการเรียนรู้ของเด็ก

มนุษย์เป็นสัตว์ชนิดเดียวในโลกที่เดินสองขา ญาติที่ใกล้ชิดที่สุดของเราก็พวกลิงที่ไม่มีหาง เช่น อูรังอุตัง ชิมแปนซี พวกนี้จะไม่หางแต่ยังต้องเดินสี่ขาอยู่ ขาหน้าสองขาต้องตะกุกอยู่ แต่มนุษย์เดินสองขา และการที่มนุษย์เดินสองขาเมื่อล้านปีที่แล้ว มนุษย์สามารถที่จะเอามือที่ว่างอยู่ ที่ไม่ได้ต้องเดิน เอามาทำอย่างอื่นได้ เอามายกมือไหว้คนได้ เอามาโบกมือบาย ๆ ได้ เอามาเขียนหนังสือได้ เอามาปั้นหม้อได้ ฯลฯ ตรงนี้ทำให้มนุษย์ชนะสัตว์อื่น ๆ เพราะมนุษย์เดินสองขา ที่นี้ในการเดินการเดินสองขา ต้องทรงตัวได้ไม่อย่างนั้นมันจะโอนเอน มนุษย์จึงมีสมองส่วนหนึ่งเรียกว่า "สมองทรงตัว" สมองคนเรามาพิจารณากันทั้งก้อนจะแบ่งได้เป็น 4 ส่วน

ส่วนที่ 1 คือ สมองที่คุมสัญชาตญาณดิบของเรา อยู่ตรงกลางเลย ควบคุมการหายใจ ควบคุมการเต้นของหัวใจ ให้เรามีชีวิตอยู่ ควบคุมเรื่องความหิว ความอิ่ม

ส่วนที่ 2 คือ ส่วนทรงตัว ให้เราเดินสองขาได้ วิ่งสองขาได้

ส่วนที่ 3 คือ อยู่ข้างในเป็นส่วนที่แสดงอารมณ์ขึ้นมา รัก โลภ โกรธ หลง กลัว อิจฉา ริษยา

ส่วนที่ 4 เป็นส่วนบนสุด คือ ส่วนคิด ส่วนให้เหตุผล

เดี๋ยวนี้วิทยาศาสตร์การแพทย์ไปพิสูจน์จากสองคนที่ยังมีชีวิตอยู่ ฝรั่งเศสมาสนใจสมองส่วนอารมณ์ ทางพุทธเรียกว่า "จิต" และเชื่อมกับหน่วยความจำ ยกตัวอย่างเช่น เมื่อเข้าผมเจอหมอ บัญชาที่สนามบิน ดาของผมนะส่งภาพหมอบัญชาไปที่สมองส่วนท้ายของผมสมองส่วนนี้จะผ่านไป หน่วยความจำใบหน้าคน ซึ่งสมองผมอาจจะมิใบหน้าคนซัก 50 หรือ 100 หรือ 200 คน ถ้าจำ ใบหน้าได้มากผมคงจะไปออกเกมทศกัณฐ์ แต่นี้ผมจำได้น้อยเลยไม่กล้าไป ถ้าจำได้มันจะเข้ามาเก็บว่าเคยเห็นหน้านี้ คือ หมอบัญชาที่รู้จักกันมาหลายสิบปี มันจะส่งสัญญาณไปที่สมองส่วนอารมณ์ ว่าที่ผมรู้จักหมอบัญชาที่รู้จักแบบที่ชอบหรือไม่ ชอบ รัก หรือเกลียด นั่นแหละมันมีสัญญาณ มันมีอารมณ์เข้ามาแล้ว เสร็จแล้วผมจะแปรใหม่ว่าวันนี้ที่ผมเจอหมอบัญชา เพราะหมอบัญชามารับผมใช้ไหม เราต้องมาร่วมงานเสวนาใช้ไหม หน่วยความจำที่สมองจะทำงานอย่างรวดเร็ว ปรากฏเป็นปฏิกิริยาออกมาเลขผมก็รับมาที่วัดเลย ไม่ต้องให้พวกเรารอนาน ไม่แะที่ไหนทั้งนั้น อะไรอย่างนี้ เป็นคั้น ผมจะรีบตัดสินใจแต่ว่าสิ่งที่มากระทบที่หน่วยความจำ ผ่านสมองส่วนอารมณ์ ออกมาสมองส่วนสั่งการตอบหมอบัญชาเนี่ย มันเป็นวงจรที่อยู่ในสมองเราทั้งนั้นเลย ทางศาสนาพุทธเรามี สมณะ ภาวนา มีปัญญา มีวิปัสสนา เรามีการควบคุมสติอารมณ์ เมดิเตชั่น (Meditation) ที่ฝรั่งเศสเรียกกัน สิ่งเหล่านี้พิสูจน์ได้จากผลการทำงานของสมองส่วนอารมณ์ที่ไปเชื่อมโยงกับสมองส่วนจิต ส่วนเหตุผล ส่วนสัญชาตญาณ ทำไมบางคนถึงข่มขืนลูกสาวสมองส่วนไหนมันเด่นกว่า ทำไมเด็ก ม. 6 ถึงเอาปืน ไปยิงลุงของแฟนตายแล้วฆ่าตัวตาย ทำไมเด็กเขาถึงตัดสินใจแบบนั้น เด็กคนนั้นสมองได้รับการเลี้ยงดูอย่างไรจากพ่อแม่สิ่งแวดล้อมมันเป็นอย่างไร มันเคยบอกผิดบอกถูกกันหรือเปล่า ผิดชอบชั่วดีบอกกันหรือเปล่า เขามาเข้าโรงเรียนครอบครัวเป็นอย่างไร การเรียนรู้เหล่านี้ทำให้เขาตัดสินใจแบบนั้น เราจะรอให้พ่อแม่ในปัจจุบันนั้น มาสารภาพผิดสักทีไรย หลังจากที่ถูกฆ่าตัวตาย

ไปแล้วหรือไปมาคนตายแล้ว นี่เป็นคำถามใหญ่มากเลยนะครับ ตอนอายุ 4-6 ปี เด็กจะเข้าอนุบาล ระบบอนุบาลเป็นไงบ้าง เรามองตรงนี้บ้างหรือเปล่า? หรือเรากำลังเปลี่ยนโรงเรียนอนุบาล เป็นโรงเรียนกวดวิชา เราสอนเด็กบ้างหรือเปล่าทั้งทางโลกและทางธรรมในระดับอนุบาล คุณพ่อคุณแม่ สอนเด็กหรือเปล่า เรื่องฝึกชอบชั่วดีหรือสอนแต่ A B C D สอนภาษาอังกฤษเยอะ ๆ มันจะได้ สอบเข้าโรงเรียนดัง ๆ ที่ ท่านพุทธทาส พูดถึงว่า ระบบการศึกษาของเรามันหลงทาง ที่จริงก็อยู่ ตรงที่สมองเรานี่เอง สมองสั่งการตอน 7-12 ปี ประถมศึกษาครูทำอะไร สิ่งต่าง ๆ เหล่านี้จะมีคำถาม ที่นั่นเลย มนุษย์เรียนรู้ตั้งแต่เกิดจนตาย ธรรมชาติได้สร้างสมองแรกเกิด - 6 ขวบ ให้ช่วยคุณช่วย ข้อมูลความรู้ได้อย่างรวดเร็วเกือบไม่ต้องใช้ความพยายามใด ๆ เลย เราอยากจะให้อะไรดี ๆ ประทับ ลงในสมองของลูกหลานเรา พ่อแม่บางคนบอกไม่มีเวลา ต้องออกไปทำงานทั้งวัน สอนลูกก็ไม่ได้ ให้ทีวีสอน ให้คนใช้สอนไม่ได้ปิดความรับผิดชอบไม่ได้ พ่อแม่บางคนไม่เคยพาลูกไปวัดเลยทั้งปีไม่เคยพาไปเลย เสาร์ - อาทิตย์ ขับรถไปส่งลูกกวดวิชา มันอะไรกันโทษเด็กไม่ได้ สมองเด็กมันถูกมา อย่างนั้น เวลาเล่นของเด็กเล็กคือการทำงานของเขาเราจัดการเล่นอย่างไรให้มีการฝึกชอบชั่วดีอยู่ด้วย หรือเปล่า นอกจากความรู้ทางโลกความรู้ทางธรรมใส่ไปด้วยหรือเปล่า การเล่นของเด็กก็คือการเรียนรู้ การเล่นของเด็กอย่าไปเห็นนะว่าไร้สาระ จัดสาระให้เด็กเล่นได้ เด็กเรียนรู้ทุกอย่างที่เขาทำ ถ้าเราสอนลูกให้ล้างกระเป๋านั้นแหละคือ การเรียนรู้วิธีล้างกระเป๋าก็ได้ขโมยเงินคนอื่นได้ มัน ขึ้นอยู่กับเราสอนเขา จำได้ไหมพวกบางคนเอาเด็กจรจัดมาเป็นขอทาน เด็กคนนั้นจะได้วิชาขอทาน ไป เด็กจะเรียนรู้อยู่ที่เราจัดให้เขา ที่จริงความรู้ทางโลก ทางธรรม มันอยู่ในหนังสือว่าเราจะทำให้ เด็กอ่านหนังสือได้เท่าไร บางคนบอกว่าเอาไว้ให้มันเข้าโรงเรียนก่อนแล้วค่อยสอนเด็ก เคียวนี่ต่างประเทศเขาบอกว่า

"เข้าโรงเรียนก็เข้าไปแล้ว ทำไมไม่อ่านหนังสือให้ลูกฟังตั้งแต่พูดไม่ได้ เพื่อว่ามันจะได้รัก หนังสือ " เพราะฉะนั้นเขาใช้ชื่อโครงการนั้นว่า "โครงการหนังสือเล่มแรกของครู (Book Start)

มีพ่อ - แม่ อยู่ครอบครัวหนึ่ง ซื้อหนังสืออ่านและร้องเพลงให้ลูกฟัง ตั้งแต่วันแรกที่ออกจาก โรงพยาบาลแล้วกลับบ้านก็อ่านให้ฟัง สิ่งต่าง ๆ จะประทับอยู่ในสมองของเด็ก เด็กได้รับรู้ ...มี คำถามว่าเมื่ออยู่ในท้องแม่ 9 เดือน โดยเฉพาะเดือนท้าย ๆ เด็กรับรู้แล้วหรือยัง? นักวิทยาศาสตร์ได้ ศึกษาเรื่องนี้และเชื่อว่าเด็กฟังได้ยิน แล้วเชื่อหรือไม่ว่าหลังจากนั้น 2-3 ปี แม่เขากลับไปแล้วนะว่าเคย อ่านหนังสือให้ฟัง เด็กบอกว่าเขาได้ยินเพลงนี้ตอนเด็ก ๆ เลยไม่รู้ว่าจะได้ยินตอนอยู่ในท้องแม่หรือ ตอนอยู่ข้างนอก จากการพิสูจน์เคียวนี่ชักจะมีมากขึ้นว่าเด็กมันเรียนตั้งแต่อยู่ในท้องแม่แล้ว อย่างรอ ให้มันเข้าโรงเรียนก่อนหรือต่อก่อน คนไทยนี้ชอบบอกว่า เด็กมันกำลังเล่น แต่ที่จริงเด็กกำลังเรียน อยู่ล่ะ ถ้าจะสอนก็ต้องรีบสอนตอนนั้นเลย แต่ถ้าแก่ก็เรียนได้นะเพราะสมองมนุษย์สามารถเรียนรู้ ตั้งแต่เกิดจนตาย สามารถเรียนตั้งแต่อยู่ในท้องแม่ก็เรียนได้ ออกมาก็รีบเรียนและก็ต้องสอนทั้งทาง โลกและทางธรรมอันนี้เป็นข้อที่ผมจะกราบเรียน

6. สมอมนุญสรสร้างความรู้เองได้

สอนเหมือนกันแต่รู้ไม่เท่ากัน

พระพุทธเจ้าตรัสรู้เอง

ปัจฉัยผู้เรียนที่สร้างความรู้เองได้

อันนี้เป็นทฤษฎีใหม่เลย มนุญสรสร้างการเรียนรู้ได้เอง ครูที่สอนนักเรียนชั้นหนึ่งแม้มีนักเรียนซัก 20 คน ในชั้น เวลาครูมาสอนวิชา 1 ชั่วโมง สมมุติเป็นวิชาประวัติศาสตร์ 1 ชั่วโมง ครูสอนเหมือนกันหมด ทุกคนได้รับเหมือนกันหมดทุกคน แต่พอเวลาหมดชั่วโมงสอบถามความรู้ที่มีในสมองของเด็กทั้ง 40 คน ในวิชาประวัติศาสตร์ เหมือนกันไหม เท่ากันไหม...ไม่เท่า ถ้าบอกว่าครูเป็นคนสอนความรู้และป็นความรู้และครูก็ไม่ลำเอียง เมื่อหมดชั่วโมงเด็กต้องรู้เท่าทันสิ ถูกไหม ทำไมบางคนรู้มากกว่าบางคนล่ะ ทำไมล่ะ เพราะเราไปเชื่อผิด ๆ ว่าครูป้อนความรู้ให้กับเด็ก ไม่ใช่ผู้เรียน สร้างความรู้เองทั้งนั้นเลย แต่ละคนสร้างความรู้เองด้วยวิธีต่าง ๆ กัน ทั้งที่หลวงพ่อบุญทาสรู้มาจากการที่ท่านเรียนเองและมาสอนเราเนี่ยเรารู้ว่าไม่มีครูบาอาจารย์คนไหนสอนท่านได้ขนาดนั้นหรอก ท่านสร้างความรู้ของท่านเอง จากพระไตรปิฎก จากอะไรต่ออะไร จากประสบการณ์ส่วนตัวท่าน

พระพุทธเจ้า ตอนออกผนวชและกว่าจะตรัสรู้ใช้เวลา 6 ปี เรียนรู้หาข้อสรุปออกมาเป็นพุทธธรรมใช้เวลา 6 ปี ลองคิดลองดู กระบวนการเรียนรู้ของคนไม่เหมือนกันบางคนเรียนรู้ด้วยตัวเองได้เก่งมากบางคนต้องเรียนรู้จากคนอื่นด้วยคนอื่นมากระตุ้นคนอื่นสร้างสิ่งแวดล้อม วัฒนธรรมให้คนอื่นเอาวัสดุเอาความรู้มาให้เหมือนคนสร้างบ้าน คนทุกคนสร้างความรู้เหมือนคนสร้างบ้านแล้วแต่เราจะออกแบบยังงี้มีห้องนอนกี่ห้อง ห้องน้ำกี่ห้องน้ำ แต่เราจะเอาวัสดุความรู้หรือวัสดุก่อสร้างดีหรือชั่วไปให้เขา ถ้าเราบอกว่าเอาไฉนนี่สร้างบ้านให้มันเก๋ๆ หน่อยไม่ต้องมีหลังคาก็ได้ ถ้าเขาเอาวัสดุความรู้ดี ๆ ให้กับลูกหลานเราเขาก็จะสร้างความรู้ที่ดี ๆ ขึ้นมา เพราะฉะนั้นมนุญสรสร้างความรู้ได้เอง ปัจจัยของผู้เรียนที่จะสร้างความรู้ได้เอง คือ

ข้อที่ 1 สุขภาพของสมอ เมื่อก็ผสมพูดแล้วถ้าสมอได้อาหารครบไม่ขาดไอโอดีน แล้วก็นอนพักผ่อนปกติไม่เสพยาเสพติดไปทำลายสมอง ไม่กินยาที่เป็นทำลายสมอง ไม่สูดดมสารพิษที่ไม่ทำลายสมองเขาก็มีความสามารถมีเครื่องคอมพิวเตอร์ที่ดีที่พร้อมที่จะสร้างความรู้เอง

ข้อที่ 2 มนุญสรทั้ง 100 คน เขาจะเก่งคนละด้าน ไม่เก่งเหมือนกันด้านเดียวกัน ไม่ใช่เรามีลูก 3 คน เวลาเรานั่งลูกเราไม่เคยลำเอียงเลย ทำให้มันกิน 3 มื้อ ก็อาหารประเภทเดียวกันวางอยู่บนโต๊ะเดียวกันนี่แหละ เราไม่ได้แอบ ๆ ซ่อน ๆ ให้คนโตได้กินคนเล็กไม่ได้กินคนเล็กได้กินคนโตไม่ได้กิน เวลาเราสอนเขาให้เขาไปโรงเรียนเราก็ส่งเขาเต็มที่ ลูก 3 คน เหมือนกันไหม? มันมีศักยภาพไม่เหมือนกัน

มีคนเขามารวมสักยภาพได้ 8 ประเภท ซึ่งท่านเจ้าคุณหลวงพ่อดมปิฎก ใช้คำว่า "ปรัชญา" ภาษาฝรั่งใช้ "Intelligence" ลองมาดูไหมเด็ก ๆ ที่นั่งอยู่นี้เก่งทางไหนบ้าง

แบบที่ 1 เก่งทางกาย เป็นนักกีฬา เช่น ภราดร ศรีชาพันธุ์ หรือแทมมารีน พวกนี้เก่งทางกาย คล่องแคล่วว่องไว กระโดดเคลื่อนไหวดี แล้วก็จะทำอะไรต่ออะไรสัมผัสดี

แบบที่ 2 เก่งทางภาษา แบบสุนทรภู่ ท่านสุนทรภู่ไปแข่งกวีหาผู้ภราดรไม่ได้ แต่เรื่องกลอนภราดรสู้ท่านสุนทรภู่ไม่ได้เช่นกัน

แบบที่ 3 เก่งคณิตศาสตร์พวกครุฑ

แบบที่ 4 เก่งทางด้านสายตา พวกทรนชนะ ก็เป็นช่างวาด ศิลปิน

แบบที่ 5 เก่งทางดนตรี

แบบที่ 6 เก่งทางธรรมชาติ

แบบที่ 7 เก่งในการสัมพันธ์กับผู้อื่น

แบบที่ 8 ต้องทำงานคนเดียว คริษฐ์ชอบด้วยตนเอง ทำงานคนเดียว มีความคิดริเริ่ม มีสัญชาตญาณ มีอะไรขึ้นมาคนเดียว

เด็ก 100 คน ในห้องเรียนเรา หรือลูกของเรา 3 หรือ 5 คนเนี่ย แต่ละคนจะมีความสามารถอย่างที่กล่าวมา เป็นแต่ว่าผู้ใหญ่จะสนับสนุนถูกทางหรือผิดทางให้เขาเก่ง ผมมีหลานชายคนหนึ่งชอบดนตรีมากสีไวโอลินชิ้นหนึ่งเลย พ่อเขาเป็นสถาปนิก เมื่อปีก่อนบังคับให้ลูกไปเรียนสถาปนิก ลูกไม่ชอบ ลูกจะเรียนดนตรีแล้วทะเลาะกัน สุดท้ายแม่เขาก็พาทั้งพ่อทั้งลูกมาหาผม ผมก็ถามทางพ่อนะว่า ทำไมไม่อยากให้ลูกเรียนสถาปัตย์เหมือนพ่อ เขาก็เล่าให้ฟังว่าทำไม ผมก็ถามลูกเขาว่าทำไมอยากเรียนดนตรี ลูกเขาบอกว่าเขามีความสุขเพราะเขาชอบทางนี้ เขาเก่งทางนี้อยู่แล้ว สุดท้ายผมเป็นท้าวมาลีวราช ก็เลยบอกว่าให้ลูกตัดสินใจเถอะ ลูกเขาก็ตัดสินใจไปเรียนดนตรีที่พายัพ พอรู้ว่าเด็กคนนี้จะเข้าเรียนดนตรีนะ ทั้งมหิดล ทั้งพายัพ ทั้งจุฬาอยากได้ตัวมากเลย เขาเข้าพายัพไม่ถึงปีก็ติดศัพท์ความเก่งก็ดังไปถึงสิงคโปร์ มหาวิทยาลัยที่สิงคโปร์ส่งอาจารย์เข้าไปฟังเขาสีไวโอลินที่เชียงใหม่ ตอนนี้แม่เขามาเป็นเค็ดเป็นร้อนแล้ว เพราะว่าทางสิงคโปร์จะให้ทุนไปเรียนต่อถึงปริญญาเอก แต่ให้ไปอยู่ที่สิงคโปร์ไปเล่นดนตรีให้เขา เพราะเด็กคนนี้เก่งมากต้องยอมรับความถนัดของลูก เรื่องการเรียนรู้นะไปบังคับให้ลูกเรียนหมอ เรียนวิศวะมันไม่ไปหรอก ถ้าเขาเก่งเรื่องภาษาทำไมไม่ให้เขาไปเรียนทางภาษาละ ถ้ามีมนุษยสัมพันธ์ที่ดีก็ให้ไปเรียนทางด้านประชาสัมพันธ์แล้วแต่ชีวิตเขา เราต้องยอมรับว่าคนเรามีความถนัดไม่เหมือนกัน

ข้อที่ 3 วิธีการเรียนของแต่ละคนไม่เหมือนกัน นี่ต้องยอมรับเหมือนกัน เด็กบางคนเวลาดูหนังสือคนเดียวแล้วรู้เรื่อง เด็กบางคนคนเดียวไม่รู้เรื่องต้องไปคุยกับเพื่อน 3-4 คน ที่จริงก็ไปคุยอะไรต่ออะไรกันบ้างแต่เขาก็มีวิธีของเขาอยู่ บางคนนอนตื่นมาดูตอนเช้า ๆ บางคนไม่ได้ต้องดูคิก ๆ แล้วตื่นสาย ๆ เขามีวิธีของเขาอยู่ อันนี้พ่อแม่ ต้องดูแลต้องเข้าใจ อีกอันหนึ่งต้องมองเห็นคุณค่าการเรียนรู้และก็สร้างความพร้อมให้เขา ปังจ๊อบรอบตัวผู้เรียนก็อยู่ที่พ่อแม่และครูบาอาจารย์

เมื่อถึงผมพูดถึงเรื่องวัสดุความรู้ เราต้องให้วัสดุดี ๆ กับเขา โรงเรียนปรีดิธรรมสอนทั้งทางด้านบาลี สอนทางด้านนักธรรมสอนทางด้านสาขาสามัญ แล้วก็เอาเอามาเรียน เอาเอามาบวชมาเรียน พระที่เลี้ยงก็อบรมสั่งสอน หลักสูตรเขามืออยู่แล้วสิ่งต่างๆ ที่จะให้ก็ต้องถามตัวเองว่าวัสดุที่จะให้เขรเหล่านั้น เขาได้สิ่งที่ถูกต้องหรือไม่ ดีที่สุดหรือไม่ ในวัสดุที่เราให้เขาอีกษาคำราที่ประกอบการเรียนรู้ของเขรดีที่สุดหรือเปล่า สิ่งต่างๆ เหล่านี้เป็นคำถามทั้งนั้นเลย พวกเด็ก ๆ ก็เหมือนกัน หนังสือเรียนประกอบมีไหมบางคนไม่มีแม้หนังสือเรียนหนังสือประกอบยังไม่มีใหญ่เลย วัฒนธรรม การเรียนรู้ สิ่งแวดล้อมการเรียนรู้อันนี้ก็อีกอันหนึ่ง

7.ความสำคัญของความรู้กับมนุษย์

สื่อให้ความรู้ได้

การสร้างความรู้ให้หลักคิด อย่าสอนรายละเอียด

สร้างวัฒนธรรมการเรียนรู้

ความสำคัญของความรู้กับมนุษย์ มนุษย์เรียนรู้ผ่านสื่อต่าง ๆ เดียวนี้เรามีสื่อมากมายถ้าของสื่อจะดีจะชั่วก็ตามแต่ประโยชน์ของสื่อ

สื่อสามารถให้ความรู้ได้ เป็นแต่เพียงว่า คนที่เป็นเจ้าของสื่อและคนที่จัดการสื่อใช้สื่อให้เป็นประโยชน์ในการที่เป็นแหล่งให้ความรู้กับประชาชนได้ไหม ถ้าได้นะครบคอนนี้จะเป็นแหล่งความรู้มหาศาลเลย เพราะสื่อมันไปได้กว้าง ไม่ว่าจะเป็นด้านธรรมะ ทางด้านโลก

มนุษย์สร้างความรู้เอง วิธีที่เราจะสอนลูก สอนลูกศิษย์ คือให้หลักในการสร้างความรู้ ให้หลักคิดเขา เวลาสอนหนังสืออย่าไปสอนรายละเอียด ให้สอนหลักวิชาแล้วเด็กจะไปสร้างความรู้เอง จากโครงสร้างบ้านความรู้อยู่ในสมอง ความรู้ใหม่ใหม่มีฐานมาจากทุนความรู้เดิม มนุษย์สร้างเทคโนโลยีมาจากทุนความรู้เพื่อใช้งาน

เทคโนโลยีคืออะไร ? แปลง่าย ๆ คือการที่เราเอาความรู้มาใช้งาน ยังมีทุนความรู้มากเท่าไรก็ได้เปรียบ สังคมไหน คนไหนมีทุนความรู้มากก็จะได้เปรียบ พ่อแม่ และครูสามารถสร้างวัฒนธรรมการเรียนรู้ได้ที่บ้าน ที่โรงเรียน ที่บ้านมีห้องสมุดให้ลูกบ้างไหม อ่านหนังสือกับลูกบ้างหรือเปล่า ตอนเด็ก ๆ อ่านหนังสือให้เขาฟังไหม ชวนเขาไปวัดไหมในวันหยุด สวดมนต์กับเขาไหมตอนกลางคืน ครูก็เหมือนกันที่โรงเรียนเป็นอย่างไรบ้าง ห้องสมุดโรงเรียนมีหนังสือไหม สิ่งต่างๆ เหล่านี้มันเป็นคำถามทั้งนั้น ครูก็เหมือนกันที่โรงเรียนเป็นอย่างไรบ้าง ห้องสมุดโรงเรียนสะอาดไหม หรือว่าฝุ่นจ้าน เด็กเกรก็ไปเกร เด็กที่เรียนหนังสือก็ไม่ได้เรียน ผมกับเพื่อนโตมาจากโรงเรียนบ้านนอก แล้วเราก็มาคิดย้อนหลังว่า ที่พวกเราได้ดีก็เพราะครู ที่โรงเรียนบ้านนอกที่ผมเรียนมาตอนมัธยมต้นครูท่านเป็นคนดีมาก ตอนเย็นหลังจากทานข้าวแล้ว ทำจะมาเดินตรวจตลาด ถ้าเด็กคนไหนไม่อยู่บ้านเรียนหนังสือ พรงนี้ได้เรื่อง... แล้วในโรงเรียนจะให้เด็กเกรจะมาแก้ถึงคน

โน้นคนนี้ได้ไม่ได้ แก่ปราชญ์เลย เพราะฉะนั้นทุกคนได้เรียนเต็มที่เราซึ่งรู้สึกเป็นพระคุณเลย อันนี้แหละคือการสร้างวัฒนธรรมการเรียนรู้ที่บ้าน ที่โรงเรียนหรือเปล่า เราให้วัสดุความรู้ที่ถูกต้องเหมาะสม เราให้วัฒนธรรมกับลูกของเรากับลูกศิษย์เราหรือเปล่า -

เพราะฉะนั้นที่หมอบัญชา คิดต่อผมให้มาพูดเรื่องการศึกษา ผมว่า มันแคบไป ถ้าพูดเรื่องการเรียนรู้นั้นกว้างกว่าเยอะ การศึกษาพูดไปมันก็มีอยู่เฉพาะในโรงเรียน แต่ถ้าพูดเรื่องการเรียนรู้นั้นทั้งชีวิตเรา

8.ระบบการศึกษาไทย

การศึกษาในระบบพื้นฐาน...อาชีวะ...อุดม

การศึกษานอกโรงเรียน

เรียนจากนอกระบบได้มากกว่าในระบบ

คนไทยควรได้เรียนรู้ทั้งในระบบและนอกระบบ

สวนโมกข์คือแหล่งเรียนรู้นอกระบบ...บ้าน...วัด..ชุมชน

มนุษย์เรียนรู้จากอะไรบ้าง ตั้งแต่เกิดจนตาย เรียนรู้ตามระบบและนอกระบบการศึกษา เราจะมีการเรียนรู้จาก 2 ระบบนี้แหละถ้าอย่างนั้นระบบการศึกษาที่อะไรต้องเป็นระบบที่จัดโดยรัฐ มีการกำหนดช่วงชั้นมีการกำหนดประเภทของการเรียนรู้ โดยมีวัตถุประสงค์เฉพาะเลยในช่วงชั้นนั้น ๆ ยกตัวอย่าง รัฐบาลฯไทยบอกว่าการศึกษาปฐมวัย ใช้เวลาเรียน 2 - 3 ปี เพื่อพัฒนาเด็กเล็กให้พร้อมที่จะเรียนในชั้นสูงต่อไป นี่ก็คือวัตถุประสงค์เนื้อหาที่ใส่มาในวันนี้ว่า อนุบาลจะสอนแบบไหนต่อไปก็เป็นอีกช่วงหนึ่ง เขาเรียกว่าการศึกษาขั้นพื้นฐานนี่ก็เข้ามารวมกัน ประถมกับมัธยมมีหลักสูตรใหม่เรียบร้อย เริ่มใช้เมื่อเดือนที่แล้ว พฤษภาคม ที่แล้ว ใช้หลักสูตรใหม่ การศึกษาขั้นพื้นฐานมีวัตถุประสงค์ คือ ป.1-ม.6 เพื่อสร้างพลเมืองไทยที่พึงประสงค์ในอนาคต เราอยากให้พลเมืองไทยในอนาคตรู้อะไรเราก็ใส่ไว้ในหลักสูตร ป.1-ม.6 อยากให้เขาทำอะไรเป็นก็ใส่ไปในหลักสูตร ป.1-ม.6 อยากให้เขามีระบบคุณค่า คุณธรรมอะไรเราก็ใส่ไป หวังว่าเมื่อเขาจบ ม.6 เขาจะโตไปเป็นพลเมืองที่ดีอันนี้จะอยู่ในหลักสูตร หลักสูตรที่ 3 เป็นหลักสูตรอาชีวะมีวัตถุประสงค์เพื่อสร้างช่าง 4 ระดับ ด้วยกัน คือ

- 1.ช่างกึ่งฝีมือ อาจารย์ ประโมทย์สอนอยู่ตอนนี้คือ โรงเรียนสารพัดช่าง
- 2.ช่างฝีมือ ก็คือ ปวช.
- 3.ช่างเทคนิคคือ ปวส.
- 4.นักเทคโนโลยี หรือช่างเชี่ยวชาญ

นี่คืออาชีวศึกษา จบมาออกไปเป็นทั้ง 4 ระดับด้วยกัน ทีนี้มาดูระดับปริญญาตรี อุดมศึกษาคืออะไร? วัตถุประสงค์คือสร้างนักวิชาการ วิชาชีพชั้นสูง เช่น พยาบาล หมอ อันนี้

อุดมศึกษา ระบบการศึกษาคืออะไร? ระบบการศึกษาคือการเรียนรู้ที่จัดโดยรัฐ แบ่งประเภท แบ่งช่วงชั้นมีการกำหนดวัตถุประสงค์ไว้ชัดเจน คนไทยเข้าระบบการศึกษาได้มากไหม? ยังไม่หมด ระดับประถมศึกษา 100 คน เข้าได้ 98 คน เหลืออีก 2 คน ไม่ได้เข้าเพราะอยู่ไกล ไม่มีโรงเรียน ให้เข้า หรือปัญญาอ่อน หรืออยู่ในสลัม อยู่ใต้สะพานไม่มีทะเบียนบ้านไม่มีบัตรประจำตัวเข้า โรงเรียนไม่ได้ อีก 2 % ถ้าระดับมัธยมต้น 100 คน เข้าได้ 88 คน อีก 12 คน ไม่ได้เรียน ส่วน ระดับมัธยมปลาย ปวช. 54 คนได้เรียนอีก 46 คน ไม่ได้เรียน และระดับอุดมศึกษา 100 คน ได้เรียน 18 คน อีก 82 คน ไม่ได้เรียนมหาวิทยาลัย เรากำลังจะเปลี่ยนสิ่งเหล่านี้

เพราะฉะนั้นเรื่องการเรียน เรียนในระบบการศึกษามีในระบบนอกระบบตามอัธยาศัย นี่เป็น ระบบที่รัฐจัดให้ นอกจากเรียนตามระบบแล้วบางคนไม่ได้เข้าเรียนหรอก แต่รู้คือ เรียนรู้นอกระบบ การศึกษา แม้ผมไม่เคยเข้าโรงเรียน แต่ท่านเรียนเอง อ่านหนังสือแล้วไปสอบ พ่อผมก็ไม่ได้เข้า โรงเรียน อ่านหนังสือไทยได้เรียนได้เพราะเรียนเอง เรียน ก.ไก่ ข.ไข่ ก็ใช้วิธีถามลูกเอา (เรียนตอน โตแล้ว) ถามว่าอ่านออกเขียนได้ต้องเข้าโรงเรียนไหม? ไม่ต้องเข้าโรงเรียนก็เรียนได้ ท่านหลวงพ่อบุพพธาสเรียนภาษาอังกฤษจากไหน? เข้าใจว่าเรียนเอง สิ่งมีชีวิตแต่ละชีวิตเรียนเองนอกระบบ การศึกษานี้ยิ่งใหญ่กว่าระบบที่เรียนจากระบบการศึกษาหลายเท่า สิ่งที่เราเรียนจากนอกระบบ การศึกษามากกว่าในระบบการศึกษามากมายนัก แต่สังคมไทยทุกวันนี้ให้ความสำคัญกับการเรียนในระบบการศึกษามากเกินไป จนกระทั่งไปทอดทิ้งสิ่งที่คนไทยควรจะได้เรียนมากกว่า การศึกษาที่ แท้จริงคนไทยควรจะได้เรียนทั้งจาก 2 ระบบ ทั้งในและนอกระบบการศึกษา วันนี้ผมเดินทางมา คุยกับพวกเรานะครับ ถ้าจำอะไรไม่ได้เลยที่ผมพูดนะขอจำเรื่องนี้เรื่องเดียว คือคนไทยสามารถ เรียนรู้จากทั้งในและนอกระบบการศึกษาและขอให้เราช่วยกันทั้งตัวเองพยายามช่วยลูกให้เขาพยายาม ช่วยคนรู้จักหรือไม่รู้จักให้เขาได้เรียนรู้นอกระบบการศึกษาให้มาก ๆ สวนโมกข์เป็นแหล่งการเรียนรู้ นอกระบบการศึกษาที่ยิ่งใหญ่แค่ไหน เท่าไร สวนโมกข์ไม่ได้เป็นมหาวิทยาลัย ไม่ได้เป็นโรงเรียน หรือวิทยาลัยทั้งนั้น แต่เป็นแหล่งเรียนรู้ที่ยิ่งใหญ่มากกว่าที่อื่นเยอะแยะพิพิภพธัมมชโย ป้าเขาลำเนา ไพร ท้องไร่ท้องนา สามารถจะเป็นแหล่งเรียนรู้ของคนไทยได้หมดเลยโดยเฉพาะเด็ก ๆ เหล่านี้ ที่ ญี่ปุ่น 2 ปีมาแล้ว รัฐบาลญี่ปุ่นสั่งบอกว่าวันเสาร์เช้า ครูกับนักเรียนต้องไปโรงเรียนแต่ห้ามสอนใน โรงเรียนให้สอนนอกห้องเรียน ให้ไปสอนนอกโรงเรียน ครูต้องพาลูกศิษย์ออกไปเรียนตามชาวบ้าน เขา ผมก็ถามว่าไปเรียนอะไร ไปเรียนว่าชาวนาเขาทำอย่างไร ทำไปถึงได้แปลงเป็นข้าวที่ตัวเอง ได้กินถึง 3 มื้อ อยู่บนโต๊ะอาหารที่บ้าน ที่โรงเรียน ไปเรียนว่าเขาปลูกข้าวไรๆทำอย่างไร ขณะที่ ในระบบการศึกษาเรา พวกลูกหลานเรานะ พวกไปอยู่ในโรงเรียนไปอยู่ในระบบการศึกษานะ แล้วปิดทางไม่ให้เขาได้เรียนจากบ้าน จากวัด จากชุมชน แล้วพ่อแม่มันก็ไม่สั่งสอนด้วย เคี้ยวนี้พ่อ แม่เกรงใจลูก แล้วบางคนกลัวลูก ไม่กล้าเตือน ไม่กล้าคำกลัวลูกมันจะโกรธเอา กลัวลูกจะหนีออกจากบ้าน กลัวลูกจะทำชั่ว ทำเลว พ่อแม่คนไทยเดี๋ยวนี้คิดหมดเลย วิธีเลี้ยงลูกคิดหมดเลย เราควรจะ

ให้ลูกหลานเราเรียนรู้ชีวิตนอกโรงเรียนมากกว่าในโรงเรียน ในโรงเรียนก็ต้องพยายามนะครับ แต่ก็
น่าจะ让他เรียนรู้ด้วย ผมมีลูก 2 คน คอนอู่มัธยมผมขอเขา 2 อย่าง

1.ขออย่ากลัววิชา

2.ขออย่าสอบเทียบ

เพราะสมัยนั้นมีสอบเทียบสอบ ม.4 ม.5 เนี่ยเทียบหมดแล้ว เข้ามหาวิทยาลัยเร็ว ๆ ไม่ต้องเรียนไปที่
ละชั้น วันเสาร์ วันอาทิตย์ ผมพาเขาไปสวนสัตว์ ไปเยี่ยมญาติผู้ใหญ่ ไปกราบไว้อย่างโน้นอย่างนี้
ให้ความรู้สึกว่าเขายังมีสิ่งอื่น ๆ อีกเยอะเลยนอกจากที่เรียนในโรงเรียนกับที่เรียนกวดวิชา ผมไปพูด
อย่างนี้ไม่มีใครเชื่อ ไม่มีใครทำตาม เคยไปคุยกับคนบดเคี้ยวทั่วประเทศ ถามบอกว่า "อาจารย์ครับ
อาจารย์บางคนมีลูกใช้ไหมครับ เดือนที่แล้วใครพาลูกเข้าวัดยกมือหน่อย เจริญหมดเลย เฮฮาทั้ง
ใหญ่เลย ผมถาม "อาจารย์ครับเมื่อเดือนที่แล้วใครพาลูกไปศูนย์การค้าบ้างยกมือขึ้น" เฮกันใหญ่เลย
เขารู้ว่าผมชั่วเขา แล้วจะมาโทษลูกไม่มีสิ่งที่ทำได้ยังงั้นในเมื่อพ่อแม่เขาทำตัวแบบนี้ การที่จะ
ประทับตราลงไปในเรื่องต้องเริ่มตั้งแต่ 0 - 6 ขวบ เลข 12 ขวบ เข้าไปก็สายเสียแล้วจะพาเขาไป
วัดเขาก็อึดออก เพราะว่าตั้งแต่เด็กจนโตไม่เคยไปวัดเลย พ่อแม่ไม่เคยพาไป แล้วพอเข้ามัธยมครุพา
มาวัดก็วางตัวไม่ถูก เห็นผ้าเหลืองก็จะหนีอยู่แล้ว สมัยผมเด็ก ๆ ต้องถือปิ่นโตตามย่าไปวัด ในวัน
พระเป็นประจำ ไปนั่งฟังอยู่ที่มุมคามเสาที่ระเบียงโบสถ์ก็ไม่สวงามอะไรหรอกนะ แต่มันเคยชิน
เห็นพระจนเคยชิน ยกมือไหว้จนเคยชิน สมัยนี้ถ้าให้เคยชินต้องไปศูนย์การค้าไปเล่นเกมส
คอมพิวเตอร์มันเคยชิน ปากจัดขึ้นทุกทีนะผมนี่ เด็กและเยาวชนควรจะเรียนรู้อะไรและเรียนรู้จาก
ไหน เขาควรจะเรียนตามในระบบการศึกษามีทักษะความรู้และเขาควรเรียนรู้วิชาทำงาน วิชาทำงาน
เดี๋ยวนี้เราไม่ได้สอนลูกสอนหลานเรา ผมตอนเด็ก ๆ ต้องหุงข้าวเอง ซักผ้า ล้างจาน ทำหมดเลย
เพราะบ้านเราจนมาก โชคดีที่เกิดมาจน ถ้าเกิดมารวยป่านนี้ผมเสียผู้เสียคนมานาน ผมไม่ได้ว่าคน
รวยบางคนที่เป็นคนคิดนะว่าพ่อแม่สมัยใหม่ไม่ยอมให้ลูกแตะงานในบ้านเลยแล้วทำไมไม่เป็นเลย สาว ๆ
สมัยนี้ทำแกงส้มก็ไม่เป็นซุสมะพร้าวก็ไม่ได้คั้นกระทิกี่ไม่ได้เรื่อง เดี่ยวนี้นันมีกระป๋องขาดหมดแล้ว
แต่มันซักผ้าก็ไม่เป็นทำงานบ้านก็ไม่เป็นพวกเนี่ยมันจะมีความรู้สึกทำงานอย่างไร มีหลานชายคน
หนึ่งจบวิศวะ มข. จบมาได้ 2 ปีแล้ว ทำงานที่ไหน ได้ 3 เดือนกลับบ้านหมดเขาบอกเขาไม่ชอบ
ไม่อยากจะไป ไม่อยากจะทำงาน อยากอยู่เฉย ๆ พ่อแม่เขาช่วย ท่านพุทธทาสพูดอยู่เรื่อยใช้ไหม
การปฏิบัติธรรมคือการทำงาน การทำงานคือการปฏิบัติธรรม แล้ววิชางานเราไม่ได้สอนลูกหลาน
ของเราเลย แต่ละคนอ้วนจ้ำม่ำเลยนะ อะไรก็ไม่แตะกันเลย กลับไปบ้านวิชาชีวิตได้จากศาสนาสอน
เขาบ้างหรือเปล่าความรู้เรื่องชีวิตเป็นอย่างไง มีทักษะชีวิตไหม มีเจตคติเกี่ยวกับชีวิตอย่างไร เห็น
คุณค่าชีวิตคนอื่นไหม ที่เอาปิ่นไปอิงเขาเนี่ยเห็นคุณค่าชีวิตตนเองหรือเปล่าทำไมต้องมาฆ่าตัวตาย
เพราะไอ้เรื่องความรักแค่นี้เราเคยสอน เราเคยสอนบ้างไหม ถ้าเขาไม่สนใจศาสนาเขาจะเอาหลัก
ชีวิตมาจากไหน การเลี้ยงดูอบรมลูกหลานของเราอย่างนี้หรือที่เรากำลังทำกับลูกหลานของเรา แล้ว
เราก็มักใจกับไอ้เรื่องเล็กมากัน ผมเรียนอย่างนั้นะครับมันจะหนักหนากว่านี้เยอะถ้าเราไม่ทำอะไร

อีก อีกอันหนึ่งคืออาชีพ พ่อแม่ ผมว่ามันควรต้องเรียนรู้มี 2 คน หัวเมียบีลูกเล็ก ๆ 3 คน เล็กที่สุด เพิ่งเดินได้ ทำงานขายข้าวมันไก่ ลูกๆ ช่วยกันเสริฟ คนเล็กสุดผมประทับใจในมากเขากวาดพื้นร้าน ผมชอบไปกินข้าวมันไก่อร้านเขามากนะ ผมถามว่าพ่อแม่ทำไมให้เขาทำงาน เพราะอยากให้เขาคุ้นงาน เป็นการเลี้ยงลูกที่ถูกต้องที่สุด ผมมีเพื่อนคนหนึ่งเขาเคยจนแล้วเขาก็รวยมากมี 2 คนหัวเมียบ เขารัก ลูกมากด้วย เลี้ยงลูกจนลูกจบปริญญาโทไปเมืองนอก ลูกไม่เคยดักข้าวกินเองเลย ตั้งแต่เกิด พอ เวลาจะกินก็นั่งรอที่โต๊ะกินข้าวแล้วแม่บ้านก็ต้องถือถาดมาดักข้าวให้กินอย่าว่าทำกับข้าวให้แม่กินเลย ดักข้าวกินเองยังไม่เคยแล้วเขาจะไปสู้อะไรกับชีวิต มีครั้งหนึ่งเขาไปทัศนศึกษากับเพื่อนที่ลพบุรี แล้วรถมันออกก่อนเขาก็ไม่รู้เรื่องจนกระทั่งแม่ขับรถไปส่งทุกวัน เขาก็คงไม่รู้หรอกไอ้เรื่องนัดหมาย ไอ้เรื่องรถจะออกเขาคงไม่รู้ ปรากฏว่ารถถนัดร่องไห้อู่ที่ลพบุรีแล้วเขาก็โทรไปบอกให้แม่ขับรถ จากกรุงเทพไปรับเขา เขาเลี้ยงลูกกันแบบนี้ เคี้ยวนี้ แล้วจะช่วยตัวเองได้อย่างไร เหตุของการเลี้ยง ลูกที่ผิดของพ่อแม่ วิชาชีพนี้พ่อแม่ต้องให้เขา

9.สังคมไทยเป็นอะไรอยู่ตอนนี้

การเปลี่ยนแปลงมีเหตุปัจจัย

เราทุกคนต้องสร้างภูมิคุ้มกัน...ทางเศรษฐกิจ ทางศีลธรรม

สังคมเมือง และเทคโนโลยีเรายังไม่พอ

ความร่ำรวยของวัฒนธรรมไทย 4 ด้าน

เรื่องสุดท้ายคือ สังคมไทยเป็นอะไรอยู่ตอนนี้ ขอเตือนสติเรื่องการเปลี่ยนแปลง การเปลี่ยนแปลงมีเหตุปัจจัย หลักคิดก็คือ ถ้าเราควบคุมเหตุปัจจัย เราควบคุมการเปลี่ยนแปลงได้ ถ้าเรา ควบคุมการอบรมเลี้ยงดูได้ เราบอกว่าที่เราไม่ได้เลี้ยงดูเขาทำให้เขาเสีย เหตุปัจจัยเพราะว่าการเลี้ยงดู ของเราไม่ดี ถ้าเรากลับมาควบคุมแล้วเอาใหม่กับปัจจุบันลูกรุ่นต่อไปมักจะดี การที่พระพุทธเจ้า สอนว่า "ทุกอย่างมันเปลี่ยนแปลงทุกอย่างมีปัจจัยทำให้มนุษย์ที่ฉลาด มีปัญญา คิดพึ่งตนเอง ไม่ไป พึ่งพระพรหม หรือไปพึ่งพระพรหมหรือไปพึ่งสิ่งที่มีอยู่นอกเหนืออำนาจ" เพราะฉะนั้น อัดดาหิ อัดดาโนนาโถ มันจะมาบอกที่ที่ว่า ทุกอย่างมีเหตุปัจจัยแล้วบางเหตุปัจจัยนี้เราควบคุมได้ แต่บางเหตุ ปัจจัยเราก็ควบคุมไม่ได้อันนี้ยอมรับ เช่น เหตุปัจจัยที่รัฐบาลเขาจัดขึ้นมา อันที่ 2 เมื่อ 100 ปีมี นักคิดคนหนึ่งบอกว่า การเปลี่ยนแปลงที่มีอยู่เรื่อนั้นจริงแต่บางการเปลี่ยนแปลงมันเป็นวงจร มีขึ้น มีลง ชีวิตมีสุข มีทุกข์ หลักคิดก็คือ ถ้าเราควบคุมขาดไม่ให้มันลงมากเราก็ไม่เจอวิกฤต ถ้าเรารวม ขาขึ้น อยู่เรื่อย ๆ เราก็จะไม่ขาดทุน คราวนี้นำไปติดตามหลักของพระเจ้าอยู่หัวอันหนึ่งว่า เราทุกคน ต้องสร้างภูมิคุ้มกันทางเศรษฐกิจทางศีลธรรม ทางความประพฤติ ภูมิคุ้มกันคืออะไร คือกลไกใน การป้องกันไม่ให้ขาดมันลงเหวหรือลงวิกฤต เมื่อไปกระทบกับการเปลี่ยนแปลงภายนอกมาก ๆ เรา จะได้ตั้งตัวได้ แต่ถ้าเราอ่อนแอไม่มีภูมิคุ้มกัน ไม่ออกกำลังกายเลย ไปเจอคนผลักหน่อยเราก็ก้มแล้ว

ถ้าเราดูเงินในกระเป๋าของครอบครัวเรา เราไม่เล่นการพนัน ไม่เอาเงินไปสุรุ่ยสุร่ายมีเงินเหลือก็เก็บส่วนหนึ่ง เวลาขาดสนเราจะได้อะไรมาใช้ได้ อันนี้คือระบบภูมิคุ้มกัน ถ้าเรามีภูมิคุ้มกันทางศีลธรรม ไปเจอสิ่งที่ชั่วชวน เพื่อนเขาชวนไปกินเหล้า เพื่อนเขาชวนไปเที่ยวช้อปปิ้ง แต่เรามีภูมิคุ้มกันทางศีลธรรม เราปฏิเสธไปได้ เราก็ไม่ไปติดเฮดส์ เราก็ไม่เป็นโรคไข้เหล้าทำให้เราไม่มีการป้องกันตนเองและสร้างความหวังให้กับชีวิตด้วย เมื่อ 40 ปีที่แล้ว มีปราชญ์อยู่คนหนึ่งจากตะวันตกพูดว่าการเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้นนี้มีมาตั้งแต่อดีตนานแล้วแหละ แต่การเปลี่ยนแปลงวันนี้ พุ่งนี้มันจะรุนแรง รวดเร็ว ทั้งถึง ต้องมีภูมิคุ้มกันให้ดี เขารบกันที่อเมริกา ที่อิรัก แต่มันกระทบมาถึงคนขับแท็กซี่ที่ดอนเมือง กระทบต่อโรงแรมต่าง ๆ เราต้องมีภูมิคุ้มกันกับที่ดี ถ้าคนไทยทั้ง 100 คน มีอาชีพท่องเที่ยวหมดเลย เมื่อสองเดือนก่อนเป็นยังไง อดข้าวหมดเลย แต่พอคนไทยที่ทำงานท่องเที่ยว มันมีแค่ส่วนเล็ก ส่วนน้อย ส่วนใหญ่เป็นชาวไร่ ชาวนาไม่เกี่ยวกับการท่องเที่ยว อีกวิกฤตหนึ่ง คือ วิกฤตโรคศาสตร์ที่มีผลกระทบต่อการท่องเที่ยว พระเจ้าอยู่หัวทรงมาเตือนให้เราคิดหลักเศรษฐกิจพอเพียง

อันนี้คือแนวโน้มทั้ง 7 เรื่องด้วยกัน ที่เราทั้งหมดหนีไม่พ้น

1. มีความรู้เทคโนโลยีใหม่เกิดขึ้นเร็ว
2. อเมริกาจัดระเบียบโลกใหม่
3. เรื่องคมนาคมการขนส่ง
4. การสื่อสาร จะเปลี่ยนรูปร่างไปหมดเลย
5. การค้าและการเงินโลก
6. สื่อมวลชนจะมีอิทธิพลมากทั้งในและนอกประเทศ
7. วัฒนธรรมใหม่ ๆ จะเข้ามาแทนที่วัฒนธรรมของประเทศที่มีวัฒนธรรมอ่อนแอกว่า

ประเทศในโลกนี้มีประมาณ 200 ประเทศ วัฒนธรรมจะแฝงตัวมากับ 3 สิ่ง คือ คมนาคม การขนส่ง การสื่อสาร และมาโจมตีถูกหลานของเรา ผมยังไม่แน่ใจนะครั้นว่าถ้าอีก 50 ปี คนไทยจะมีวัฒนธรรมอะไรเหลือไหมที่ยังเป็นไทย ๆ อยู่ และวัฒนธรรมสมัยนี้ต่างกับสมัยสุโขทัยเท่าไรผมก็ยังไม่รู้ แล้วใครบอกได้บ้างอันไหนเป็นแก่นวัฒนธรรมไทย และมันต้องสืบสานกันไว้ ถึงรุ่นลูกหลาน เหลน โหลน ได้มีสัญลักษณ์ของความเป็นไทยการเปลี่ยนแปลงในช่วง 2 - 3 ปีที่ผ่านมาจะรับตั้งแต่เรามีแผนพัฒนาประเทศฉบับที่ 1 - 9 ประมาณ 40-50 ปี จะเห็นการเปลี่ยนแปลงมาก เมื่อที่ผมยกตัวอย่างพาถูกไปวัดกับพาถูกไปศูนย์การค้า มันสะท้อนให้เห็นว่ามันเป็นวัดบุญนิยม สมัยก่อนเราบูชาคนดี บุคลิกภาพดี สมัยนี้เราบูชาคนรวย สมัยก่อนคนไทยรักน้ำ รักดิน รักต้นไม้ รักหมดเลย มีระบบคิบ้านคิมือง เดียวนี้ไม่มีแล้ว ผมเรียกว่าธรรมชาติพินาศ คือ ยิ่งเอามาเป็นของตนเองได้มากเท่าไรยิ่งดีจากชีวิตชนบทขณะนี้ มีคนไทยอยู่ในชนบทเกือบ 60 % ในเมืองเกือบ 50 % แล้วอีกซัก 20 ปี จะอยู่ในเมือง 60% อยู่ในชนบทเหลือ 40% เวลาเขานั่งรถไปเมืองจะรู้สึกอึดอัดทันที แต่พอเราไปอยู่ชนบทเรารู้สึกสบาย สดชื่น มีแต่รอยยิ้ม ผมคิดว่าคนไทยปรับสมดุลกับชีวิตธรรมชาติมา

700 กว่าปีแล้ว มีความรู้ประสบการณ์ที่จะมีชีวิตในชนบทอย่างแนบเนียน ผมว่าคนไทยยังไม่มีองค์ความรู้ในการปรับตัวในสังคมเมืองและเทคโนโลยีในการเมือง เรายังรู้ไม่พอ แล้วเรามาเปลี่ยนอุตสาหกรรมให้อยู่ในเมือง ในคอนโด ในคิกแถว มันเป็นอีกชีวิตหนึ่งแหละ และผมคิดว่านโยบายยังไม่สามารถปรับตัวได้จากบุชไทย เป็นบุชเทศ เมื่อวันก่อนประชุมสภามหาลัทธิจุฬาฯ แล้วก็มีรายชื่อผู้ที่จบนิสิตจุฬาฯ ผมมานั่งเปิดดูรายชื่อ มันเริ่มโผล่มาแล้วรายชื่อฝรั่ง ฮองกง ใต้หวัน มันเป็นชื่อเทศไปหมด เคี้ยวนี้เด็กไทยชื่อฝรั่งเยอะมาก แต่พอทวนมาคิดดูนะครับเรายังมีทุนเหลืออยู่เยอะมาก ทุนทางสังคมยังมีเหลืออยู่เยอะ ไม่สิ้นหวังถ้าเรารู้ตัวแล้วเราปรับ ผมว่าที่ดังภูมิศาสตร์ทรัพยากรไทยที่อื่นสู้ไม่ได้ ผมว่าคนไทยนิสัยใจคอ ความเป็นมิตร เอื้ออาทรมองคนอื่น ในแง่ดีนี้มีนะ เป็นมรดกสังคม ยังมีอีกหนึ่งประเทศอื่นเขาไม่มีคือเราสถาบันพระมหากษัตริย์ มีอยู่ครั้งหนึ่งการบรรยายของ ดร. สุรินทร์ พิศสุวรรณ ที่ปาดานี พูดถึงความรู้สึกของชาวไทยมุสลิมแล้วบอกว่าประโยชน์ที่พูดในรัฐธรรมนูญที่บอกว่า

1. พระมหากษัตริย์ทรงเป็นพุทธมามกะ หมายถึง พระเจ้าแผ่นดินไทยต้องนับถือพุทธ ไม่นับถือพุทธเป็นเจ้าแผ่นดินไม่ได้มีความหมายชัดเจนครับ
2. บอกว่าพระมหากษัตริย์ทรงเป็นองค์อัครศาสนูปถัมภ์ของทุกศาสนา บ้านเรามี 5 ศาสนา พุทธ มุสลิม คริสต์ ซิก พราหมณ์ ที่เป็นศาสนาทางการที่กรมการศาสนาเขารองรับอยู่ แล้วผมไปอ่านบทความของไทยซิกเขาพูดเหมือนกับ ดร. สุรินทร์ เขาบอกว่ารัฐธรรมนูญประกันไว้ว่า พระมหากษัตริย์ไทยทรงเป็นองค์อัครศาสนูปถัมภ์ของทุกศาสนา มันทำให้มีความรู้สึกเป็นไทยอย่างเต็มตัว ผมอยากให้เรามองสถาบันพระมหากษัตริย์อีกหลายแง่มุมนอกจากพระมหากษัตริย์องค์นี้นะครับ ที่ช่วงคลี่คลายวิกฤติของประเทศมาหลายครั้ง แต่ว่าความสำคัญของพระมหากษัตริย์พระเจ้าอยู่หัวของเราเสด็จไปลาว เมื่อหลายปีก่อนไม่เคยเสด็จไปไหนมา 20 - 30 ปี จะไปลาว 1 คืน คอนเสิร์ทพระราชดำเนินที่เวียงจันทน์ มีเจ้าบ้านมานั่งรอรับเสด็จแล้วเอาผ้ามาให้ท่านเหยียบ ตอนนั้นสถาบันพระมหากษัตริย์คนไทยคนลาวความรู้สึกเหมือนกัน ผมอยากให้เรารับรู้ด้วย ผมอยากให้เรามองความเหมือนของหลักศาสนาทั้ง 5 อย่าไปมองความแตกต่างเราจะเรียนรู้กันได้มากมาย แต่ถ้าเราไปมองความแตกต่างเราก็จะพบแต่ความขัดแย้ง พระธรรมปิฎกเลขาวิเคราะห์ให้ไว้ว่า ศาสนาหลัก 3 ศาสนาทั้ง พุทธ คริสต์ อิสลาม มีหลักธรรมเหมือนกัน 3 ข้อ คือ สัจจะ ,การให้คุณค่ากับชีวิตมนุษย์ ,ความรักความเมตตา ผมคิดว่าสัจจะอยู่ที่ว่าอะไรจริง ในความจริงมีอยู่ 3 ระดับ

1. เป็นความจริงเพราะศรัทธา

ศาสนาคืออะไร ศาสนาคือ คำสอนของพระศาสดา ศาสดามีให้เลือกเยอะแยะ ถ้าเราไม่พอใจศาสนาไหน เราจะไปเป็นศาสนิกชนของศาสนาโน้นก็แล้วแต่ความศรัทธาแล้วแต่ความเชื่อของเรา ความจริงของความศรัทธาเนี่ยต้องให้เป็นเอกลักษณ์ของศาสนิกชนของศาสนาต่างๆ เหมือนกับความเชื่อศรัทธาในพ่อแม่ของเรา แล้วก็ไม่ควรเอาพ่อของใครสักคนมาเอียงกันนะ มันเป็นศรัทธาส่วนตัว ถูกไหมครับ เอียงกันก็มีแค่จะทะเลาะกันเปล่าๆ

2. สิ่งก็คือความจริง

ทางวิทยาศาสตร์ความรู้ทางวิชาการ ทางเทคโนโลยี เป็นประสบการณ์ส่วนตัว เราเชื่อว่า มะระขม มีพื้คนหนึ่งเขาบอกว่ามีทั้งขมและหวาน อย่างเอียงกันเลขมันลื่นคนละอัน แต่ถ้ามาวัดความหวานทางวิทยาศาสตร์ของมะระวัดความขม อันนี้ไปเอียงกันเถอะแยกกันไม่ได้ว่าความจริงมันเกิดจากประสบการณ์ส่วนตัว เนี่ยเป็นสิทธิส่วนบุคคล ส่วนข้อ 2 และข้อ 3 ก็ชัดเจนนะครับ คุณค่าของชีวิตมนุษย์ทั้ง 3 ศาสนา ทุกศาสนาไม่ใช่เฉพาะ 3 ศาสนานี้จะครับให้คุณค่ากับชีวิตมนุษย์สูงสุดเลย เว้นแต่เพียงว่าสาวกบางคนมาตีความผิดเท่านั้นเอง มาแปลความไปคนละอย่างจึงได้มาพินกันมากมายก่ายกองตั้งแต่ประวัติศาสตร์มาแล้วเราไม่ควรเอามาเป็นเชื้อของความขัดแย้งอีกเลยนะครับ ผมคิดว่าอย่างนั้นนะครับคุณของประเทศไทยอีกอย่างคือ วัฒนธรรมไทย ภาษาไทย เมื่อหลายปีก่อนผมไปฟังเทศน์ ท่านสันติกโรภิกขุ ท่านเป็นพระฝรั่งมองไทยที่อยู่ไทยมานาน ท่านบอกว่า " ความร้ายของวัฒนธรรมไทยนี้มีอยู่ 4 ด้านด้วยกัน " ท่านมองในแง่คินะครับ

อันที่ 1 คือ วัฒนธรรมไทย คนไทยนี้ชอบเดินสายกลางอันนี้ก็ต่อนะครับมัชฌิมาปฏิปทา คนไทยไม่ชอบบูชา ไม่ชอบบูชาศักดิ์คน ไม่ชอบสุดโต่งมากเลยชอบตรงกลางๆ นะครับ

อันที่ 2 โดยพื้นฐานคนไทยชอบธรรมชาติชอบอยู่ใต้ต้นไม้ต้นไม้ใหญ่ๆ มันร่มเย็นสบายมากกว่าที่ไปนั่งในห้องแอร์ชอบอย่างนี้จริงๆ แล้วชอบอย่างนี้

อันที่ 3 คนไทยนี้ชาญฉลาด ในการผสมผสานของเก่ากับของต่างถิ่น เมื่อวานได้รับเชิญไปวิจารณ์หนังสืออยุธยา กลุ่มอาจารย์ชาญวิทย์ เขาเขียนหนังสือดีมากหนังสือเล่มนี้เขากำลังจะขายทอดถึงคนต่างด้าวในอยุธยา แล้วทอดถึงเขาจนมโปรตุเกสให้เรา ทองหยิบ ฝอยทองนี้ และตอนนี้ และตอนนี้เราก็ใช้เป็นขนมไทยจนบัดนี้แต่แท้จริงมาจากฝรั่ง ก๋วยเตี๋ยวมาจากเมืองจีนคนไทยนี้ฉลาดในการผสมผสานของเก่ากับของต่างถิ่นจนกระทั่งมาเป็นของไทยใครก็ทำทั่วด้วยไม่อร่อยเหมือนคนไทย

อันที่ 4 พุทธธรรมยังอยู่ในจิตใจคนไทยท่านสังฆมุนานานกว่า 700 - 800 ปี ตั้งแต่สมัยสุโขทัยจริงๆ ก่อนโน้นอีกนะ ตั้งแต่สมัยทวารวดีนะ แต่ว่าหลักฐานทางประวัติศาสตร์เราสืบได้ถึงประวัติศาสตร์เราก็ได้พระจากลังกาจากพุกามและได้มาช่วยกันแล้วมันสั่งสมอยู่ในจิตใจของคนไทย

ผมคิดว่าในกระบวนการเรียนรู้ของมนุษย์ ถ้าหลักคิดเราผิดแล้วเราจะทำอะไรผิดๆ และทำอะไรผิดๆ เยอะ แต่ถ้าหลักคิดเราถูกมันจะช่วยให้ดีไปหมด ผมยกตัวอย่าง ประชาธิปไตย แปลว่าการไปเลือกตั้ง 4 ปีครั้ง นั่นไม่ใช่ถ้าดูตามนี้คำที่สำคัญที่สุดของประชาธิปไตยมี 3 คำคือ ภาราครภาพ เสรีภาพ และเสมอภาค ภาราคร แปลว่า พี่น้องไม่ใช่การคร ศรีชาพันธ์นะ

ภาราครแปลว่า ความเป็นพี่น้องกัน คนไทยรักกันเหมือนพี่น้อง เสรีภาพคืออะไร เสมอภาคคืออะไร ถ้าแปลอย่างนั้นะครับ ว่าเป็นเป้าหมายของประชาธิปไตย คือการสร้างความเป็นพี่น้องให้เกิดความรักสามัคคีระหว่างคนในชาติเดียวกัน อันนี้คือเป้าหมายอยู่เราจะบอกเราจะปกครองประชาธิปไตยละแล้ว ถามว่าปกครองไปทำไมมันคืออะไรคำตอบบอกว่ายากได้ประชาธิปไตย เพราะประชาธิปไตยทำให้คนไทยเป็นพี่น้องกันทั้งชาติ อันนี้คือเป้าหมายของประชาธิปไตย ภาราครภาพ อันนี้ผมถามว่าคนมันก็มีอย่างนี้ สูง ต่ำ ดำ ขาว ทั้งรวบทั้งจนจะทำอย่างไรให้เป็นพี่น้องกันให้ได้ ขอบอกมี 2 วิธี วิธีที่ 1 คือเสรีภาพ อีกวิธีคือ เสมอภาค เสรีภาพต้องแปลว่าอย่างนี้ทุกคนในชาติ มีเสรีภาพที่จะพัฒนาศักยภาพตนเองเพื่อไปรับใช้สังคมทุกคนในชาติมีเสรีภาพที่จะเรียนรู้ที่จะพัฒนาตนเองเพื่อไปรับใช้สังคม เสรีภาพไม่ได้บอกว่าฉันเกลียดแค้นจะค่อยแกล้งไม่ใช่เพราะอันนั้นไม่ใช่ภาราครภาพ เสรีภาพคือทำอย่างไรให้คนไทยทุกคนอยากดีมีเงิน พินิจ ไม่พินิจ ให้เขาได้เรียนรู้ทั้งในระบบการศึกษาและนอกระบบการศึกษา เพื่อให้เขาเป็นคนดี มีความรู้มีศีลธรรมคอยรับใช้สังคม ไม่ใช่บางคนได้รับการศึกษา บางคนไม่ได้รับการศึกษา บางคนไม่ได้รับการเรียนรู้เพราะอยู่ไกลปืนเที่ยง เพราะจนเกินไปเพราะแขน ขาขาด เรามาทำอย่างไรให้คนไทยได้รับการศึกษากันหมดได้รับการเรียนรู้หมดอันนี้คือเสรีภาพ เสมอภาคคืออะไร คือสังคมสร้างระบบเพื่อให้ทุกคนในการรับชอบคอกฎหมายรับผิดชอบต่อศีลธรรม ไม่ใช่คนรวยแล้วไม่รับผิดชอบคอกฎหมาย ทำอะไรก็ได้ผิดกฎหมายอย่างนี้ไม่ใช่เสมอภาคถูกไหมครับ ทุกคนต้องเสมอภาคกันในการรับผิดชอบต่อสังคม ทุกคนต้องเสมอภาคกันในการรับผิดชอบคอกฎหมาย ที่พระเจ้าอยู่หัวบอกว่าไม่ให้มีนักโทษคับแค้นแดนคาร์ดให้มีแต่ซึ่งเกิดสแดนคาร์ดทุกคนต้องมีความเสมอภาคกันในการรับผิดชอบต่อศีลธรรม เช่น ครูไปข่มขืนลูกศิษย์ต้องถือว่าไม่รับผิดชอบต่อศีลธรรมต้องลงโทษไม่ใช่ครูใหญ่แล้วโทษน้อยหน่อครูเล็กโทษมากหน่ออันนี้ไม่ใช่ แสดงว่าไม่เสมอภาคกัน ไม่รับผิดชอบความเสมอภาคในศีลธรรม เพราะฉะนั้นประชาธิปไตยมีความหมายที่ทำให้คนรักสามัคคีกันได้ แต่ด้านอกว่าเอ็งไม่ต้องรับผิดชอบ และถ้าอย่างนั้นจะไปสามัคคีทำไมวะ เอ็งรวบเอ็งได้รับการศึกษาถูกข้างเงินไม่ได้ได้รับการศึกษา แต่ถ้าประเทศทำอย่างนี้เนี่ยจะบอกว่ารักกันไหม รักไม่ลงแต่ถ้าบอกว่าประเทศนี้รับประกันเลขนะ ลูกคนมี คนจน อย่างน้อยได้เรียน 12 ปีฟรี เขามีความหวัง อีกอันหนึ่งที่กำลังจะเกิดผมเสียใจมากคือความเห็นแก่ตัวมากขึ้น เนื่องจากเรามีวัตถุนิยมมากขึ้น เรามานั่งฟังในลานวันนี้ที่มานี้ครูบาอาจารย์ทั้งพี่น้องประชาชนมาด้วยจิตใจอาสาสมัคร มาด้วยความเต็มใจ จิตใจอาสาสมัครคือ จิตใจที่ออกมารับใช้งานของส่วนรวมและมีความสุขอยู่ข้างในไม่ใช่ข้างนอกจิตใจอาสาสมัครต้องเป็นจิตใจที่ปิดทองหลังพระไม่ใช่ปิดทองหน้าพระ พระเจ้าอยู่หัวเคยมีพระราชดำรัส

พวกไปทำโครงการหลวงท่านบอกให้ช่วยปิดทองหลังพระ ท่านบอกหน้าพระมีคนปิดเยอะแล้วทองแล้วเอารางวัลไปเยอะแล้วด้วย แต่หลังพระยังไม่เคยมีใครปิดเลยนะ แล้วปิดหลังพระมักจะไม่มีรางวัล ถึงได้บอกใจครับว่าจิตใจอาสาสมัครคือเราไปทำงานให้ส่วนรวม แล้วเรามีความสุขอยู่ในใจโดยไม่ต้องมีรางวัล ไม่ต้องมีคำขอบคุณ ไม่ต้องมีอะไรทั้งนั้นนะครับแล้วมันจะมีความสุขจริงๆทำง่ายนะ เรื่องจิตอาสาสมัครในพระพุทธศาสนาเรามีอยู่แล้ว คือ ทาน ศีล ปัญญา เป็นจิตอาสาสมัครที่ดีที่สุดนะครับ ครบก็สรุปแล้ว ผมได้ใช้เวลาไปกินพอสมควรนะครับเด็กก็คงรู้สึกอึดอัด แต่ยังฟังอยู่นะ เพราะว่าเวลาพูดถึงใครชื่อฝรั่งบ้างก็ยกมือใครชื่อไอ้จอร์จนี่เหมือนกันนะ એต้องขอบคุณที่ให้โอกาสมาพูดคุยกันนะครับ

10 สรุป

ผมพูดไป 3 - 4 เรื่องด้วยกัน อันที่ 1 พูดถึงเรื่องสมองมนุษย์ ขณะนี้ได้มีการศึกษาสมองมนุษย์มากขึ้นเรื่อยๆ ในขณะที่มีชีวิตอยู่แล้วมาเริ่มศึกษาเครื่องจักร นอกจากความเคลื่อนไหว การพูดจา เกี่ยวกับร่างกายคนแล้วยังมาศึกษาเรื่องอารมณ์ ศึกษาเรื่องศีลธรรมที่เกี่ยวกับการทำงานของสมองมนุษย์ แล้วมันยังอธิบายในสิ่งที่พระพุทธเจ้าท่านทรงสั่งสอนเป็นพันปี เรื่องที่ 2 พูดถึงเรื่องการเรียนรู้เนี่ยมาจากระบบการศึกษาจากนอกระบบการศึกษาอยากให้พวกเราทุกคนได้รับการศึกษานอกระบบการศึกษา ตั้งแต่เกิดคือเรียนรู้จากในบ้านจากพ่อแม่ เรียนรู้ทั้งในด้านวิชาการ วิชาชีพ วิชาการ วิชาศีลธรรม ได้เรียนรู้ด้วยกันนะครับ เรียนรู้จากชุมชน เรียนรู้จากวัด เรียนรู้จากแหล่งอื่นๆ ที่มีอีกเยอะห้องสมุดเอช พิพิธภัณฑ์เอช ปาบาลานาไฟร

ผู้ใหญ่ต้องทำหน้าที่ผู้ใหญ่รับผิดชอบทำให้เด็กได้รับการเรียนรู้ พาเด็กไปวัดประจำหมู่บ้านไปไหว้พระประธานในโบสถ์ไปเห็นชื่อวัดมีศิลาจารึกไว้เสร็จว่าวัดหลังนี้สร้างเมื่อไหร่ พ.ศ.ไหน ใครสร้าง มีความสำคัญอย่างไร อยู่กับเรามาอย่างไร ผมอยากให้ทุกส่วนมีส่วนสะท้อนการเรียนรู้เหมือนกับที่บอกว่าค้นไม่สอนธรรมอะไรอย่างนั้นเป็นต้น มันจะสะท้อนอย่างนั้น ผู้ใหญ่ต้องลงทุนสร้างเมืองไทยเป็นแหล่งการเรียนรู้ทั่วประเทศไทย แหล่งเรียนรู้จะเอาคอมพิวเตอร์มาตั้งที่พระประธานก็ไม่ได้ ผมว่าเอาศิลาจารึกเนี่ยแหละยังได้อยู่เอาหนังสือมาวางเดี่ยวขาดหมด ผมเห็นตัวอย่างที่วัดสวนดอกที่เชียงใหม่ มีพระเจ้าแล้วมีคนมาทำบุญทำทาน เขาสลักไว้เลยว่าพระประธานนี้ชื่ออะไรใครสร้างวันที่เท่าไร พ.ศ.อะไร เมื่อไหร่เพื่ออะไรทำถึงสร้างแล้วก่อนหน้านี้ถ้าเราไม่รู้แล้วเราไปไหว้พระวัดพระแก้วแล้วเราก็อายุรู้ประวัติวัดพระแก้วจริงๆเขาก็มีหนังสือขาย แต่อยากได้สั้นๆเด็กๆจะได้อ่าน เคยไปเมืองน่านแล้วมีเวลาเหลือไปเที่ยวที่วัดภูมินทร์ แล้วไปเจอเด็กนักเรียน ป.4 3 - 4 คน กำลังลอกภาพวาดของผนังโบสถ์วัดภูมินทร์ ผมก็ไปเดินอ่านมีข้อมูลเขียนไว้เป็นแหล่งความรู้จากนั้นได้ถามเด็ก 4 คนว่า " หนูภาพนี้สร้างมาที่ปีแล้ว " มีเด็กคนหนึ่งเดินอ่านเหมือนผมแล้วก็บอก ลบ คุณ หารแล้วบอกได้หมดอันนี้แหละคือแหล่งข้อมูลเป็นความรู้ ถ้าเราอยากให้เด็กไทยมีปัญญา ต้องรู้จักให้เด็กไทยฉลาดแปลงข้อมูลมาเป็นความรู้ได้แล้วข้อมูลมาใส่ไว้ตรงนี้แล้ว

มันกลายเป็นปัญหาผมก็ฝากพวกเราไว้นะครับ ก็ขอกราบขอบคุณอีกครั้งหนึ่งนะครับสิ่งที่ได้มาในวันนี้เริ่มเห็นเหลือเกินความสนุกสนานที่ได้เรียนในสิ่งที่คิดอยู่หลายๆเรื่องด้วยกันนะครับ

11 ช่วงซักถาม แลกเปลี่ยน เรียนรู้

กระบวนการศึกษาของกลุ่มชุมชน 7 รูปแบบ การฝึกอบรม การซึมซับ การสนทนา ชุมชนศึกษา สื่อประชาสัมพันธ์ ปฏิบัติจริง

ข้อคิดการจัดการความขัดแย้ง

ปรัชญาพระพุทธเจ้า

ควรรู้อะไรคืออะไรก่อน

วิธีทรงงานของพระเจ้าอยู่หัว

นพ.บัญชา : ก่อนที่จะพักนะครับผมขอฝากไว้ด้วยผมเชื่อว่าทุกคนก็ฟังนะครับ พอถึงกลุ่มชุมชนสร้างสรรค์ที่จังหวัดสุราษฎร์ธานีเขาก็ทำงานเรียกว่างานวิจัย เรื่องศึกษารูปแบบและแนวทางการจัดกระบวนการเรียนรู้ที่เด็กๆจัดกันเองฟังที่คุณลุงหรืออาจารย์หมอเกษม นำเสนอมาแล้วมีใครอยากซักถามหรือเสนอแนะเชิญครับ เชิญทั้งสองคนมาประเดิมหากท่านใดมีอะไรก็เชิญนะครับ ขณะเดียวกันถ้ามีข้อเสนอหรืออยากเปลี่ยนอิริยาบถก็ลุกเดินไปได้เลยครับ มีน้ำอยู่ข้างหลังภาวนาวัดเรียกน้ำปานะสามารถดื่มดับกระหายและก็ได้ให้พลังงานตามควรทางวัดได้จัดไว้ให้บริการอยู่ด้านหลังตามอัธยาศัยแล้วก็แลกเปลี่ยนกัน ตอนนี้ขอฟังน้องสองคน คือ คุณปู กับ คุณอัครดองเสนอความคิดข้อสังเกตและคำถามให้ข้อมูลเรื่องอะไรที่ทำอยู่

คุณปู (วัยพร) : นมัสการพระคุณเจ้า เรียนท่านองคมนตรี ศาสตราจารย์นายแพทย์เกษม วัฒนชัย คิณนางสาววลัยพร ทองจันทร์ ในนามกลุ่มชุมชนสร้างสรรค์ วันนี้รู้สึกว่าเขาผู้มีเกียรติมากินเยอะมากเลยนะคะ ขอดิอโอกาสนี้แนะนำกลุ่มชุมชนสร้างสรรค์ก่อนนะคะ กลุ่มชุมชนสร้างสรรค์คือกลุ่มเพื่อนๆที่รวมตัวกันทำกิจกรรมเพื่อการเรียนรู้ เรามีจุดกำเนิด แหล่งก่อเกิดที่สวนโมกข์นะคะ ซึ่งตรงกับที่ท่านหมอเกษมพูดว่าเด็กๆจะเรียนรู้ศีลธรรม จริยธรรมได้ดีตอนอายุ 6-12 ปี แต่สำหรับชุมชนสร้างสรรค์ อาจจะดูแลไปหน่อยนะคะเพราะว่าเราเริ่มต้นในช่วงที่เรียนชั้น ม. 5

นพ.เกษม : ใช่ๆ คนแก่ก็เรียนได้ หมายความว่าบางทีเรามีชั้นของการเรียนรู้ทับกันอยู่ ตอนอายุเรามากขึ้น อาจจะเรียนลำบากหน่อย แต่บางคนก็เรียนได้ทันทีเพราะมีพื้นรับจำเพาะ แต่บางคนต้องค่อยๆลอกทีละชั้นออกไป เข้าใจนะ เพราะเด็กสมองจะรับได้ทันที รับได้ง่ายกว่า เรียนได้หมด

คุณปู (วัลย์พร) : สวนโมกษ์ก่อให้เกิดเป็นกลุ่มยุวชนนะคะ จากการที่สมาชิกได้มาที่สวน โมกษ์และได้เห็นกิจกรรมของพระสงฆ์ หรือจากการมาเยี่ยมเยือนของแขก ได้เกิดการเรียนรู้ของกลุ่ม ต่อมาได้พัฒนา เสริมสร้างการเรียนรู้จากประเด็นปัญหาของตนเอง ใช้กระบวนการที่เชื่อมโยงกับชุมชน ร่วมเรียนรู้กับเด็กๆ ในชุมชน และมีเพื่อนสมาชิกของเราที่อยู่ในชุมชนที่เกิดปัญหา เราก็ไปเรียนรู้ตรงนั้น ต่อมายุวชนสร้างสรรค์ได้ทำงานวิจัยสรุปบทเรียนของกลุ่มซึ่งในรายละเอียดขอเปลี่ยนคนคุยนะคะ

อีด (รัตนา) : กราบนมัสการพระคุณเจ้า กราบเรียนท่านวิทยากร สมาชิกผู้ร่วมกิจกรรมทุกท่าน ได้ฟังที่อาจารย์คุณหมอกฤษมกล่าวนมา ทำให้มีความมั่นใจในกระบวนการที่ทำอยู่มากขึ้นนะคะ ขณะนี้กลุ่มยุวชนสร้างสรรค์ ได้ทำงานวิจัยสรุปบทเรียนของกลุ่มในหัวข้อการศึกษารูปแบบและแนวทางการจัดกระบวนการเรียนรู้ของกลุ่มยุวชนสร้างสรรค์และเพื่อนเครือข่ายในจังหวัดสุราษฎร์ธานี โดยการสนับสนุนของสำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย ซึ่งมีรายละเอียดบางส่วน นำเสนอในรูปแบบนิทรรศการในบริเวณลานหินโค้งนะคะ

สำหรับรูปแบบการเรียนรู้ที่กลุ่มได้พบในกระบวนการถอดบทเรียนทั้งหมดมี 7 รูปแบบ ดังนี้

การฝึกอบรม

สวนโมกษ์เป็นแหล่งฝึกอบรมที่สำคัญของสมาชิกกลุ่มยุวชนสร้างสรรค์ เป็นการฝึกการทำหน้าที่ในประจำวัน การทำงานกลุ่ม โอกาสในการดำเนินชีวิตที่สงบ เรียบง่าย ฝึกการเป็นอยู่ตามแนวที่ท่านอาจารย์พุทธทาสกล่าวว่า "การเป็นอยู่อย่างต่ำ การกระทำอย่างสูง"

นอกจากนี้ มีกิจกรรมฝึกอบรม เช่น ด้านสื่อ ละคร ศิลปะ การทำงานเฉพาะเรื่อง ช่วยเหลือสมาชิกในกลุ่มพัฒนา ยกระดับการทำงาน มีการฝึกอบรมเกี่ยวกับการจัดประชุม

นอกจากนี้ การเรียนรู้ในชั้นเรียน ในด้านทักษะการสื่อสาร การคิดคำนวณ และทักษะอื่น ๆ นับเป็นการฝึกอบรมที่มีประโยชน์

การเรียนรู้แบบซึมซับ

การเรียนรู้แบบซึมซับ เป็นไปตามแนวทางที่ท่านอาจารย์พุทธทาสกล่าวว่า "ทำให้ดู อยู่ให้เป็น สงบเย็นให้เป็นตัวอย่าง" นะคะ เราได้เห็นแบบอย่างจากคุณครูของเรา พ่อแม่ของเรา หรือสถานที่ต่างๆ ที่เราไป เช่นการเข้ามาอยู่ในสวน โมกษ์ เราได้ซึมซับเรื่องความสงบไปในตัว เราคงจะกระโดดโลดเต้นไม่ได้

รวมถึงการศึกษาแบบแผนปฏิบัติซึ่งกันและกัน มีค่านิยมที่มีการถ่ายทอดกันตามธรรมชาติจากกระบวนการของกลุ่มที่สมาชิกมีความใกล้ชิดกัน ได้ร่วมกิจกรรมอย่างต่อเนื่อง นอกจากโอกาสในการร่วมกิจกรรมแล้ว การสร้างสัญลักษณ์บางอย่างของกลุ่มทำให้มีโอกาสในการซึมซับพฤติกรรมกันได้โดยผ่านกระบวนการเรียนรู้อย่างเป็นธรรมชาติจากการปฏิบัติร่วมกัน

การ Dialogue

การ Dialogue หรือสนทนาอย่างละเอียด ลึกซึ้ง ท่านอาจารย์พุทธทาส ท่านก็กล่าวว่าให้สนทนาอย่างลึกซึ้ง นะคะ เราพิจารณาวิัจจนาอย่างเป็นธรรมชาติ นำไปสู่การวิเคราะห์ แก้ปัญหา และนำไปปฏิบัติ และเอามาสรุป มาพูดคุยกันอีก

ได้สนทนากับผู้มีประสบการณ์จากต่างกลุ่ม เช่น คณะจากมูลนิธิอานันทมหิดล และสวนอนันตชะยามะ โดยเฉพาะการเรียนรู้ที่สวนโมกข์ ได้มีการพิจารณาวิัจจนาที่พระสงฆ์ที่กรุณาต่อเด็ก ๆ เช่นหลวงพี่จ้อย ท่านเมธี หลวงพี่นุ้ย และท่านอื่นๆ

การศึกษาคูงาน/ศึกษานอกสถานที่

กลุ่มเยาวชนสร้างสรรค์ ได้ศึกษาคูงาน ศึกษานอกสถานที่ค่อนข้างมากในลักษณะกิจกรรมช่วงสั้นๆเช่นการเยี่ยมชมบ้านเพื่อน ศึกษาจากโครงการพัฒนาชนบทขององค์กรพัฒนาเอกชน การพบปะแลกเปลี่ยนกับกลุ่มอื่นๆ มีกิจกรรมศึกษานอกสถานที่ เช่นสำรวจแม่น้ำลำคลอง สำรวจปะการัง สำรวจพันธุ์ไม้ จุดเด่นของการเรียนรู้นอกสถานที่คือ ความน่าสนใจของกิจกรรมการเรียนรู้ เด็ก ๆ ได้เรียนรู้ทั้งกระบวนการ และเนื้อหา

ชุมชนศึกษา

รูปแบบชุมชนศึกษา มองว่าสิ่งที่อยู่ในชุมชน น่าสนใจ มีประวัติของชุมชน แหล่งเรียนรู้สภาพปัญหาที่เรียนรู้ได้โดยการสำรวจข้อมูล การสัมภาษณ์ การร่วมกิจกรรมต่างๆในบางระดับ ทำให้เราได้ข้อมูลเบื้องต้น ในการพูดคุย หาแนวทางจัดกิจกรรมที่เหมาะสม พร้อมด้วยการเรียนรู้ที่เกิดขึ้นในกระบวนการนี้ และการเชื่อมสัมพันธ์กับบุคคล เช่นภูมิปัญญาท้องถิ่น ผู้นำชุมชน

การเรียนรู้จากการปฏิบัติและการสรุปงาน

การเรียนรู้จากการปฏิบัติจริงและการสรุปความรู้ร่วมกัน เป็นกระบวนการเรียนรู้ที่สำคัญที่สุดของกลุ่ม กระบวนการเรียนรู้นี้ ต้องเกิดขึ้นมาจากความร่วมมือของหลายฝ่าย มีระบบความสัมพันธ์ที่ดี กิจกรรมมีการลงลึก ตรงกับความสนใจและปัญหาที่กลุ่มและชุมชนประสบอยู่

กิจกรรมสื่อสาร/ประชาสัมพันธ์/รณรงค์

การสื่อสารภายในกลุ่ม มีทั้งการสื่อสารแบบธรรมชาติ เช่น การพบปะพูดคุย การทำงานร่วมกัน พร้อมด้วยการสื่อสารที่มีการจัดการมากขึ้นเช่นการจัดพิมพ์จดหมายข่าวของกลุ่ม จัดรายการวิทยุ จัดเสียงตามสาย จัดนิทรรศการ การสื่อสารผ่านกิจกรรมการจัดประชุม รณรงค์ ซึ่งสามารถสร้างการเรียนรู้ได้ดี

ปัจจัยเอื้อในการเรียนรู้

1. ครอบครัวยุคใหม่ให้การสนับสนุน พบว่าครอบครัวของสมาชิกส่วนใหญ่จะมีพื้นฐานที่ดี ส่วนมากเป็นชาวชนบท มีความเรียบง่าย ไม่ติดขัดการบริโภค การสร้างฐานะมาก
- 2.การทำงานอย่างเป็นระบบ มีการแบ่งหน้าที่ตามความถนัดและความสนใจ กลุ่มได้ให้ความสำคัญในด้านการส่งผ่านข้อมูลภายในกลุ่ม การหนุนเนื่อง ช่วยงาน ตามความจำเป็น
- 3.สมาชิกมีความสนใจและความตั้งใจอยู่แล้วเป็นทุนเดิม
- 4.บรรยากาศการเรียนรู้สนุก มีความสดชื่น แจ่มใสเมื่อเข้ามา ซึ่งเกิดขึ้นจากธรรมชาติของเด็กๆที่สดใสอยู่แล้ว ธรรมชาติของวิธีการเรียนรู้จากการปฏิบัติที่ไม่น่าเบื่อ
- 5.มีระบบสายสัมพันธ์และการช่วยเหลือด้วยความเป็นพี่น้องภายในกลุ่มสูง สมาชิกสนิทสนมกันในกลุ่ม มีประวัติเกี่ยวกับการดูแล เอื้ออาทร กันทั้งส่วนตัว ครอบครัว และชุมชน ซึ่งอาจารย์สมเจตนา มณีโมไนย ได้ให้ข้อสรุปว่า "ช่วยกันเมื่อเป็น เห็นกันเมื่อตาย ให้กันเมื่อทุกข์"
- 6.มีความต่อเนื่องในการจัดกิจกรรมการเรียนรู้ ตลอดระยะเวลา 8 ปี ที่ผ่านมา ซึ่งมีกิจกรรมหลักๆทุกเดือน พร้อมด้วยกิจกรรมประจำทุกสัปดาห์
- 7.ผลที่เกิดขึ้นในการดำเนินกิจกรรมการเรียนรู้เป็นสิ่งที่ดี
- 8.สมาชิกรู้ถึงศักยภาพของตนเอง และทราบในสิ่งที่ตนเองชอบ
- 9.ทรัพยากรที่มีคุณค่าในท้องถิ่น เป็นเหตุให้เกิดกิจกรรมการเรียนรู้ เพราะเห็นถึงคุณค่าของทรัพยากรจึงเกิดความคิดทำกิจกรรมต่างๆ เพื่อเป็นการอนุรักษ์ไว้ให้ลูกหลานต่อไปในอนาคต
- 10.แกนนำกลุ่ม ได้มีการพบปะพูดคุย สรุปประมวลกิจกรรม และสถานการณ์ของกลุ่มเป็นระยะๆ และร่วมกันกำหนดทิศทางการทำงานร่วมกันกับอาจารย์ที่ปรึกษาอย่างต่อเนื่อง

นพ.เกษม: เรื่องกิจกรรม ที่จริงอยากฟังจากคุณครู แล้วจะถามเรื่องระบบของการศึกษา หรือว่าเรื่องอะไรก็ได้เนาะครับ เรื่องหลักสูตร เรื่องอะไรก็ได้ครับแต่ผมไม่ทราบเหมือนกันว่าคุณครูฟังอยู่ตรงไหนกันบ้าง จะยินดีเต็มที่เลย สำหรับรูปแบบการเรียนรู้ 7 แบบ นั้นเป็นของดี เป็นการรวมตัวกันของเยาวชน เพื่อทำสิ่งดีต่างๆร่วมกันเนาะครับ จริงๆถ้าต่างคนต่างทำก็ได้พลังส่วนหนึ่ง แต่ว่าถ้ามารวมพลังกันก็จะได้พลังที่เป็นตัวคูณ จะได้มากกว่าที่เป็นบวกกัน ตรงนี้ก็ชัดเจน ข้อสังเกตที่ว่ามันจะเป็นตรงกันข้ามกับสิ่งที่เด็กได้เรียนรู้ในระบบการศึกษาหรือไม่ คิดว่าต่อไปเราต้องคิดในแง่ที่ว่ามันเสริมกัน เป็นส่วนเสริมให้สมบูรณ์ซึ่งกันและกัน ในหลักสูตรการศึกษาขั้นพื้นฐาน 12 ปี ผมได้รับมอบหมายจากรัฐบาลชุดก่อน ให้เป็นประธานทำหลักสูตรใหม่ ปีนี้ใช้ ป.1,ป.4, ม.1, ม.4 ปีหน้าจะเป็น ป.1, ป.2, ป.4, ป.5 และ ม.1, ม.2, ม.4, ม.5 เนาะครับ แล้วในปี 48 จะใช้เป็น 12 ปี ทุกชั้นปี จะเป็นเนื้อหาหลักสูตรใหม่หมดเลย หลักสูตรใหม่นี้ จะมองด้านต่างๆค่อนข้างจะเป็นองค์รวม และสิ่งที่สำคัญ คือเนื้อหาใหม่ จะเป็นเรื่องที่ต่างจากหลักสูตรที่เคยมีมา ผมเรียกว่าหลักสูตร 2 ชั้น เราจะมีเนื้อหาของสากลอันหนึ่ง ของไทยอันหนึ่ง ซึ่งส่วนมากมองในฐานะของคนกรุงเทพฯ แต่ว่าเนื้อหา

หลักสูตรใหม่นี้ จะมีเนื้อหาทั้งสองอันนั้นคือเนื้อหาแกนกลาง คือจะมีทั้งชาติไทย และสากลรวมอยู่ด้วย หมายความว่าเด็กไทยที่เรียน ป.1-ป.6 ได้เรียนเหมือนกันแต่จะเป็นเนื้อหาอันที่ 3 รวมอยู่ด้วยคือหลักสูตรท้องถิ่นเดี๋ยวนี้นี้เป็นหลุมสามชั้นไม่ใช่เนื้อสองชั้นแล้วครับหลักสูตรท้องถิ่นเขาให้สัดส่วนเป็น 30 เปอร์เซ็นต์แล้วใครเป็นผู้กำหนดให้สถานศึกษากับเขตพื้นที่การศึกษาเป็นผู้กำหนด เรื่องเขตพื้นที่การศึกษาจะเป็นระบบใหม่ของระบบการศึกษา ประมาณสัปดาห์หน้าคงเข้าไปประกาศเขตการศึกษาทั้งหมดมี 135 เขต ผมไม่ทราบว่าจะสุราษฎร์ธานีแบ่งเป็นกี่เขต สมมติแบ่งเป็น 2 หรือ 3 เขต ผู้อำนวยการเขตพื้นที่ กรรมการเขตพื้นที่การศึกษาจะมาจากประชาชนนะครับ ซึ่งมาจากผู้ทรงคุณวุฒิ ผู้จัดการปกครองในท้องถิ่น สมาคมผู้ประกอบการ ต้องเข้าไปอยู่ช่วยกัน ในเขตพื้นที่การศึกษาจะดูแลโรงเรียนที่ต่ำกว่าปริญญาตรีทั่วประเทศทั้งประถม มัธยม และอาชีวะทั้งที่สอนอนุปริญญาด้วย เพราะฉะนั้นเขตพื้นที่การศึกษาจึงมีอำนาจใหญ่โตมากตั้งแต่วันอังคารหน้าเขาจะยุบแล้วยกเลิกกรมทั้งหมด กฎหมายผ่านสภาแล้วรอพระเจ้าอยู่หัวลงนามแล้วก็ประกาศในราชกิจจานุเบกษาในวันที่ 30 และในวันที่ 1 จะเปลี่ยนโครงสร้างใหม่ทั้งหมดจะไม่มีทบวงสภาการศึกษาเข้าไปอยู่ในทบวงศึกษาธิการนะครับ กรมต่างๆ ไม่มีเป็นการเปลี่ยนแปลงการศึกษาครั้งยิ่งใหญ่อีกครั้งหนึ่ง ซึ่งเคยมีการเปลี่ยนแปลงหลังรัชกาลที่ 5 - 6 เมื่อ 111 ปีที่แล้วครับ เมื่อเปลี่ยนแล้วเกิดสิ่งใหม่คือระบบเขตพื้นที่การศึกษาที่เราไม่เคยมีซึ่งระบบนี้จะรับเอาเงินบริหารงบประมาณ บริหารคนจากกรมต่างๆมาอยู่ที่เขตพื้นที่การศึกษา เพราะฉะนั้นเขาวิ่งที่จะเป็น ผอ.เขตพื้นที่การศึกษาแต่ ผอ.จะทำงานคนเดียวไม่ได้จะต้องมีกรรมการเขตพื้นที่การศึกษา ซึ่งมาจากประชาชนผมอยากเห็นพวกเราบางคนในที่นี้จะเป็นกรรมการเขตพื้นที่การศึกษาทำให้ทิศทางการศึกษาเราไปได้ถูกทาง โรงเรียนจะมีประมาณเขตละ 100 - 200 โรงเรียน แล้วเอาหลักสูตร 3 ชั้นเข้ามาบริหาร ค่อยไปนี้ตั้งแต่ วันที่ 1 ก.ค. ผมรับรองว่าประชาชนจะมีสิทธิส่วนของการศึกษาอย่างถึงรากถึงโคนเลยนะครับ ในพื้นที่ทุกอันจะมีประชาชนเข้าไปจัดการศึกษา ได้หมดจะไม่ขึ้นอยู่กับ ผอ.คนเดียวผมอยากให้เราสนใจในแง่ที่ว่า เรามาช่วยให้การศึกษาไทยมีคุณภาพได้อย่างไร ฉะนั้นกิจกรรมในกลุ่มที่เขาวชนทำไปผมถือว่าเป็นการนำร่องกิจกรรมเหล่านี้สามารถจะเข้ามาเป็นหลักสูตรของโรงเรียนทั้ง 100 - 200 โรงเรียน ในเขตพื้นที่นี้ได้เลย เพราะว่าผู้ที่กำหนดเนื้อหาของหลักสูตรท้องถิ่นก็คือเขตพื้นที่กับโรงเรียน โรงเรียนในเขตพื้นที่สุราษฎร์ธานี อยากให้เด็กสุราษฎร์ธานีรู้อะไรเกี่ยวกับสุราษฎร์ธานีบ้างในทางภูมิศาสตร์ ในทางภูมิศาสตร์ ในทางเศรษฐกิจ ในทางสังคม ในทางวัฒนธรรม ในทางประวัติศาสตร์ได้เลยครับในหลักสูตรจะสอนอย่างไรเป็นเรื่องที่เราต้องมาช่วยกันในเรื่องที่กลุ่มเขาวชนทำทั้ง 7 กิจกรรมเมื่อผ่านไปเป็นหลักสูตรใหม่โครงสร้างใหม่ การเรียนการสอนใหม่ เด็กจะออกมานอกโรงเรียนมากขึ้นมันจะมาสอดคล้องกับกิจกรรมที่ทางกลุ่มฯทำ แต่ว่าจะมีการเสริมกันไม่ได้ขัดแย้งเพราะฉะนั้นเมื่อพูดตรงนั้นแล้วมีความเข้าใจว่าผู้บริหารโรงเรียนทั้ง 100- 200 โรงเรียนต้องเข้าใจปรัชญา และวัตถุประสงค์ของหลักสูตรใหม่นะครับหลักสูตรท้องถิ่นคืออะไรผมขอบอกว่าคุณกับผู้บริหารไม่คุ้นกับการสร้างหลักสูตรจะคุ้นกับการไปรับเอาตำราวิชาการมาสอนแล้วถ้าหากว่าชุมชนไม่ศึกษาชุมชนไม่มีพื้น

ความรู้ของชุมชนตัวเองมาก่อนต้องยอมเสียเวลาในการสร้างองค์ความรู้ของท้องถิ่นให้มาก ถ้าชุมชนไหนสนใจท้องถิ่นตัวเองมาแล้วแต่โบราณแล้วมีองค์ความรู้แล้มน่าจะง่ายที่จะตกลงกันว่า ป.1 จะเรียนอะไร ป.2 จะเรียนอะไร ม.4 , ม.5 ,ม.6 จะเรียนอะไร เกี่ยวกับสุราษฎร์ธานีตรงนี้ครับ ในทั่วประเทศเขามองกันทั้ง 17 เขตการศึกษา ผมคิดว่าในปีแรกๆคงสับสนอลหม่านเหมือนกัน แต่คือแนวทางที่ถูกต้องแล้วทำให้เด็กไทยหันมาสนใจท้องถิ่นของตัวเอง จะเป็นกลไกที่สำคัญเลขครึ่งเป็นการกระจายความเจริญจากกรุงเทพฯ ไปสู่ท้องถิ่น

นท. บัญชา : เชิญครับไม่ได้เจาะจงผู้ใด น้องเสื่อสีฟ้ามาจากไหนเอ่ย จากวิทยาลัยพยาบาลมีอะไรคุยกันเชิญครับหรือด้านนี้ก็ได้ที่ประจวบเชิญครับ ผมเชิญที่ประจวบก่อนแล้วกันท่านที่อยากเสนอ หรือเสวนากันเชิญครับ ช่วยบอกให้รู้จักด้วยว่าท่านคือใคร

พงษ์พันธ์ สุขสุพันธ์ : กราบนมัสการพระคุณเจ้า สวัสดิ์คุณหมอบุณยธรรมครับผมพงษ์พันธ์ สุขสุพันธ์ ทำงานอยู่สิ่งแวดล้อมมีคำถามหรือว่าจะเป็นข้อคิดก็ได้ เกี่ยวกับเรื่องที่มีข้อเสนออยู่ซึ่งผมคิดว่าอาจจะไม่เหมาะสมกับเวทีที่เรากำลังจะไปถามเกี่ยวกับตอนที่ว่าเรื่องของสันติภาพ เรื่องของการจัดการเป็นวิธีอะไรอย่างนั้นนะครับมันเป็นประเด็นเกี่ยวกับความรุนแรงของโครงสร้างเกี่ยวกับการพัฒนาของเศรษฐกิจที่มันขัดแย้งกับการรักษารัฐธรรมนูญ ผมอยากตั้งประเด็นอย่างนี้นะครับว่าเราติดตามข่าวคราวพบว่าพี่น้องที่ภาคใต้ตอนล่างที่สงขลาที่จะนะรู้สึกว่าจะมีการเผชิญหน้ากันอยู่ระหว่างกลุ่มพ่อค้ากับรัฐ ผมคิดว่าตรงนี้มีความรุนแรงที่กำลังจะเกิด แล้วก็น่าเป็นห่วงว่าตรงนี้จะเกิดก้าวที่ 1 หรือเปล่าที่จะทำให้เกิดอีกหลายๆ นะครับ แล้วก็จะอยากจะถามคุณหมอบุณยธรรมอีกนิดหนึ่งว่า สังคมไทยจะมีวิธีการจัดการกับความรุนแรงแบบนี้อย่างไร แล้วจะใช้วิกฤตอย่างนี้เรียนรู้ที่จะอยู่ร่วมกันสร้างสันติของไทยได้อย่างไร ขอถามความเห็นของคุณหมอบุณยธรรมครับ ขอบคุณครับ

หมอบุณย : จริงๆแล้วไม่ได้เป็นผู้เชี่ยวชาญเรื่องของการจัดการความขัดแย้ง แต่ก็ติดตามอยู่เหมือนกันนะครับ คงต้องกลับมาที่เหตุปัจจัยที่มันเกิดจากอะไร เผลอผมไม่รู้เกี่ยวกับทอล์กแอสได้รับจากสื่อมวลชนเรื่องนี้มันก็เกิดมานานแล้วนะครับ เออ...ถ้าพูดถึงในแง่เศรษฐกิจโครงสร้างกับความขัดแย้งอย่างที่คุณพงษ์พันธ์ว่าโครงสร้างอำนาจที่นำไปสู่ความขัดแย้งเพราะว่าทั้ง 2 ฝ่ายไปกำหนดคุณค่าของประเด็นเดียวกัน นี่คนละเรื่องเลยแล้วตัวเองมีอาวุธอะไรก็ชักออกมาสู้กัน คราวนี้น่าไม่ได้นำไปสู่การพูดคุยและหาข้อสรุปโดยที่อ้างว่าฟังอีกฝ่ายหนึ่งด้วยครับ ในเรื่องทฤษฎีของการจัดการความขัดแย้ง ก็ต้องฟังอีกฝ่ายหนึ่งครับ ถ้าไม่ฟังก็ไม่มีประโยชน์ต้องคำนึงถึงข้อจำกัดอีกหนึ่งด้วยว่าเกิดขึ้นจากอะไร อันที่ 1 เกิดจากคุณค่าไม่เหมือนกัน อันที่ 2 ไม่ได้ฟังกันเท่าไร ผมคิดว่าอย่างนั้นจึงต้องใช้ระบบกลไกคนกลางเข้ามาช่วยมันเป็นศาสตร์ของเรื่องของการจัดการความขัดแย้ง ทั้งในประเทศเองก็มีที่ให้ความเห็นผิด ก็คือถ้าเรามองในของทฤษฎีกับมานะก็เป็นเรื่องที่แก้ยาก ถ้าต่างฝ่าย

ต่างถือนะครับผมยังนึกไม่ออกว่าจะลงเอยอย่างไรครับ แต่เห็นว่ารัฐมีข้อสรุปแล้วเดินหน้าอันนี้ เห็นชัดเลยแต่จะเกิดอะไรขึ้นหลังจากนั้นบอกไม่ได้จริงๆครับ คงต้องเรียนรู้จากกันและกันอีก คุณหมอประเทศเคยพูดไว้คือระบุงังคมไทยจะนำไปสู่ความขัดแย้งสูงมาก ถ้าพวกเรามีเวลาอาจจะไปค้น ลายลิขิตของอาจารย์พุทธทาส ผมว่าถ้าท่านอยู่นะท่านอาจจะชี้ทางออกไม่ให้ก็ได้ที่กล่าวมาแล้ว คำตอบนี้คืออะไรก็สนใจจริงๆครับ

นพ.ปัญญา : เชิญครับผมรู้สึกว่ามีบางคนขยับอยู่เชิญที่ประชุมครับคงมีแง่คิดดีๆเพราะว่าเป็นผู้ใกล้ชิด อาจารย์และฟังอยู่ทุกครั้งหลังจากฟังเสร็จก็มีสิ่งมาเติม

นพ.ประยูร คงวิเชียรวัฒน์ : กราบนมัสการพระคุณเจ้าที่เคารพและอาจารย์หมอเอ่ยอย่างอื่นก่อนอื่น ต้องขอขอบคุณหมอเกษมที่มาให้ความรู้แก่พวกเราชาวสวนโมกข์ แต่ละคนคงพอใจเป็นอย่างเดียว คงมาช่วยเสริมนะครับแต่ผมอยากให้เน้นหนักไปทางธรรมเราเกิดมาวิวัฒนาการมาเป็นมนุษย์ ประเสริฐกว่าสัตว์อื่นทั้งหลายเรารู้เรื่องชีวิตมนุษย์อยากเน้นตั้งแต่เด็กไอน์นระบบเพื่อให้เรียนรู้เรื่อง ชีวิตพ่อแม่เป็นครูคนแรก ชีวิตตั้งต้นอย่างไร จบและเป้าหมายของชีวิตเป็นอย่างไร ไม่ค่อยมีใครพูด กันถ้าทางธรรมแล้วจะมองเห็นว่าสิ่งที่เกิดขึ้นมาเป็นครั้งแรกก่อนมีดวงอาทิตย์ จะด้วยซ้ำไปมันมี กฎของธรรมชาติเมื่อสิ่งนี้มี สิ่งนี้ก็มี และเมื่อสิ่งนี้ไม่มี สิ่งนี้ก็ไม่มี มันเป็นเหตุที่ที่พอให้เกิดสิ่งต่างๆ ขึ้นมาในกฎของศาสนาอื่น พระเจ้าว่าเป็นกฎธรรมชาติ กฎอันนี้เป็นที่ตั้งต้นของสิ่งทั้งหลายขึ้น แล้ววิวัฒนาการมาเรื่อยจนมาเป็นชีวิต เรามองเห็นชัดแล้ว เราจะมองเห็นแต่รูปเพียงอย่างเดียวแต่ ด้านจิตมันซ่อนอยู่ข้างใน นามธรรมมันเป็นของคิรูปธรรมมันมีวิวัฒนาการ แต่ด้วยกฎของธรรม อันนั้น มันทำให้วิวัฒนาการเปลี่ยนมาเรื่อย ทางรูปทางจิต ชีวิตจริงจิตมันต้องแยกให้เห็นชัดขึ้น มัน วิวัฒนาการออกมาเป็นจิตที่มีความรู้สึก ที่มีความคิด ความจำความรู้ว่าเป็นอะไร นั่นคือวิวัฒนาการ ทางจิตขึ้นมา ต้นไม้ก็มีจิตวิญญาณมีความรู้ มีธาตุว่าแสงแดดอยู่ด้านไหนก็ส่งกิ่งไปด้านนั้น ความรู้ ให้รอบมามาแล้วแต่ธาตุรู้ส่วนลึกยังมีอีก ส่วนหนึ่งคือสติปัญญาหรือสวนโมกข์เราเรียกว่าญาณ เป็น หน้าของจิตที่ทำให้มีสติปัญญาจึงจะมีชีวิตที่สูงขึ้นมาด้วย ชีววิวัฒนาการ ผมพูดทางหลักของทาง ธรรมนะครับ หรือทางวิทยาศาสตร์ทางโลก มันเข้าใจทั้งนั้นแหละครับ ชีววิวัฒนาการชีวิตจากสัตว์ เชลล์เดียว แล้วขยายกลายเป็นสัตว์ใหญ่ จิตวิวัฒนาการเป็นจิตที่รู้สึกเล็กๆน้อยๆ แล้วจนจำอะไรได้ มากๆ สูงขึ้นมาเรื่อย ปัญญาวิวัฒนาการคือสติปัญญาความคิดเห็นถูกต้องดี-ชั่ว มันจะรู้สูงขึ้นมาด้วย ๓ เรื่องเมื่อไหร่วิวัฒนาการมาบรรจบสูงสุดนั้นแหละคือเป้าหมายสูงสุดของมนุษย์คือ นิพพาน ความ ถูกต้องของร่างกายไม่เป็นโรคภัยทางร่างกายมากมายนัก ความถูกต้องทางจิต จิตสามารถควบคุมได้ จิตรู้จักออกคั่นถอดถอน ทำอะไรควบคุมตนเองได้ ความถูกต้องของสติปัญญาความคิดเห็นถูกต้องไม่ เห็นแก่ตัว ไม่ไปนึกคิดสิ่งโน้นสิ่งนี้ ทำแต่สิ่งถูกต้อง เห็นไหม ๓ เรื่องนี้มันรวมกัน เจริญเติบโตถึง ขึ้นสูงสุดนั้นแหละ ที่ชีวิตมนุษย์ควรจะได้รับคือ นิพพาน ความสงบ ความปึกคึกสุขของชีวิตเป็น

เป้าหมายสุดท้ายของชีวิต การหมดปัญหาของชีวิต ชีวิตมันมาจากปัญหามัน รู้ดี รู้ชั่ว แต่ยังไม่สามารถเอาชนะความชั่วได้ อย่าทำชั่ว ให้ทำดี ยังทำไม่ค่อยจะได้เลย แต่ยังทำความดี แต่คิดทุกอย่างอยู่นั่นก็อีกระดับหนึ่งนะครับ แต่เสร็จแล้วก็ต้องให้สูงกว่านั้นจนเหนือความดี-ชั่วได้ หมดปัญหานั้นคือสติปัญญามันมีความถูกต้องอยู่ ๓ เรื่อง นั่นคือเป้าหมายกับชีวิตที่เราจะต้องไปให้ถึงนี่แหละ เป้าหมายที่ดีที่สุดของมนุษย์ ถ้าเราพยายามพูดเรื่องของชีวิตจริง ๆ แล้ว กายกับจิตแยกกันไม่ได้แล้วก็ต้องมุ่งเอาพระนิพพาน เป็นเป้าหมายที่เราเข้าใจกันได้อย่าเอาพระนิพพานที่เรื่อกันมาดั้งเดิมนะเข้าใจไม่ได้นะ เอานิพพานที่เป็นภาระของจิตใจที่มีอยู่แต่ความสะอาด ความสงบ สติปัญญาที่ทำได้อย่างถูกต้องไม่เห็นแก่ตัว อยู่ได้ หมดทุกข์นะ ต้องเอาเป้าหมายอันนี้ที่สุดที่มนุษย์ควรได้รับที่เราเป็นอยู่ในเดี๋ยวนี้ ซึ่งจุดยืนให้เห็นว่า ที่เราเป็นอยู่เดี๋ยวนี้ เราจิตใจในอำนาจของกิเลส มาติดอยู่ในวิภังขาร กิเลสกระตุ้นให้ทำบาป ทำกรรม พอทำไปแล้วมันได้ผล และผลนั้นมากระตุ้นให้ทำกิเลส ทำกรรม วนมาอย่างนี้เรื่อย ๆ เป็นปัญหาที่ทะเลาะกันเกือบทุกวัน คือมีตัวเรา ตัวคนที่เขาอย่างนั้น ๆ มีอัตตา มีตัวกู มีข้าวอยู่ ประชุมสภาที่ไหนก็มีผู้เสนอ มีผู้ค้าน จะเอาชนะตั้งแต่ในบ้านตั้งแต่ออกนอกบ้าน แล้วจะไปประชุมอะไรกันรู้เรื่อง เพราะฉะนั้นปัญหาทุกวันที่มีอยู่ เพราะเราไม่รู้เรื่องชีวิตจริงเรามุ่งอยู่ได้อำนาจ ของกิเลส แต่ถ้าเรารู้เรื่องจริงแล้วเราปฏิบัติมาเรื่อย ๆ สุดท้ายเราจะสลายชั่วได้หมดคนะครับ มีแค่สติปัญญามาพูดคุยกับเขา เอาเหตุเอาผลมาพูดคุยกับทุกเรื่อง จะลงเอยจบด้วยกันทั้งนั้น มันควรจะเป็นอย่างนี้ สำหรับการเรียนรู้ที่ถูกต้อง พระพุทธเจ้าได้ตรัสไว้ว่า ปริยญาทางธรรมทางพระพุทธศาสนา ปริยญา แปลว่า รู้รอบ รู้แจ้ง รู้จริง และรู้เรื่องอะไร ปริยญาทางพระพุทธศาสนา คือ รู้ว่าบัดนี้ละกิเลสได้แล้ว ละโทสะได้แล้ว ละโมหะได้แล้วเท่านั้นแหละ นั่นคือจบปริยญาของพระพุทธเจ้า นั่นคือวิถีทางของชาวพุทธที่ถูกต้อง เริ่มจากไม่ไปทำชั่ว ชีดถือศีลธรรม คือ ศีล ๕ อย่าเรียกร้องสิทธิมนุษยชนเลยครับ ปฏิบัติมนุษยชนบ้างทำไปเถอะ ปฏิบัติหน้าที่ไป สิทธิมนุษยชนมาเองแหละช่วยเหลือคนอื่นทำความดี แต่ให้หลุดพ้นจากความทุกข์จากการทำความดีอีกครั้งหนึ่ง ก็ทำความดีโดยไม่ยึดติดกับความดีด้วยสติปัญญาถ้าเป็นการจบกันซึ่งเป็นเป้าหมายสูงสุดของมนุษย์ที่จะได้รับในโลกนี้ เพราะฉะนั้นก็เข้าโรงเรียนของพระพุทธเจ้าเท่านั้น โรงเรียนทางโลกเขาก็สอนเรื่องกาย ส่วนทางจิตก็จะน้อยเหลือเกิน จิตก็เป็นจิตที่สัมพันธ์กับกาย โรงเรียนที่รักษาความคิดเห็นถูกต้องร่วมกันทางวิญญาณเกี่ยวกับความคิดเห็นผิดมีความทุกข์ โกรธ กลัว อะไรต่าง ๆ คือ โรงเรียนของพระพุทธเจ้าเอง ฉะนั้นโรงเรียนวิถีพุทธก็คือการนำเอาโรงเรียนของพระพุทธเจ้าไปรวมไว้อยู่ด้วยครับผมก็พูดแค่นี้แหละ ขอบคุณมากครับ

นพ.บัญชา : เข้าใจว่าประเคี้ยวจะมีวงเล็ก ๆ ดิกว่านะ เพราะใช้เวลานาน หรือมีใครอยากตั้งประเด็นอย่างนี้ เชิญครับ

อาจารย์ประโมทย์ เกตุบุญเลี้ยง : นมัสการพระคุณเจ้า เรียนท่านอาจารย์หมอมเกษม และผู้ร่วมเสวนาทุกท่านครับ พอดีผมได้อ่านหนังสือของท่านอาจารย์พุทธทาส ท่านบอกว่าการเรียนรู้จริงๆ มันมาก แต่มีอยู่เรื่องหนึ่งท่านอาจารย์พุทธทาสบอกว่าต้องเรียนรู้และเป็นเรื่องที่จำเป็นต้องเรียนรู้และเป็นเรื่องที่ต้องเรียนรู้ให้เร็วที่สุด มีหนังสืออยู่เล่มหนึ่งเป็นธรรมโฆษณ์ ก็คือเรื่องของอะไร ก็อะไร ผมเอาประสบการณ์ของตัวเองเรียนจบปริญญาตรี แต่ยังไม่บอกตัวเองไม่ได้ว่าเรารู้อะไรคืออะไร หรือยังพอได้อ่านธรรมะของท่านอาจารย์พุทธทาสแล้ว ผมกลับบอกตัวเองว่าจะจัดการกับตัวเองในชีวิตนี้อย่างไร เส้นทางที่จะเดิน อย่างไร ที่จะก้าวไปอย่างไร คือมีเป้าหมายที่ชัดเจน จะช้าหรือเร็วขึ้นอยู่กับวิธีและเหตุปัจจัย คือ ผมฟังคุณหมอบุญและคุณหมอมเกษม มีความคิดเชื่อมโยงอยู่นิดหนึ่ง ตอนที่ผมอ่านหนังสือของท่านอาจารย์พุทธทาส พออ่านจบมันได้คำตอบของชีวิตแล้วมันก็อยากเรียนรู้ทั้งหมดเลย ซึ่งสามารถเชื่อมโยงทุกอย่างได้หมด มันมีความรู้สึก ว่า พระพุทธศาสนาเป็นคำตอบหนึ่ง ที่อยากให้ทุกคนเข้าไปศึกษาเพราะเป็นสิ่งที่อาจารย์พุทธทาสได้กล่าวไว้ว่าจำเป็นต้องรู้คือการ รู้ว่าอะไรคืออะไร ต้องให้คำตอบตัวเอง ให้ได้ก่อนที่นี้อย่างพุทธศาสนานี้มีเป้าหมายที่ชัดเจนคือดับทุกข์ หรือ พระนิพพาน แต่ที่นี้เป้าหมายทางการศึกษาหรือปรัชญาการศึกษาของไทยผมเป็นครูปรับตัวมา ๒ ปี เรื่องของการเปลี่ยนแปลงหลักสูตรรู้สึกว่าการศึกษามีเป้าหมายไม่ค่อยชัดเจน วันนี้ศีลธรรมก็ต่ำ อะไรก็ต่ำ เราน่าจะรู้เรื่องที่ยืนยันก่อนคือรู้อย่างพุทธ และเชื่อว่าชาวพุทธทุกคนน่าจะมีเป้าหมายเหมือนกันคือ ดับทุกข์ เพราะ พระพุทธเจ้าตรัสว่า

"แต่ก่อนก็ดี เดียวนี้ก็คิดถาคตรัสเฉพาะเรื่องทุกข์และความดับ ไม่เหลือแห่งทุกข์เท่านั้น"

ดังนั้นปรัชญาการศึกษาน่าจะมีทิศทางไปในแนวที่ชัดเจน

นพ.ปัญญา : ประเดี๋ยวท่านอาจารย์โพธิ์ และท่านอาจารย์สุชาติจะปิดท้าย ผมจะฟังความเห็นของพี่เทพศิริ สุขโสภา ศิลปินจากเชียงใหม่ไม่มีอะไรใหม่ครับ ?.. (...ไม่มี) ผมมีประเด็นอีกประเด็นหนึ่งพอดีไม่ง่ายนักที่เราจะได้คุยกับ อาจารย์เกษม ซึ่งท่านเป็นองคมนตรี ผมเหลือแต่อาจารย์นะครับ คือเท่าที่อาจารย์ไปทำงานกับพระเจ้าอยู่หัวเห็นกระบวนการเรียนรู้ จากพระเจ้าอยู่หัวอย่างไร ในฐานะที่เราสังเกตพระเจ้าอยู่หัวท่าน พระเจ้าอยู่หัวท่านต้องมีอะไรแน่ ๆ เกี่ยวกับกระบวนการเรียนรู้ของท่าน มีอะไรที่น่าเรียนรู้บ้าง ๓-๔ ประเด็นที่มาตอนนี้ก็แล้วแต่อาจารย์รับลองคุยกันนะครับ

นพ.เกษม : ก่อนที่ผมจะเป็นองคมนตรี ผมรับงานที่เป็นพสกนิกรก็ได้ถวายงานด้านต่าง ๆ แล้วก็ มีครั้งหนึ่ง เป็นประธานสภาวิชาการของสถาบันราชภัฏทั่วประเทศนะครับ เราก็ได้ตั้งคำถามไว้ว่า สถาบันราชภัฏซึ่งใน พรบ.ราชภัฏเอามาตราถ้าจำไม่ผิดมาตรา ๔ บอกว่า สถาบันราชภัฏ เป็นสถาบันอุดมศึกษาเพื่อพัฒนาท้องถิ่น เราก็เลยตั้งคำถามว่าพัฒนาคืออะไร เข้าใจตรงกันไหม แล้วพูดไปพูดมาก็บอกว่าไปศึกษาวิชาทรงงานพระเจ้าอยู่หัวดีกว่า เพราะท่านเป็นพระมหากษัตริย์ มาตั้ง ๕๐ ปีแล้ว งานเยอะแยะท่านมีวิธีทรงงานอย่างไร เราก็ได้อาจารย์เฉลียว บุรีภักดิ์ ต้องยกชื่อท่านไว้ แล้ว

ต้องมีทีมงานเข้าไปศึกษาโครงการตามพระราชดำริ ในส่วนตัวของผม ก็เคยได้ไปถวายงานด้านอื่น ในโครงการอื่นด้วย จริง ๆ อีกอันหนึ่งซึ่งอยากจะแนะนำ ถ้าสนใจก็น่าที่จะได้ ศึกษาหนังสือที่รวบรวมพระราชดำรัส ในโอกาสต่าง เช่น กลุ่มเกษตร กลุ่มสาธารณสุข ฯ หรือแม้แต่หนังสือเรื่องฟอสตอนลูก ซึ่งพระเจ้าอยู่หัวได้มีพระราชดำรัสเกี่ยวกับเรื่องเด็กเล็ก เด็กโต เด็กกลาง ด้านต่าง ๆ ทุกเรื่องเลขอยู่ในนั้นเป็นหลักได้ คราวนี้มาถึงคำถามที่หมอบัญชาพูด เมื่อถือว่าในข้อสรุปของกลุ่ม อาจารย์เฉลียวหรือที่พวกเราได้ก็ดี ผมคิดว่ามีโดยเฉพาะเรื่องระบบการเรียนรู้ ผมคิดว่าพระเจ้าอยู่หัวท่านทรงมีการเรียนรู้ตลอดเวลา ผมว่าอันนี้เป็นส่วนที่สำคัญที่สุดเลย ผมไม่แน่ใจว่าท่านทรงหนังสือวันละกี่เล่ม เพราะเท่าที่เคยไปดูหนังสือซึ่งอยู่ในพระบรมราชวังแล้วไปคุยกับบรรณารักษ์เป็นหนังสือที่พระเจ้าอยู่หัวอ่านแล้วเป็นห้อง ๆ ต้องไม่เรียกว่าเป็นตู้ ๆ เพราะฉะนั้นการอ่านตามตำราต่าง ๆ ไม่ว่าจะเป็นวรรณกรรมไทยหรือเรื่องจันทโครพ ทุกเรื่องท่านรู้หมด ถ้าท่านอ่านมากจริง ๆ แล้วก็ดึงเอามาใช้ อันที่สอง คือ ดึงมาใช้ไม่ว่าจะเป็นพระไตรปิฎก ไม่ว่าจะเป็นวรรณกรรมต่าง ๆ จะดึงมาใช้กับเหตุการณ์บ้านเมือง เมื่อถึงพูดถึงเรื่องมูลนิธิพระดาบสที่พระองค์ ตั้งขึ้นเมื่อ ๒๕๑๘ ต้องการจะให้ผู้ที่เป็นผู้ใหญ่แล้วแต่พลาดโอกาสทางการศึกษาไม่มีอาชีพ ได้กลับไปเรียนวิชาชีพ และได้ ออกไปมีสัมมาอาชีพะพึ่งตนเองได้ คำว่าดาบสนี้ ท่านไปเอามาจากไหน เคยเล่าให้ฟังว่าท่านเคยอ่านจันทโครพ เข้าไปเรียนวิชากับพระอาจารย์ กับพระดาบส ไปอยู่ในอาศรม และต้องปรณนิบัติท่านอาจารย์ให้ดีเชียวนะ แล้วจะได้วิชาความรู้วิชาที่ได้ นอกจากวิชายิงธนู วิชาอะไรต่ออะไร ยังมีวิชาทางด้านศีลธรรมด้วย วิชาครองชีวิตครองเรือนมาด้วย ให้มาเยอะ โรงเรียนพระดาบสที่พระเจ้าอยู่หัวอยากให้ทำก็จะหมายถึงคล้าย ๆ อย่างนี้ด้วย ไม่ใช่เข้าไปโรงเรียนย้อนกลับก็เรียนในห้องเรียนก็ไม่ได้สั่งสอนอะไรกันเลย ซึ่งมันคนละรูปแบบกันเลย แต่ถ้าท่านดึงมาเป็นเรื่องที่ ๒ ตอนเคยเข้าเฝ้าแล้ว ก็หลายปีมาแล้ว ท่านรับสั่งเรื่องหญ้าแฝก ตอนนั้นก็เป็นนักเรียนทุน ที่เคยได้รับทุนอาณันทมหิดล เป็นสิบ เป็นร้อย คน ท่านจะมีรับสั่งอยู่เป็นชั่วโมง มีตอนหนึ่งท่านก็ตรัสว่า พวกเราใครเคยรู้จักหญ้าแฝกบ้าง พวกเราถึงว่า เอ...หญ้าแฝกมันอยู่ริมแม่น้ำมาเกี่ยวอะไรกันปรากฏว่าท่านศึกษาหมดแล้ว ทั้งไทยและเทศ เรื่องหญ้าแฝก แล้วท่านก็พยายามก็จะแก้เรื่องดินที่มันเคลื่อนตัว แล้วทำให้คนเสียชีวิต เรากงพูดถึงกรณีนี้ เราก็คงจำได้ที่เพชรบูรณ์ แต่ที่ผมไปเจอเองที่แม่สาย ในที่พวกชาวเขาบางที่ลงมา คนตายหลายคน เพราะว่าดินมันไม่อยู่ผิวมันเคลื่อนตัวตามลงมาด้วย คราวนี้ท่านก็พยายามหาวิธีแก้ แล้วท่านก็ไปศึกษาหมด ท่านเล่าถึงขนาดว่า ถ้ามีผู้เชี่ยวชาญจากสหประชาชาติ บินผ่านกรุงเทพ ฯ ท่านบอกเขาให้แวะมาหาท่าน แล้วก็ถวายความรู้แก่ท่าน คือท่านเป็นผู้ซึ่งต้องเรียนรู้ตลอดเวลา ท่านหยุดไม่ได้ ท่านจะโยงสิ่งที่จะเรียนไปแก้ปัญหาอะไรให้ประชาชน ผมว่าตรงนี้สำคัญมาก เรียนไปเพื่ออะไรอันนี้ท่านมีเป้าหมายชัดเจน จนกระทั่งขณะนี้มีคนเขาพูดว่าท่านก็เอาเรื่องหญ้าแฝกไปวิจัย เมื่อได้ผลมาชุดหนึ่งแล้ว ท่านยังแน่ใจ ท่านเอาไปทำวิจัยเสร็จ กับภาคเหนือ,กลาง,ตะวันตก เสร็จแล้วก็สรุปให้ท่านแล้วก็ไปใช้ที่ไหนดีที่สุดในสโลปแล้วถึงจะเอาไปใช้ อันนี้ก็เป็นตัวอย่างหนึ่ง อีกหนึ่งตัวอย่าง กรณีตัวอย่างนำท่วมกรุงเทพ ฯ

สมัยโน้นนะครับ ภาคตะวันออกของกรุงเทพ ฯ นะครับจะดูน้ำท่วมแล้วก็จมกันเป็นเดือน ๆ จำได้ไหมสมัยโน้นรถไปไหนก็ไม่ได้ ประชาชนก็เดือดร้อนไปหมดเข้าบ้านออกบ้านไม่ได้ ห้องน้ำ ห้องส้วม อุจจาระลอยเต็มไปหมดทุกปีท่านจะเอาตรงนี้ เป็นจุดตั้งเป็นทุกข์ กำหนดทุกข์ในหลักอริยสัจ ๔ แล้วท่านก็ไปหาสมุทัยว่า เหตุทำไมน้ำถึงท่วมกรุงเทพ ฯ เพราะท่านไปกำหนดนิโรธ เป้าหมายจะอย่างไร ภายในกี่ปีไม่ให้น้ำท่วม แล้วก็ไปดูว่าจะมีวิธีใดบ้างที่จะไปแก้ เพราะฉะนั้น...ในทุกเรื่องนี้ท่านจะหยิบเอาปัญหาของประชาชนมาเป็นทุกข์ เป็นโศกข์ แล้วก็ใช้หลักอริยสัจ ๔ ดำเนินเป็นขั้น ๆ ตอนมรรคท่านจะใช้กระบวนการในเรื่องของทดลองวิจัย (P.D.C.A) ลองแล้วลองอีก ท่านจะต้องหาว่า ทำอย่างไรดีที่จะไม่ให้น้ำท่วม ปังจ๊ยะอะไรมากปังจ๊ยะไรน้อยสุดท้ายก็ลงเอยกันที่ท่าแก้มลิงซึ่งธรรมชาติมันทำมาแล้ว ในอีสานมีแก้มลิงตามธรรมชาติเยอะแยะ ท่านก็ไปศึกษาดูแล้วก็เอามาถ่ายทอดว่าท่าแก้มลิงทางภาคกลางได้ไหมจะได้ป้องกันน้ำท่วม คือว่าสิ่ง ๆ หนึ่งที่เรารู้จากพระเจ้าอยู่หัว คือวิธีการทรงงาน มุ่งแก้ปัญหาเป็นเรื่องใหญ่มาก สุดท้ายท่านจะสรุปเป็นบทเรียนเอ่อ..อาจารย์เฉลียว ที่กราบเรียนชื่อท่านนะครับตอนหลังไปสรุปว่าในการพัฒนาท้องถิ่นพระเจ้าอยู่หัวเนี่ย จากกระแสพระราชดำรัสต่าง ๆ เราเอามาสรุปได้ทั้งหมด ๑๐ กว่าข้อ แล้วผมเชื่อได้เลยว่า ถ้าใครอยากจะพัฒนาท้องถิ่นนะครับ ไม่ว่าจะ NGOs ว่าอะไรต่ออะไรถ้าไปเหลือบดูตรงนี้สักนิดหนึ่งจะเป็นประโยชน์มหาศาล จะเป็นบทเรียนที่ท่านทำมา ๕๐ กว่าปี สิ่งที่พระเจ้าอยู่หัวทำหลากหลายกลุ่มของกิจกรรม กิจกรรมหนึ่งคือโครงการตามพระราชดำริ ซึ่งขณะนี้รวมกันได้เกือบ ๓,๐๐๐ โครงการแล้ว เราเอาไปหาจำนวนปีที่ท่านครองราช ๕๐ กว่าปี ก็จะประมาณอย่างน้อยเฉลี่ย พระองค์ท่านจะคิดโครงการอย่างน้อยอาทิตย์ละ ๑ โครงการ ตลอดที่เสวยราชอยู่ เราตั้งคำถามว่า แล้วโครงการพวกนี้ไม่ผิดพลาดบ้างหรือ หรือผิดพลาดน้อยมากเลย เพราะอะไร ก็เลยไปดูเรื่องการทรงงานของท่าน ท่านใช้อริยสัจ ๔ แล้วก็ใช้วิธีวิจัย เพื่อจะมามรรคที่ดีที่สุด บทเรียนนี้ท่านจะสรุปอยู่ตลอดเวลา ยกตัวอย่างว่า ท่านบอกว่าการจะแก้ปัญหาต้องกำหนดเป็นโครงการเพราะโครงการนี้มันมีชื่อโครงการ มีเป้าหมาย มีวิธีทำ ใครทำอะไร ที่ไหน อย่างไร แล้วผลที่ได้รับจากโครงการมีอย่างไรมันมีการกำหนดไว้หมด เรื่องที่ ๒ จะต้องเป็นผู้รับผิดชอบเฉพาะปัญหานั้น ๆ จะไปฝากใครไม่ได้ ไม่เกิด แล้วท่านบอกว่าผู้รับผิดชอบมีตั้งแต่คนเดียวก็ได้ จนกระทั่งตั้งแต่เป็นกรรมการก็ได้ หรือตั้งเป็นสำนักงานก็ได้ แล้วแต่ขนาดของปัญหา บางปัญหาเล็กก็กรรมการแล้วก็จบ บางอันต้องทำเป็นโครงการ อีกอันที่จะชวนศึกษาคือ กลุ่มงานที่เรียกว่าศูนย์ศึกษาการพัฒนา ขณะนี้มีอยู่ ๖ แห่ง แห่งละภาค ภาคเหนือที่ห้วยฮ่องไคร้ ภาคตะวันออกที่อ่าวคุ้งกระเบน ภาคกลางที่ฉะเชิงเทรา (เขานินชื่อน) ภาคใต้ก็พิบูลทอง (นราธิวาส) ศูนย์การศึกษาการพัฒนานี้จะเอาปัญหาของประชาชน และปัญหาของภูมิศาสตร์เป็นที่ตั้ง ที่ฉะเชิงเทราปัญหาก็คือดินมันเป็นทราย ปลูกอะไรไม่ได้ นอกจากมันสำปะหลังราคาในตลาดน้อยกว่า ๑ บาท ก็ต้องปล้นเขากิน มันไม่มีกินจริง ๆ แล้วท่านไปตั้งศูนย์พัฒนา แล้วให้เปลี่ยนดินปนทรายเป็นดินที่ปลูกได้ ๒. ให้ปลูกอย่างอื่นได้นอกจากมันสำปะหลัง เคียวนี่ชีวิตชาวบ้านดีขึ้น ปลูกพืชสวนผสม ผมอยากให้พวกเราไปดูงานทั้ง ๖ โครงการ

แล้วจะได้ประโยชน์มากมาย สรุปนะครับผมสรุปเองนะครับ จากหลักและวิธีทรงงานของท่านมีอยู่ ๓ หลักด้วยกัน คือ ๑. หลักคิด ๒. หลักวิชา ๓. หลักปฏิบัติ หลักคิด คือต้องคิดให้ถูกปลดทุกข์ให้ถูก ถ้าทุกข์ผิวนะครับ แก้ปัญหายังไงก็ไม่ได้ เพราะว่าทุกข์ผิวนะครับเราไปหาหมอโรยพloom พอนิโรยพloom มรรคก็ไปคนละทางสองทาง

หลักวิชาการ พระเจ้าอยู่หัวจะทรงพูดถึงหลักวิชาตลอดเวลา แล้วท่านเตือนนะขณะท่านอ่านหนังสือมากนะท่านบอกว่าอย่าไปเชื่อคำว่ายี่ด่าเราได้จากเมืองเขาอาจจะไม่ตรงกับบ้านเราก็ได้ เวลาจะไปทำที่ไหนท่านจะขีดหลัก ๒ หลัก คือ ๑. คนชุมชน มันเหมือนมีชีวิตตลอดเวลา ๒. ภูมิศาสตร์ของที่นั่น คนเขื่อนี้เรามีคำหนึ่งว่าเป็นสังคมภูมิศาสตร์ต้องเอาทั้งสองด้าน คือเอาทั้ง ภูมิศาสตร์และคน และอีกอันหนึ่งที่ท่านเตือนคืออย่าไปช่วยคนอื่น ต้องไปช่วยให้เขาช่วยตนเอง แล้วจึงจะยั่งยืน ก่อนจะจบพวกเรายังไม่ค่อยรู้สึกแปลกที่ถ้าใครผ่านสวนจิตร ๙ จะเป็นที่ที่พระเจ้าอยู่หัวทรงโปรดให้มีโครงการวิจัยมากมายเลย มีตั้งแต่ทำนา เลี้ยงวัว อะไรรู้อยู่ในนั้นหมดเลยครับ คือ ท่านพยายามหาบรรทัดที่ถูกต้อง แล้วก็ไปบอกใครเขา ท่านเตือนมากเลยนะว่า ถ้าไม่รู้จริงอย่าไปแนะนำเขามันผิด และมันจะเสียหายคงต้องทดลองให้รู้จริง ทดลองให้ได้ผลจริง ๆ อันนี้ก็เป็นสิ่งที่อยากจะขอฝากเป็นข้อคิดสำหรับพวกเราครับ

นพ.ปัญญา : น่าจะสมควรแก่เวลาสำหรับวันนี้ครับ ผมจะขออาราธนาท่านอาจารย์สุชาติและท่านอาจารย์โพธิ์ ได้กรุณา... (ท่านอาจารย์สุชาติ บอกว่าท่าน อาจารย์โพธิ์คนเดียวเลย)

ท่านอาจารย์โพธิ์ : อาตมาก็ไม่มีอะไรมาก สิ่งแรกที่สุดก็คือขอขอบพระคุณ โดยเฉพาะอาจารย์คุณโยมหมอมเกษม วัฒนชัย ที่ได้เสียสละเวลามาให้ความรู้แก่พวกเราที่สวนโมกข์ และก็ขอบพระคุณทุกท่านที่ได้ตั้งใจกันมาจัดรายการพิเศษในวันเสาร์สุดท้ายของเดือนซึ่งเป็นกิจกรรมที่มีประโยชน์ อาตมาอยากให้ท่านทั้งหลายลองดูว่าสวนโมกข์เมื่อก่อนไม่ได้เป็นอย่างนี้ เติมนี่เป็นส่วนของผู้พิพากษาท่านหนึ่งที่มาสร้างเอาไว้ แล้วก็ปล่อยให้กร้าง จนกระทั่งพระเดชพระคุณท่านอาจารย์มาเห็น และเป็นจุดเริ่มต้นที่ทำให้สวนโมกข์ก่อตัวขึ้นมาในลักษณะที่เป็นประโยชน์ต่อสังคม ถ้าพระเดชพระคุณท่าน อาจารย์รูปเดียว อาตมาเชื่อว่าท่านคงทำไม่ได้ เพราะว่ากิจกรรมของสวนโมกข์ต้องอาศัยหลายคนช่วยกันคือ " กัลยาณมิตร " ที่สวนโมกข์ดำเนินการมาเป็นประโยชน์มากจนกระทั่งขยายไปสู่ต่างประเทศ ครั้งหนึ่งมีดร. จอร์น ชาวแคนาดาเขียน เคยมาอบรมเรื่องสมาธิภาวนาที่สวนโมกข์แล้วเขาเชิญให้ ดร.ท่านนี้พูด ท่านบอกว่าสวนโมกข์เป็นมหาวิทยาลัยยิ่งกว่ามหาวิทยาลัยทั้งหลาย ทำไมจึงเป็นอย่างนั้นมหาวิทยาลัยเขาเรียนแต่ปริญญาเอก แล้วก็ยังมาอาศัยธรรมจากสวนโมกข์ทั้งนั้น คุณโยมหมอมพูดว่าการเรียนรู้มี ๒ แบบ เรียนในระบบเรียน นอกกระบบเรียนนี้มีมากมายความรู้ที่เรียนกันอยู่

๑.ความรู้ทางโลก

๒.ความรู้ทางธรรมะพุทธศาสนา คือ ความรู้ของพระพุทธเจ้า

ถ้าฉันสวนโมกข์เป็นมหาวิทยาลัยที่ให้ความรู้เฉพาะของพระพุทธเจ้า พระเดชพระคุณท่านอาจารย์ท่านก็จัดประชุมกันตรงนี้ ท่านบอกว่าให้นั่งกลางดินเพราะพระพุทธเจ้าประสูตรกลางดิน ตรัสรู้กลางดิน ปรีชาปานกลางดิน ท่านอาจารย์พุทธทาส ได้พยายามทำให้สวนโมกข์มีประโยชน์ จนกระทั่งท่านมรณภาพไปปีนี้เป็นปีที่ ๑๐ แล้ว โดยว่าสวนโมกข์จะดำเนินต่อไปต้องอาศัยหลาย ๆ คนช่วยเหลือ คนหนึ่งคนใดช่วยเหลือไม่ก็คนจะทำได้ ฉะนั้นวันนี้คุณโยมหมอบได้มาช่วยอาตมา ในฐานะเป็นเจ้าอาวาสรับผิดชอบสวนโมกข์รู้สึกขอบคุณเป็นอย่างสูงก็ขอขอบพระคุณทุกคนที่สนับสนุนกลุ่มต่าง ๆ ร่วมมือสละเวลามาประชุมที่สวนโมกข์ในวันนี้ และวันต่อไป อาตมาหวังเป็นอย่างยิ่งว่าการร่วมมือของพวกเราจะเป็นประโยชน์ต่อตัวเองต่อผู้อื่น เป็นประโยชน์ต่อโลกอย่างไม่ต้องสงสัย ปัจจุบัน ความเจริญก้าวหน้าทางเทคโนโลยีทางวิทยาศาสตร์ การเรียนรู้ของศาสนา ขาวนา ชาวบ้านก็เขียนได้ ใคร ๆ ก็เขียนได้ ทางวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยี ก็มีประโยชน์มาก คือ การเอาธรรมะในพระพุทธศาสนาไปประยุกต์

อาตมามีโอกาสเข้าไปที่กรุงเทพ ฯ ได้ไปพบกับกลุ่มหลายกลุ่มรู้สึกแปลกเหมือนกันน่าสนใจเหมือนกันในกรุงเทพ ฯ เขามีการเล่นอินเตอร์เน็ตต่าง ๆ โดยบางคนเขาเสียสละมีหน้าที่ที่จะคอย ปัญหาชีวิต วันหนึ่งที่ถามเข้ามาตั้งหมื่นราย ตั้งสองหมื่นรายก็มีปัญหาต่าง ๆ ปัญหาชีวิตบ้าง ธรรมะบ้าง อันนี้ก็เป็นสิ่งที่น่ายินดีใช้เทคโนโลยีความก้าวหน้าให้เป็นการส่งเสริมธรรมะ ของพระพุทธเจ้า ให้เป็นอภินิหารไม่ขึ้นอยู่กับกาลกับเวลา เป็นสันติวิธีโกเป็นสิ่งที่เห็นได้ด้วยตนเอง การที่เราพยายาม ทำสิ่งนี้เรียกว่าเป็นประโยชน์ อย่างมหาศาล อาตมาก็คงจะพูดเพียงแค่นี้ ขอขอบพระคุณ ขอให้พร " ขอให้ท่านทั้งหลายจงมีความสุขความเจริญ มีความก้าวหน้าในหน้าที่การงาน ในธรรมะของพระพุทธเจ้าให้มีความสุขยิ่ง ๆ ขึ้นไปด้วยเทอญ"

ข้อตกลงภายใต้แผนงานต่อไป

1. ประชุมทีมงานวิจัยเพื่อร่วมวางแผนแนวทางการดำเนินงานของกลุ่มการเรียนรู้ต่อไป
2. จัดทำสรุปการเสวนาและเผยแพร่ข้อมูลสู่ผู้สนใจ

ปัญหาอุปสรรคจากการดำเนินกิจกรรมพร้อมข้อเสนอแนะ

1. ชาวชนที่เข้าร่วมในกิจกรรมสวนโมกข์เสวนาในครั้งนี้มีเป็นจำนวนมากกว่า 200 คนจากหลายโรงเรียนทั้งในระดับประถม มัธยม และระดับอุดมศึกษา ทำให้กิจกรรมในช่วงเช้า คือ การเดินชมสวนโมกข์ต้องมีการแบ่งกลุ่มย่อยโดยมีพระอาจารย์จากสวนโมกข์เป็นนำชมและบรรยายธรรม ซึ่งมีปัญหาคือ บางคนไม่สามารถซักถามประเด็นที่สนใจได้อย่างเต็มที่

ข้อเสนอแนะ

1. ควรมีการแบ่งกลุ่มย่อย เป็นกลุ่มที่เล็กลง เพื่อให้เยาวชนสามารถฟังบรรยายได้อย่างเต็มที่และมีการซักถามในประเด็นที่ตนสนใจ
2. ควรขยายเวลา หรือจัดกิจกรรมพิเศษเพื่อร่วมเรียนรู้ที่สวน โมกข์หลังจากการกิจกรรมสวน โมกข์เสวนาแต่ละครั้งเพื่อให้เยาวชนสามารถเรียนรู้จากธรรมชาติของสวน โมกข์ได้

บทเรียนจากการดำเนินกิจกรรมเวทีเสวนาการศึกษา เพื่อศึกษาแนวคิดที่น่าสนใจในการจัดกระบวนการเรียนรู้จากผู้มีประสบการณ์

ความคาดหวังต่อวัตถุประสงค์และเป้าหมายในการดำเนินกิจกรรม

เป็นไปตามความคาดหวัง คือ ผู้เข้าร่วมเสวนาเมื่อได้ร่วมฟังการเสวนาแล้วได้เกิดแนวคิดที่น่าสนใจในการจัดกระบวนการเรียนรู้จึงร่วมแสดงความคิดเห็น อภิปรายเพื่อเสนอทางออกในเรื่องการจัดการศึกษาสำหรับเยาวชน ซึ่งทีมวิจัยสามารถนำมาเป็นแนวทางในการพัฒนากลุ่มการเรียนรู้ต่อไปได้เป็นอย่างดี

สถานที่ ช่วงเวลา งบประมาณในการดำเนินกิจกรรม

สถานที่ บริเวณลานหินโค้ง สวนโมกขพลารามเป็นสถานที่ที่มีธรรมชาติร่มรื่น มีความสงบ ร่มรื่น คลาย ไม่ต้องกังวลกับสิ่งภายนอกที่เข้ามากระทบ ทำให้ผู้เข้าร่วมสามารถรับฟังและร่วมเสวนาได้อย่างมีสติ

ช่วงเวลา มีความเหมาะสมคือ ช่วงเช้าจัดให้มีกิจกรรมเยี่ยมชมสวนโมกข์โดยมีพระอาจารย์เป็นผู้นำศึกษาและบรรยายมุมต่าง ๆ ที่น่าสนใจ ช่วงบ่ายมีการเสวนาแลกเปลี่ยน ซึ่งดำเนินไปอย่างเป็นธรรมชาติ เหมาะสมกับเวลาและเนื้อหาที่น่าสนใจ

งบประมาณ มีการใช้จ่ายอย่างประหยัด และได้รับความอนุเคราะห์เรื่องอาหารจากโรงครัวของสวนโมกข์ให้แก่สมาชิกผู้เข้าร่วมส่วนหนึ่ง

กลุ่มผู้เข้าร่วมกิจกรรม

เป็นไปตามความคาดหวังคือ มีกลุ่มตัวแทนนักเรียนแต่ละพื้นที่ ซึ่งจัดกิจกรรมกลุ่มการเรียนรู้คือกลุ่มการเรียนรู้โรงเรียนทุนพิณพิทยาคม กลุ่มการเรียนรู้โรงเรียนบ้านนาใหญ่โรงเรียนบ้านนาวิทยาคม กลุ่มการเรียนรู้เยาวชนอำเภอคีรีรัฐนิคม โรงเรียนบ้านทอนหญ้าปล้อง รวมถึงกลุ่มน้องที่สนใจจากเครือข่ายเพื่อนเยาวชนสร้างสรรค์ เช่น เยาวชนท่าชนะ พนม นอกจากนี้มีตัวแทนจากชุมชน กลุ่มผู้ปกครองนักเรียน กลุ่มครูในโรงเรียน ทีมวิจัย และผู้สนใจเข้าร่วมกิจกรรมสวนโมกข์เสวนา

ขั้นตอนการดำเนินงานกิจกรรม

มีความเหมาะสม คือ มีการเตรียมความพร้อมร่วมกับคณะผู้จัดกิจกรรมสวนโมกข์เสวนา และประสานงานในแต่ละพื้นที่ ติดต่อสถานที่ วิทยากร ซึ่งคณะทำงานได้ร่วมกันวางแผนและ ประชุมประสานงานกันเป็นอย่างดี

เครื่องมือ / วิธีการที่นำมาใช้ในการ

การบรรยาย มีความเหมาะสม คือ วิทยากรผู้เสวนาเป็นผู้ที่มีความรู้ในเรื่องการศึกษาเป็นอย่างดี ทำให้เรื่องราวที่น่าสนใจเป็นที่สนใจของผู้เข้าร่วม

การอภิปรายแลกเปลี่ยน มีความเหมาะสม คือ เพราะผู้เข้าร่วมเสวนามีการนำเสนอประเด็นที่น่าสนใจมาร่วมแลกเปลี่ยนและร่วมเสนอแนวทางการแก้ไขร่วมกันในบางประเด็น

เนื้อหาในการจัดประชุม

มีความเหมาะสม คือ การนำเสนอ ได้ย้อนให้เห็นถึงธรรมชาติและการเรียนรู้ของมนุษย์จากอดีตจนถึงปัจจุบันโดยมีการเชื่อมโยงการเรียนรู้ไปสู่ด้านต่าง ๆ ทั้งตนเอง ชุมชน สังคม และโลก ทำให้เห็นภาพพัฒนาการของการเรียนรู้ได้อย่างน่าสนใจ

แผนงานต่อเนื่อง บทบาทหน้าที่และข้อตกลงร่วม

เป็นไปตามความคาดหวัง คือ ทีมงานได้มีการแลกเปลี่ยนพูดคุยสรุปร่วมกันอีกครั้งใน ประเด็นที่วิทยากรและผู้ร่วมเสวนาได้นำเสนอ เพื่อนำมาปรับใช้และวางแผนการดำเนินงานในระยะต่อไปอย่างเหมาะสม

ปัญหาและอุปสรรคที่เกิดขึ้น พร้อมข้อเสนอแนะ

ได้สรุปปัญหาและข้อเสนอแนะคือ มีเยาวชนที่สนใจเข้าร่วมในกิจกรรมสวนโมกข์เสวนาใน ครั้งนี้เป็นจำนวนมากกว่า 300 คน ทำให้กิจกรรมชมสวนโมกข์มีอุปสรรคในเรื่อง การแบ่งกลุ่มย่อยซึ่งทางกลุ่มได้แก้ปัญหาโดย การแบ่งกลุ่มย่อยให้พระอาจารย์และรุ่นพี่นำชมธรรมชาติสวน โมกข์ และมีการนัดหมายจัดกิจกรรมการชมสวนโมกข์ในการจัดกิจกรรมสวนโมกข์เสวนาครั้งต่อไป ซึ่งจะมีการนำชม บ่อน้ำร้อน เขานางเอ และบริเวณต่างๆ ภายในสวนโมกข์

การสะท้อนของผู้เข้าร่วมเวทีในครั้งนี้

ผู้เข้าร่วมมีความคิดเห็นว่าการจัดเวทีในครั้งนี้ ทำให้เกิดความรู้ แนวคิดที่น่าสนใจใน เรื่องการศึกษา รู้สึกดีที่การเสวนาได้เปิดโอกาสให้ร่วมแลกเปลี่ยนเรียนรู้ในเรื่องของสถานการณ์ การศึกษาในยุคปัจจุบัน และได้เห็นถึงศักยภาพของเยาวชนในการจัดกิจกรรมการเรียนรู้ ได้อย่างดี ควรจัดให้มีเวทีในลักษณะนี้อีก

ส่วนที่ 5 การวิเคราะห์ผลเบื้องต้น

บทวิเคราะห์นี้ ตอบสนองตามผลที่คาดว่าจะได้รับ ข้อ 2 คือบทเรียนการทำงานที่ผ่านมาของกลุ่มชุมชนสร้างสรรค์ ได้แก่การก่อตั้ง กระบวนการ/กลไกการทำงาน กิจกรรมที่ผ่านมา ผลที่เกิดขึ้น จุดอ่อน จุดแข็ง ข้อจำกัด และโอกาสในการพัฒนาต่อไป และข้อ 3 ได้บทเรียนการทำงานและรูปแบบการจัดกระบวนการเรียนรู้ของกลุ่มและเครือข่ายเยาวชนใน 4 พื้นที่

บทเรียนการทำงานที่ผ่านมาของกลุ่มชุมชนสร้างสรรค์

ลานสนสัมพันธ์...การเริ่มต้น

“ลานสนสัมพันธ์” คือกลุ่มเพื่อนนักศึกษามหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์ จังหวัดปัตตานี ที่ทำงานกิจกรรมนักศึกษาด้วยกันระหว่างปี 2522 -2529 นักศึกษากลุ่มนี้ทำงานกิจกรรมในส่วนของ องค์การนักศึกษา พรรคนักศึกษา ชมรมอาสาพัฒนาชนบท และชมรมสังคมนิยม

กลุ่ม“เพื่อนลานสนสัมพันธ์” มีการพบปะประชุมร่วมกันอย่างสม่ำเสมอทั้งก่อนและภายหลัง จบการศึกษา ซึ่งต่อมา ได้มีข้อสรุปร่วมกันเกี่ยวกับการเตรียมแผนงานสานต่อแนวความคิดในเชิงสังคม ต่อไปอีก โดยมีกิจกรรมสำคัญ เช่น การประชุมกลุ่มที่จังหวัดสุราษฎร์ธานี ในปี 2528 ผู้เข้าร่วมประชุม จำนวน 26 คน ผลการประชุมได้แนวทางการประสานงานกลุ่มชัดเจนมากขึ้น (พร้อมด้วยคณะทำงาน) ต่อมาในปี 2529 ทวีศักดิ์ พุฒสุขชี แกนนำกลุ่ม อดีตประธานชมรมอาสาพัฒนาชนบท รุ่นปี 2522 ได้ริเริ่มโครงการระดมทุน ในชื่อ “ต้องเจ้าพระยากับการวาน” โดยสุรชัย จันทิมาทร และคณะ บรรเลงดนตรี ร้องเพลงเพื่อชีวิต กลุ่มฯ ได้จำหน่ายบัตรร่วมงาน และอาหารบนเรือล่องแม่น้ำเจ้าพระยา ซึ่งได้รับ ผลดีด้านการประชาสัมพันธ์กลุ่ม และมีกำไรจากการจัดงาน จำนวน 38,000 บาท

ปี 2530 พลเอก วงศ์ทองแก้ว และนิวัตร ใต้ด้กิม อดีตอุปนายกองค์การนักศึกษา และกรรมการ ชมรมอาสาพัฒนาชนบท จัดโครงการ “ต้องแพแม่น้ำก” ที่จังหวัดเชียงราย มีเพื่อนๆมาล่องแพเพื่อ การพักผ่อน และจัดประชุมอย่างไม่เป็นทางการ จำนวน 14 คน ได้ข้อสรุปในการจัดพิมพ์จดหมายข่าว ของกลุ่ม แนวคิดการจัดตั้งกลุ่มออมทรัพย์

ต่อจากนั้น มีการพบปะประชุมร่วมกันอย่างต่อเนื่องอีกหลายครั้งเช่นการประชุมที่กรุงเทพฯ เพื่อร่วมกันวิเคราะห์สถานการณ์กลุ่ม โดยแกนนำกลุ่มทางส่วนกลาง (ผู้เข้าร่วมประชุม คือกนิษฐา ปรีชาพิชกุลปต์, จิราภรณ์ ทิพย์สุภลักษณ์, ธเนศ เรืองณรงค์, ชัยพฤกษ์ เสรีรักษ์, ทวีศักดิ์ พุฒสุขชี) การประชุมที่หัวหิน เกาะสมุย และสถานที่อื่นๆ ซึ่งมีผลดี ทำให้กลุ่มมีความสามารถจัดกิจกรรมร่วมกัน ได้จริง เช่นการจัดพิมพ์จดหมายข่าว จัดทำโครงการบ้านสวน (สมาชิกบางส่วนร่วมกันลงทุนทำสวน กาแฟโดยการประสานงานของเจริญ การกรณ์)โครงการกลุ่มออมทรัพย์ และ โครงการทุนการศึกษา

ระหว่างการประชุมกลุ่มเพื่อหาแนวทางกิจกรรมที่เหมาะสม ได้มีกระบวนการเรียนรู้ที่สำคัญ โดยชัยพฤกษ์ เสรีรักษ์ ได้จัดกิจกรรมการศึกษาฐาน การจัดการศึกษาโดยกลุ่มครูที่จังหวัดกระบี่ ได้เรียนรู้กระบวนการทำงานแบบมีส่วนร่วม การบริหารจัดการกองทุนฯซึ่งมีจำนวนเงินค่อนข้างสูง การศึกษาดูงานกลุ่มนาคร-บวรรัตน์ ซึ่งดำเนินงานโดย นพ.บัญชา พงษ์พานิช และเพื่อนๆที่จังหวัด นครศรีธรรมราช ได้บทเรียนการประสานงานแบบใหม่ พร้อมด้วยประสบการณ์การทำงานกลุ่มเยาวชน ตามคำขวัญที่ว่า "แหล่งมั่วสุมทางปัญญา โลกกลางเมืองนคร"

ในการดูงานครั้งนั้น นพ.บัญชา ได้ให้คำแนะนำเกี่ยวกับการทำงานโดยใช้ฐานทางวัฒนธรรม ในการประสานงานกับหลายๆฝ่ายที่เกี่ยวข้อง พร้อมด้วยการตั้งข้อสังเกตของบรรจง นะแส รุ่นพี่ อาวุโสว่า "การรวมกลุ่มของพวกเรา ต้องมีคุณค่าเชิงสังคมด้วย ไม่ใช่การรวมกลุ่ม เพียงเพื่อพบปะ สังสรรค์กันเท่านั้น"

ทุนการศึกษาเพื่อเยาวชนผู้ด้อยโอกาส

โครงการทุนการศึกษาฯ เริ่มขึ้นครั้งแรกในปี 2533 โดยพื้นฐานความคิดอันต่อเนื่องกับการ รวมกลุ่มลานสมสัมพันธ์คือ"เยาวชนส่วนหนึ่งขาดโอกาสที่จะเรียนต่อในระดับมัธยมศึกษาเนื่องจาก ปัญหาเศรษฐกิจของครอบครัว สมาชิกกลุ่มลานสมสัมพันธ์ ซึ่งมีเพื่อนประกอบอาชีพครูอยู่ใน โรงเรียนต่าง ๆ น่าจะมีบทบาทในการแบ่งเบาปัญหา ช่วยเหลือเยาวชนส่วนหนึ่งได้" (เอกสารสรุป โครงการ โดยระพีพรรณ คำหอม เลขานุการโครงการฯ)

ทวีศักดิ์ พุ่มสุโข ได้ร่างโครงการทุนการศึกษาเพื่อเยาวชนผู้ด้อยโอกาสขึ้นมา โดยกล่าวถึง แผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคม ซึ่งประสบผลสำเร็จในด้านการพัฒนาโครงสร้างพื้นฐาน การเติบโต ของอุตสาหกรรมและการส่งออก การลงทุนของต่างประเทศ แต่การพัฒนาดังกล่าว ได้นำไปสู่ระบบ เศรษฐกิจที่ไม่เท่าเทียม ก่อให้เกิดปัญหาต่อเนื่องด้านสังคม วัฒนธรรมในระดับรุนแรง

ในด้านการศึกษา นโยบายการศึกษาไทย ได้ถูกผสมผสานเข้าเป็นส่วนหนึ่งของแผนพัฒนา เศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติตั้งแต่ฉบับแรกเป็นต้นมา โดยมีความคิดพื้นฐานว่าการศึกษาคือกุญแจ สำคัญ (พื้นฐาน) ของการพัฒนา จะต้องได้รับการปฏิบัติคือในฐานะสิทธิของมนุษย์ในอันที่จะเป็น ปัจจัยสำคัญของความเจริญของงานของปัญญาและคุณธรรม

อัตราส่วนประชากรวัยเรียน แยกตามกลุ่มอายุและระดับการศึกษา ปี 2523-2528

กลุ่มอายุ	ระดับการศึกษา	ปี 2523	ปี 2528
3-5 ปี	ก่อนประถมศึกษา	13.35%	29.7%
6-11 ปี	ประถมศึกษา	95.65%	95.76%
12-18 ปี	มัธยมศึกษา	27.97%	29.48%
18-23 ปี	อุดมศึกษา	15.14%	20.80%
จำนวนรวม		45%	46.22%

ที่มา/สำนักงานสถิติแห่งชาติ, กรุงเทพฯ 2530 (อ้างโดยทวีศักดิ์ พุฒสุขชี)

*จากตาราง แสดงให้เห็นว่า รัฐสามารถขยายการศึกษาได้ถึง 95% ของประชากรกลุ่มประถมศึกษา แต่เยาวชนส่วนใหญ่ละทิ้งการศึกษาในระดับมัธยมศึกษา (ประมาณ 65% ของเยาวชนกลุ่มอายุ 12-18 ปี)

ในการนี้ ทวีศักดิ์ พุฒสุขชี ได้อ้างถึงผลการศึกษาและวิจัยปัญหาการศึกษาทั้งในประเทศไทยและต่างประเทศ พบว่าปัญหาของโอกาสทางการศึกษา มีตัวแปรที่เป็นสาเหตุหลายตัวแปร มีอิทธิพลต่อกันในลักษณะวิภาษวิธี (Dialectic) ประกอบด้วย

1. ฐานะทางเศรษฐกิจของครอบครัว
2. อาชีพของผู้ปกครอง : พื้นฐานการศึกษา, ตำแหน่งหน้าที่การงาน
3. พื้นฐานทางสังคมของนักเรียน: สิ่งแวดล้อม เมือง/ชนบท
4. ความสามารถทางวิชาการของนักเรียน

ปัญหาการขาดโอกาสทางการศึกษาในระดับมัธยมศึกษาขึ้นไป พบมากในกลุ่มเยาวชนส่วนใหญ่ ซึ่งอยู่ในภาวะเอื้ออำนวยน้อย กล่าวคือปัญหาจะเกิดขึ้นกับเด็กในครอบครัวยากจนมากกว่าเด็กในครอบครัวที่มีฐานะดี ในครอบครัวที่พ่อแม่มีการศึกษามากกว่าครอบครัวที่พ่อแม่มีการศึกษาดี และในเด็กชายชนบทมากกว่าในเมือง

การขาดโอกาสทางการศึกษา ทำให้เด็กกลุ่มนี้ขาดโอกาสพัฒนาเครื่องมือพัฒนาคุณภาพชีวิตของตนเองในภายหน้า กล่าวคือการเข้าสู่โลกของการทำงานเร็วเกินไป ไม่มีโอกาสสร้างรากฐานของชีวิตก่อนจะเข้าสู่ผู้ใหญ่และโลกแห่งการทำงานอย่างมั่นใจต่อไป

กลุ่มลานสนสัมพันธ์ เริ่มต้นโครงการทุนการศึกษาที่โรงเรียนพูนพิทยาคม ต.ท่าข้าม อ.พุนพิน จ.สุราษฎร์ธานี เนื่องจากมีเพื่อนกลุ่มลานสนปฏิบัติหน้าที่ครูแนะแนวในโรงเรียนดังกล่าว และมีความสนใจทำงานด้านเด็กและเยาวชนมาโดยตลอด

การทำงานระยะต้น ได้มอบทุนการศึกษาให้นักเรียน จำนวน 5 ทุน ๆ ละ 2,000 บาทเป็นเงิน 10,000 บาท และจัดแผนกิจกรรมพัฒนานักเรียนทุน คือบอกรับวารสารแม็ค ม.ต้น วารสารเพื่อนเรียน และ Student Weekly ต่อเนื่อง 3 ปี ให้นักเรียนนำไปอ่าน ค้นคว้าที่บ้าน กิจกรรมการพบกลุ่มเพื่อการปรึกษา กิจกรรมค่ายฝึกอบรมตามความสนใจ โดยมีเป้าหมายสำคัญอีกประการหนึ่ง คือการทดลองโครงการทุนการศึกษาแบบใหม่ ซึ่งเน้นการส่งเสริมพัฒนานักเรียนควบคู่ไปกับการมอบทุนการศึกษา

การดำเนินงาน ในปี 2534 มีครูรับผิดชอบการคัดเลือกนักเรียน โดยการเยี่ยมบ้านและการสัมภาษณ์ พร้อมด้วยการดูแล ส่งเสริมนักเรียนคือ นิวัตร ไข่เต๋กิม , ขจรศรี ไข่เต๋กิม , ศรัณยา ดาวระ และวรมน ทองอินทร์ ซึ่งมีนักเรียนชั้นม.1 ที่ได้รับทุนการศึกษา ดังนี้

1. เด็กชายสุริยา นาคใหญ่
2. เด็กหญิงกัญญารัตน์ ณ พัทลุง
3. เด็กชายสมใจนิก บุญมี
4. เด็กชายณรงค์ ทิพย์บรรพต
5. เด็กชายเฉลิมพล เรือนดี

คณะกรรมการโครงการทุนการศึกษาของกลุ่มสถานสัมพันธ

ดร.ทวีศักดิ์	พุดสุขขี	ที่ปรึกษาโครงการ
ดร.ชัยพฤกษ์	เสรีรักษ์	ที่ปรึกษาโครงการ
ผศ.ธเนศ	เรืองณรงค์	ประธานโครงการ
ดร.สมมาต	บรรจงรัตน์	กรรมการ
คุณพรรณทิพย์	เพชรมาศ	กรรมการ
คุณกนิษฐา	ปรีชาพิชคุปต์	กรรมการ
คุณไพลิน	โกมลมิตร	กรรมการ
คุณจิรดา	หุตะวัฒนะ	กรรมการ
คุณพวงเพชร	บริบูรณ์สุข	กรรมการ
คุณอรชร	สี่อสวน	กรรมการ
คุณปรีดี	เกตุทอง	กรรมการ
คุณวิยะดา	สุขทรัพย์สิน	กรรมการ
คุณจิราภรณ์	ทิพย์สุกัลลักษณ์	กรรมการและเหรียญ
รศ.ระพีพรรณ	คำหอม	กรรมการและเลขานุการ

หมายเหตุ: กรรมการดำเนินงานส่วนใหญ่เป็นเพื่อนๆที่ทำงานในกรุงเทพฯ และมีความสะดวกในการพบปะประชุม แต่มีเพื่อนในภูมิภาค/กรุงเทพฯ ที่ร่วมงานอย่างใกล้ชิดต่อเนื่องอีกหลายคนเช่น บุญรินทร์ ทองดีเลิศ, พลากกร วงศ์ทองแก้ว, จริญญา การกรณ์, เรวดี คิลกลาภมรดก, ปราณี่ บรรจงแท้, สุทธิพงษ์ ธรรมวุฒิ, อุทัย สติธิจรรยาวัลย์, บุญฤทธิ์ วรรณจันทร์, อารยา ตั้งสินมั่นคง, แก้วกนก ดันโสภณ, สุวิมล ณ ชาติ, และเพื่อนๆ อีกหลายคน

ผู้มอบทุนการศึกษาตอนเริ่มโครงการ ในปี 2534

อาจารย์ศรีสว่าง	พั่ววงศ์แพทย์	รศ.ปาริชาติ	วลัยเสถียร
อาจารย์อัญมณี	บูรณานนท์	ทญ.ซูไร	ศิริพรรค
คุณศุภมิตร	จันทร์ผลิผล	คุณแสงจันทร์	ศรีทองนาค
คุณวันเพ็ญ	สวนศรีดา	คุณวิยะดา	สุขทรัพย์สิน
อาจารย์พวงเพชร	บริบูรณ์สุข	อาจารย์ไพพรรณ	คำหอม
คุณจิราภรณ์	ทิพย์สุกัลลักษณ์	คุณกนิษฐา	ปรีชาพิชคุปต์
คุณจิรดา	หุตะวัฒนะ	อาจารย์ธเนศ	เรืองณรงค์
คุณพรรณทิพย์	เพชรมาศ	คุณัญจวน	ทองรุศ
สมาชิกกลุ่มสถานสัมพันธ			

ในปี 2535 ได้จัดกิจกรรมอบรมธรรมะเพื่อเยาวชน (16 - 18 กรกฎาคม 2535) สำหรับนักเรียนทุนและเยาวชนกลุ่มสนใจ จำนวน 60 คน ณ สวนโมกขพลาราม พร้อมด้วยกิจกรรมส่งเสริมพัฒนานักเรียนตามแผนงาน ปีนี้ในระดับพื้นที่ ครูผู้ดูแลนักเรียนทุนได้ไปเยี่ยมบ้านนักเรียนทุนและนักเรียนอื่นๆที่ประสบปัญหาในด้านต่างๆอย่างสม่ำเสมอทั้งในและนอกเวลาราชการ การพบปะพูดคุยกับนักเรียนและพ่อแม่พบว่านักเรียนส่วนใหญ่ประสบปัญหาในด้านค่านิยม การปรับตัวเป็นอย่างมากด้วย(นอกจากปัญหาด้านเศรษฐกิจ)

การค้นพบดังกล่าวนี้ นำไปสู่การตรวจสอบแนวทางการทำงานทุนการศึกษาซึ่งพบว่า กลุ่มมีกระบวนการจัดกิจกรรมการเรียนรู้ การสร้างระบบการดูแลนักเรียนอย่างใกล้ชิดและต่อเนื่อง ซึ่งได้สร้างความมั่นใจด้านแนวทางการทำงานมากขึ้น

สำหรับการทำงานในส่วนกลาง ธนศ เรืองณรงค์ และรพีพรรณ คำหอม ประธานและเลขานุการกลุ่ม ได้ติดต่อประสานงานกับมูลนิธิการศึกษาเพื่อชีวิตและสังคม ขอรับการสนับสนุนทุนการศึกษา เนื่องจากได้พิจารณาเห็นว่ามูลนิธิดังกล่าว มีแนวทางการทำงานทุนการศึกษาสอดคล้องกับกลุ่มสถานสนสัมพันธ์ ซึ่งต่อมามูลนิธิฯ ได้จัดโครงการพัฒนาศักยภาพครูและนักเรียนทุนอย่างต่อเนื่องดังนี้

22-24 มกราคม 2536 กิจกรรมอบรมแนวการเขียนที่เกื้อต่อการพัฒนาเด็กและเยาวชน ณ ศูนย์ฝึกอบรมบัณฑิตอาสาสมัครมหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ จ.ปทุมธานี ครูจากจังหวัดสุราษฎร์ธานี ร่วมโครงการ จำนวน 2 คน

20-22 ตุลาคม 2536 กิจกรรมสัมมนา “ภูมิปัญญาอีสานกับการศึกษาและการพัฒนา ณ วิทยาลัยเกษตรกรรมบึงสามพัน ครูจากจังหวัดสุราษฎร์ธานี ร่วมโครงการ จำนวน 6 คน

มูลนิธิการศึกษาเพื่อชีวิตและสังคม

มูลนิธิการศึกษาเพื่อชีวิตและสังคม เป็นหน่วยงานพัฒนาเอกชนด้านเด็กและเยาวชน ตั้งขึ้นเป็นอนุสรณ์แก่นายเฮรี คูเรนซ์ อาสาสมัครชาวแคนาดา ซึ่งเข้ามาปฏิบัติงานในประเทศไทย และเสียชีวิตที่มหาวิทยาลัยขอนแก่น ในปี 2513 กิจกรรมของมูลนิธิ แบ่งออกเป็น 2 ประเภทคืองานพัฒนาชนบทและงานพัฒนาการศึกษา เด็ก และเยาวชน โดยงานด้านเด็กและเยาวชนได้จัดตั้งกองทุนการศึกษาเพื่อชีวิตและสังคม สนับสนุนทุนการศึกษาและการจัดกิจกรรมพัฒนาเด็ก และเยาวชน โดยการสนับสนุนโครงการย่อยของโรงเรียนต่างๆ ด้วย

มูลนิธิการศึกษาเพื่อชีวิตและสังคม เป็นองค์กรเอกชนหน่วยงานแรก ที่สนับสนุนงานทุนการศึกษาของกลุ่มสถานสนสัมพันธ์ พร้อมด้วยการฝึกอบรม ติดตามข่าวสารต่างๆ และสนับสนุนกิจกรรมเยาวชนอย่างต่อเนื่อง

ในช่วงปี 2536-2537 มีความก้าวหน้าในการดำเนินงานทุนการศึกษาดังนี้

ปี 2536 กลุ่มสถานสนสัมพันธ ได้มอบทุนการศึกษาให้นักเรียนกลุ่มเดิมต่อเนื่อง มูลนิธิการศึกษาเพื่อชีวิตและสังคม ได้มอบทุนการศึกษาให้นักเรียนกลุ่มใหม่ เพิ่มอีก 9 ทุน เป็นเงิน 7,000 บาท ประกอบด้วยโรงเรียนพูนพิทยาคม โรงเรียนบ้านนาใหญ่ โรงเรียนวัดจันทร์ประดิษฐาราม โรงเรียนวัดท่าดงชัน และโรงเรียนบ้านไทรงาม

ปี 2537 กลุ่มสถานสนสัมพันธ และมูลนิธิการศึกษาเพื่อชีวิตและสังคม มอบทุนการศึกษาต่อเนื่องต่อไป ในปีนี้ คุณก้องเพชร ดินกุล ผู้ประสานงานทุนการศึกษาของมูลนิธิการศึกษาเพื่อชีวิตและสังคม ได้ประสานขอรับทุนเพิ่มเติม จากมูลนิธิทีเอสทีเพื่อการกุศล มอบให้นักเรียน จำนวน 20 ทุน เป็นเงิน 40,000 บาท และท่านอาจารย์รัฐจวน อินทรกำแหง ได้กรุณามอบทุนอีก จำนวน 3 ทุน เป็นเงิน 2,000 บาท รวมเงินทุนทั้งหมดในปีนี้เป็นเงิน 33 ทุน เป็นเงิน 51,500 บาท

การดำเนินงานโครงการทุนการศึกษา ครูผู้ดูแลนักเรียน ได้ประสานกับผู้มอบทุน ครูในพื้นที่ จัดระบบการคัดเลือกนักเรียนทุน การดูแลติดตามนักเรียน พร้อมด้วยการสรุปประเมินผลเป็นระยะ

ในการทำงานร่วมกันในลักษณะงานอาสาสมัคร ได้พบความจริงที่สำคัญในชั้นตอนนี้ สอดคล้องกับข้อสรุปในปีแรกว่า "นอกจากนักเรียนจะขาดโอกาสทางการศึกษาเนื่องจากครอบครัวขาดแคลนทุนทรัพย์แล้ว นักเรียนกลุ่มนี้ยังประสบปัญหาการขาดโอกาสในการพัฒนาตนเองอย่างเหมาะสม โดยเฉพาะการเรียนรู้ให้เท่าทันต่อความเปลี่ยนแปลงรอบด้าน "

การทำงานช่วงปี 2536-2537 กลุ่มได้ให้ความสำคัญในการสร้างความสัมพันธ์ที่ดีระหว่างครูกับนักเรียนโดยการพบปะกันเป็นประจำ การเยี่ยมบ้าน และเน้นกิจกรรมการพิจารณาใคร่ครวญ โดยใช้หลักธรรมมะเบื้องต้น ซึ่งมีรายการกิจกรรมพอสังเขป ดังนี้

21-23 มีนาคม 2536 จัดกิจกรรมอบรมธรรมะนักเรียนทุนและนักเรียนกลุ่มสนใจ จำนวน 60 คน ณ สวนโมกขพลาราม พระอาจารย์คุณฐิ เมธังกูโร ประธานการฝึกอบรม

22-24 กรกฎาคม 2537 กิจกรรมปฐมนิเทศนักเรียนทุนและอบรมธรรม ณ สวนโมกขพลาราม นักเรียนเข้าร่วมกิจกรรม จำนวน 52 คน แม่ชีดังฤติ จันทรประภา ประธานการฝึกอบรม ได้รับความกรุณาจากท่านอาจารย์รัฐจวน อินทรกำแหง ด้านการบรรยายและแนะนำแนวทางการทำงาน

9-16 ตุลาคม 2537 กิจกรรมค่ายลูกกตัญญู ณ สวนโมกขพลาราม นักเรียนร่วมกิจกรรม จำนวน 98 คน โดยแม่ชีดังฤติ จันทรประภา ประธานการฝึกอบรม พร้อมด้วยความกรุณาด้านการบรรยาย จัดกิจกรรมสำหรับเด็กๆ และดูแลแนวทางการทำงาน